

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

**NATO'NUN 2001 AFGANİSTAN MÜDAHALESİNDE
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ekrem KILIÇASLAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA

Bilecik, 2017
10089224

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

NATO'NUN 2001 AFGANİSTAN MÜDAHALESİNDE
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ekrem KILIÇASLAN

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA

Bilecik, 2017

10089224

T.C.
BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	
Revizyon Tarihi	
Revizyon No	
Toplam Sayfa	

Öğrencinin Adı Soyadı: Ekrem KILGASLAN
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı : Kamu Yönetimi
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇANKARA
Tezin Özgün Adı : NATO'NUN 2004 AFGANİSTAN MÜDAHALESİNDE
TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN ROLÜ
Tezin İngilizce Adı : The role of the Turkish Armed Forces at Nato's
Afghanistan intervention in 2004

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 02/01/2017

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından OY BİRLİĞİ /OY ÇOKLUĞU ile Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Yavuz ÇANKARA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Pınar ÖZDEN ÇANKARA

Üye : Yrd. Doç. Dr. Gökmen KILGOĞLU

Üye :

Üye :

İmza
Yavuz Çankara
Pınar Özden Çankara
Gökmen Kılgoğlu

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

“NATO’nun 2001 Afganistan M¼dahalesinde T¼rk Silahlı Kuvvetleri’nin Rol¼” adlı y¼ksek lisans tezimin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uydugumu, başkalarının eserlerinden yararlandıgım böl¼mlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandıgım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadıgımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadıgımı beyan ederim.

Ekrem KILIÇASLAN

ÖN SÖZ

Uluslararası alanda insanların ve devletlerin ortak düşüncesi barış ve huzur ortamının korunması olmuştur. Ancak ülkelerin birbiriyle olan çıkar savaşlarının yanı sıra terör örgütlerinin eylemleri bozulan barış ortamının yeniden tesisini ve korunmasını gerekli kılmaktadır. NATO ve BM gibi dünya barışının korunması görevini üstlenmiş olan uluslararası topluluklar, dünya barışının tesisinde en büyük engel olarak nitelendirebileceğimiz, bütün devletlerin ortak sorunu olarak varlığını sürdüren terör ve terörizm olgusuna karşı oluşturduğu ittifak orduları ile mücadele halindedir. Bu ve buna benzer örgütler, ülkelerin terör ve terörizm karşı iş birliği içerisinde hareket etmesini sağlayan birleştirici bir güç konumundadır. NATO ve BM gibi uluslararası örgütlerin almış olduğu kararlar ve yapmış olduğu maddi destekler sayesinde barışın tesisi ve korunmasında büyük katkılar sağlamaktadır. Daha önceleri yerel ve ulusal sınırlar dâhilinde faaliyetlerini ve eylemlerini sürdürmekte olan terör grupları ve destekçileri, günümüzde ise gelişen teknoloji ile birlikte dünyanın birçok ülkesinde etkisini gösteren, ulusal sınırları aşan ve uluslararası tehdit olan bir durumdadır.

Terör ve terörizmin bataklığı haline gelen Afganistan coğrafyasının terörden ve savaş ortamından arındırılarak yaşanılabilir bir ülke haline getirilmesi uluslararası topluluklar tarafından amaçlanmış ve bununla ilgili çalışmalar yapılmıştır. 2001 yılında Afganistan'a gerçekleştirilen NATO müdahalesi ve ISAF harekâtı sonrasında Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin katkılarının incelendiğı bu tez çalışmasının yazılması aşamasında, çalışma ve yöntemimi takip eden, çalışmaya şekil veren, çalışma içeriğine ilişkin kaynak tespitine yön veren değerli danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA'ya kıymetli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yrd. Doç. Dr. Yavuz CANKARA ve onun kıymetli eşi Yrd. Doç. Dr. Pınar ÖZDEN CANKARA bütün çalışma süreci boyunca mesai mefhumu olmadan gece ve gündüz yanımda olmuş, desteğini ve katkılarını esirgememiştir. Yüksek lisans eğitimine başlamayı teşvik eden ve çalışma sürecimde her türlü desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Emine Özlem ŞEN'e sonsuz teşekkür ve hürmetlerimi sunarım. Bu vesileyle tüm hocalarıma ve

tezimin son okunmasında yardımlarını esirgemeyen Sosyal Bilimler Enstitüsü Asistanı
Serdar ŐİMŐEK'e teşekkürlerimi borç bilirim.

Ekrem KILIÇASLAN

02.01.2017

ÖZET

Dünya üzerinde barışın ve istikrarın sağlanması ile korunması, tüm devletlerin ortak düşüncesi ve hedefidir. Bu konu ile ilgili uluslararası hukukta birçok görüşmeler yapılmış ve anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak değişen ve gelişen dünya düzeninde, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde barışın ve istikrarın sürdürülmesi hiç mümkün olmamıştır. Bu konuyla ilgili olarak, insanlık tarihi var olduğu günden itibaren büyük yıkım ve savaşlar yaşamıştır. Bu savaşlar ve yıkımlar sonucunda dünya siyasi haritası yeniden şekillenmiş ve şekillenmeye devam etmektedir.

Uluslararası terörizmle mücadelenin etkin bir şekilde yürütülebilmesi, uluslararası iş birliğini de beraberinde getirmektedir. Uluslararası terörizmle mücadelede sayıca fazla bölgesel ve uluslararası birliklerin varlığına rağmen, terörizmle mücadele stratejileri hala yetersiz durumdadır. Birleşmiş Milletler ve NATO terörizmle mücadelede etkin olmasının yanında yürütülen faaliyetlerde ve ülkeler arası iş birliğinde yönlendirici bir örgüt olmuştur.

11 Eylül terör eylemlerinden sonra bu saldırıların sorumlusunun Afganistan'ın yönetiminde bulunan Taliban yönetimi ve El Kaide terör örgütünün olduğu tespit edilmiştir. Amerika, İngiltere'nin de desteği ile 7 Ekim 2001 tarihinde Taliban yönetiminde bulunan Afganistan'a yönelik olarak Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nu başlatmıştır. Harekât sonucunda Taliban yönetimine son verilmesi sonucunda Afganistan'da ortaya çıkabilecek otorite boşluğunu önlemek ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) oluşturulmuştur.

Türkiye, Atatürk'ün “Yurtta barış, dünya barış” düşüncesi ile Kore Savaşı'ndan bu yana dünya barışının sürdürülmesine yönelik katkılarda bulunmuş ve bulunmaya da devam etmektedir. Afganistan'da, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) komutasında birçok operasyona katılan Türk Silahlı Kuvvetleri sorumluluk alanında ve katıldığı operasyonlarda Afgan halkı ile hiçbir sorun yaşamadan Afganistan'ın yeniden inşasında ve güvenliğinin sağlanmasında aktif olarak görevler almaya devam etmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, barışı destekleme operasyonlarına yönelik olarak Afganistan'da olduğu gibi Kore'de, Bosna'da, Kosova ve Somali'de de büyük katkıları olmuştur. Günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri, dünya barışının oluşturulmasında ve devamlılığın sağlanmasında Birleşmiş Milletler ve NATO gibi uluslararası örgütlerin vazgeçilmez unsuru olmaya devam etmektedir. Özellikle de katıldığı barışı destekleme operasyonlarıyla Türk Milleti'nin barışçıl bir millet olduğunu gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, 2001 Müdahalesi, Türk Silahlı Kuvvetleri, NATO, ISAF, Sonsuz Özgürlük Operasyonu.

ABSTRACT

The preservation of peace and stability in the world is the main aim of all states. Regarding with this matter, a great number of negotiations were held in the international law and then treaties were signed. However, changing and developing situations in the world made it impossible to maintain peace and stability of the relationship between states. At this point, destructions and wars emerged since the dawn of civilizations and as a result world political map has been shaped and it continues to change. Combating international terrorism in effective way brings international cooperation with it. Although there are a lot of national and international organizations for combating international terrorism, counter- terrorism strategy is still ineffective. In globalizing world, United Nations and NATO are not only effective but also leading organizations for combating terrorism

After September 11 attacks, the responsible for the attacks was Al Quade Taliban terror organization which is under the lead of Afghanistan. America launched “Operation Enduring Freedom to Afghanistan, which is under the lead of Taliban, with the help of England on 7th October 2001. As a result of operation and together ending of Taliban, International Security Assistance Force having Turkey as a member was created for preventing authority gap, reconstituting Afghanistan and providing the security. Turkey, with Atatürk’s motto “Peace at home, Peace in the world”, has supported the preservation of world peace since Korean War. Turkish Armed Forces, attending a lot of operations under the leadership of International Security Assistance Force, has active role for reconstitution of Afghanistan and providing security there without having any problem with Afghan people.

Turkish Armed Forces made contributions for supporting peace as in Afghanistan, in Korea, in Bosnia, in Kosovo and in Somali. Creating and preserving world peace, it is indispensable partner of international organizations. Especially with its operations supporting peace, it continues to prove that Turkish are peaceful community across the world.

Keywords: Afghanistan, Intervention in 2001, Turkish Armed Forces, NATO, ISAF, Operation Enduring Freedom.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	İ
ÖZET	İİİ
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	İX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'A GENEL BİR BAKIŞ

1.1. AFGANİSTAN'IN COĞRAFİ DURUMU	3
1.2. AFGANİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ	5
1.3. AFGANİSTAN NÜFUSU VE ETNİK YAPISI.....	7
1.3.1. Peştunlar.....	9
1.3.2. Tacikler	9
1.3.3. Hazaralar	10
1.3.4. Özbekler.....	10
1.3.5. Türkmenler.....	11
1.3.6. Beluciler.....	11
1.3.7. Aymaklar	12
1.4. AFGANİSTAN'DA TALİBAN DÖNEMİ	12
1.5. USAME BİN LADİN VE EL KAİDE TERÖR ÖRGÜTÜ	21

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

2.1. 11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRI.....	28
2.2. 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI SONUCUNDA BM VE NATO TARAFINDAN ALINAN KARARLAR	33

2.3. BM ANTLAŞMASI'NDA KUVVET KULLANMA YASAĞININ İSTİSNAİ DURUMLARI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI	39
2.3.1. Kuvvet Kullanma Temeli ve Kuvvet Kullanımının Yasaklanması	41
2.3.2. BM Antlaşması 51. Maddesi ve Meşru Müdafaa Hakkı	46
2.3.3. Afganistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Kuralları Bakımından Değerlendirilmesi	49
2.4. BM ANTLAŞMASI'NIN 51. MADDESİ İLE NATO ANTLAŞMASI'NIN 5. MADDESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	55
2.5. AFGANİSTAN MÜDAHALESİ İÇİN YAPILAN SİYASİ HAZIRLIKLAR	59
2.6. AFGANİSTAN MÜDAHALESİ İÇİN YAPILAN ASKERİ HAZIRLIKLAR	63
2.7. AFGANİSTAN OPERASYONU: SONSUZ ÖZGÜRLÜK OPERASYONU (OPERATION ENDURING FREEDOM-OEF)	66
2.8. AFGANİSTAN'IN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE BONN ANTLAŞMASI	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN MÜDAHALESİ SONRASINDA TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN ROLÜ VE BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATKISI

3.1. TSK'NİN BARIŞ DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATKISINDA KORE SAVAŞI ÖRNEĞİ	76
3.1.1. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kore Savaşı'na Katkısı	80
3.2. AFGANİSTAN ULUSLARARASI GÜVENLİK YARDIM KUVVETİ (ISAF-INTERNATIONAL SECURITY ASSISTANCE FORCE)	82
3.3. TSK'NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA VE ISAF HAREKÂTINA KATILIMININ HUKUKSAL DAYANAĞI.....	90
3.4. TSK'NİN ISAF HAREKÂTINA KATKILARI (ISAF-INTERNATIONAL SECURITY ASSISTANCE FORCE).....	95
3.5. BÖLGESEL İMAR TİMLERİ VE TSK'NİN KATKILARI	101
3.6. TSK'NİN EĞİTİM ALANINDA SAĞLADIĞI KATKILAR	105

3.7. TSK’NIN SAĞLIK ALANINDAN SAĞLADIĞI KATKILAR.....	108
3.8. TSK’NIN DİĞER ALANLARDA SAĞLADIĞI KATKILAR	109
SONUÇ.....	114
KAYNAKÇA	120
ÖZGEÇMİŞ.....	137

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANA	: Afghan National Army (Afgan Ulusal Ordusu)
ANP	: Afghan National Police (Afgan Ulusal Polisi)
BDH	: Barış Destekleme Harekatı
BİT	: Bölgesel İmar Timi
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CIA	: Cental Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
GNKUR.	: Genelkurmay
GENI	: Global Energy Network Institute (Küresel Enerji Ağı Enstitüsü)
HYİT	: Harekat Yönlendirme ve İrtibat Timi
IFOR	: Implementation Force (Uygulama Gücü)
ISAF	: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti)
ISI	: Inter-Services Intelligence (Servislerarası İstihbarat)
KAIA	: Kabul Afghanistan International Airport (Kabil Afganistan Uluslararası Havaalanı)
KFOR	: Kosovo Force (Kosova Gücü)
KHO	: Kara Harp Okulu
M.	: Madde
MAK	: Mektubu'al Khidamat
MCIA	: Marine Corps Intelligence Activity

	(Deniz Piyadeleri İstihbarat Faaliyetleri)
MGK	: Milli Güvenlik Konseyi
NATO	: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
NRDC-T	: NATO Rapid Deployable Corps-Turkey
OEF	: Operation Enduring Freedom (Sonsuz Özgürlük Operasyonu)
PKO	: Program Koordinasyon Ofisi
PRT	: Provincial Reconstruction Team (Bölgesel İmar Timi)
RSM	: Resolute Support Mission (Kararlı Destek Misyonu)
S.	: Sayı
SFOR	: Stabilization Force (İstikrar Gücü)
ss.	: Sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSR	: Security Sector Reform (Güvenlik Sektörü Reformu)
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAAC-C	: Train, Assist and Advise Command-Capital (Eğitim, Yardım ve Dayanışma Komutanlığı)
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UGYK	: Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti
UNAMA	: United Nations Assistance Mission in Afghanistan (BM Afganistan Yardım Misyonu)
UNEP	: United Nations Environment Programme (BM Çevre Programı)
UNOCAL	: Union Oil Company of California

(Kaliforniya Eyaleti Petrol Şirketi)
UNSC : United Nations Security Council
(BM Güvenlik Konseyi)
UNSRC : United Nations Security Council Resolution
(BM Güvenlik Konseyi Kararı)

GİRİŞ

İnsanlık tarihi var olduğu günden itibaren büyük yıkımlar görmüş ve büyük savaşlar yaşamıştır. Bu savaşlar sonucunda dünya siyasi haritası yeniden şekillenmiş ve şekillenmeye de devam etmektedir. Değişen ülke sınırları ile birlikte uluslararası barışın korunması fikri önem kazandırmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte ise uluslararası barışın korunması, istikrarın sağlanması bütün devletlerin ortak düşüncesi ve hedefi olmuştur. Bu konu ile ilgili olarak uluslararası hukuk çerçevesinde birçok görüşme yapılmış ve anlaşmalar imzalanmıştır. Ancak değişen ve gelişen dünya düzeninde, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde barışın ve istikrarın sürdürülmesi mümkün olmamıştır.

Küreselleşme ve gelişen teknoloji ile değişen dünyada, tarihsel süreç içerisinde terörizm kavramı da değişmiştir. Daha önceleri yerel ve ulusal sınırlar dâhilinde olan terörizm olgusu değişen ve gelişen şartlar ile birlikte ulusal sınırları aşan ve uluslararası alanda tüm devletleri tehdit eden bir görünüme bürünmüştür.

Günümüzde terörizmle mücadelenin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için uluslararası yardımlaşmanın ve iş birliğinin önemi artmaktadır. Ancak terörizmle mücadele esnasında birçok bölgede çeşitli devletlerin askeri birliklerinin harekâtlara devam etmesine rağmen yine de etkin bir mücadele sergilenememiştir. Birleşmiş Milletler ve NATO gibi devletleri iş birliği hususunda birleştirici niteliğe sahip uluslararası örgütler harekete geçerek terörizmle mücadelede etkin olarak yönlendirici, şekillendirici ve birleştirici görevler üstlenmeye başlamıştır. Bu tür uluslararası örgütlerin öncülüğünde gerçekleştirilen terörizmle mücadele harekâtları başarıları da beraberinde getirmeye başlamıştır.

ABD'nin askeri ve ekonomik simgelerinden olan Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi'nde 11 Eylül 2001 tarihinde yaşanan terör saldırıları sonucunda Birleşmiş Milletler ve NATO'nun uluslararası terörizme yaklaşımı tamamen değişmiştir. NATO tarihinde ilk kez, NATO Antlaşması'nın 5. maddesinde yer alan NATO üyesi ülkelerin, silahlı saldırıya uğrayan herhangi bir ülkeye yardım etmelerini öngören ifade 11 Eylül terör saldırıları sonucu uygulanmaya başlanmıştır. Bu ifade aynı zamanda Dünya Ticaret Merkezi, Pentagon ve Beyaz Saray'a yapılan terör saldırıları sonucunda

terörizmle mücadele ve ülkelerin iş birliği hususunda dünya tarihinde yeni bir dönemin başladığının da kanıtı niteliğindedir (Bal ve Özeren, 2009:286).

11 Eylül terör saldırılarından sonra saldırıların sorumlusunun Afganistan'daki Taliban yönetiminin desteklediği El Kaide terör örgütünün olduğu tespit edilmiştir. Amerika ile İngiltere 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a yönelik Sonsuz Özgürlük Operasyonu'na başlamıştır. Harekât sonucunda Taliban yönetimine son verilmesiyle birlikte Afganistan'da ortaya çıkabilecek otorite boşluğunu önlemek ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve güvenliğinin sağlanması amacıyla içerisinde Türkiye'nin de yer aldığı Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) oluşturulmuştur. (Katzman, 2013:8).

Türkiye, Atatürk'ün "Yurtta barış, dünya barış" düşüncesi ile Kore Savaşı'ndan günümüze kadar dünya barışının sağlanmasına katkılarda bulunmuştur. TSK, Afganistan'da konuşlu bulunan, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) komutasında birçok operasyona katılmış ve sorun yaşamadan dostluk ilişkilerini pekiştirmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan'ın yeniden inşası ve güvenliğinin sağlanmasında kendisine verilen görevleri başarıyla sürdürmeye devam etmektedir.

Bu tezin amacı, NATO'nun Afganistan müdahalesi öncesinde, müdahaleyi gerekli kılan siyasal gelişmeleri incelemek, müdahalenin uluslararası hukuktaki dayanakları ile birlikte Türk Silahlı Kuvvetleri'nin NATO müdahalesindeki ve ISAF gücündeki statüsünü ortaya koymak ve Türk-Afgan ilişkileri sonucunda Afganistan'da yeniden teşkilatlanan siyasi ve ekonomik yapıyı incelemektir. Tez, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Afganistan hakkında genel bir bilgi verilmesi, ikinci bölümde Afganistan müdahalesinin uluslararası hukuktaki yeri, üçüncü bölümde Afganistan müdahalesi sonucunda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'da almış olduğu görevler incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN'A GENEL BİR BAKIŞ

Afganistan gibi stratejik ve jeopolitik geçiş alanına sahip coğrafya üzerinde yaşamını sürdüren topluluklar, varlıklarını korumak ve devamını sağlayabilmek için sürekli bir mücadele içerisinde olmuştur. Ancak bu mücadele içerisinde galibiyetle sınırlanamayan milletler tarihi kitaplarındaki yerlerini almıştır. Afganistan'da sahip olduğu stratejik ve jeopolitik konumunun bedelini, halen daha devam eden savaş ve kargaşa ortamları ile ödemeye devam etmektedir. Afganistan, Asya kıtasının jeopolitik, jeokültürel ve jeoekonomik özellikleri bakımından en zengin ülkeleri arasında ilk sıralarda yer alması, dünya süper güçlerinin dikkatini bu bölgeye çekmesine neden olmuştur.

1.1. AFGANİSTAN'IN COĞRAFİ DURUMU

Eski dönemlerde Aryana, ortaçağda ise Horasan olarak adlandırılan (Dursun, 1999:49), 3 Ocak 2004 tarihli resmi anayasa ile günümüzde "Afganistan İslam Cumhuriyeti" olarak adlandırılan Afganistan, Uzak Doğu ile Orta Doğu arasında bir köprü konumundadır. Orta Asya'nın güney batısında yer alan Afganistan; Çin, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan, Pakistan ve İran ile çevrilidir. Denizle bağlantısı olmayan dünyanın çatısı olarak tanımlanan geniş çöller ile Hindukuş dağlarından oluşan kıta içi bir ülkedir (Güler, 2004:20).

Hindistan, Orta Asya ve Orta Doğu'nun kesiştiği bir bölgede bulunan Afganistan, 657.500 kilometre karelik yüz ölçümüyle; kuzeyde Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan, güney ve güneydoğuda Pakistan, doğuda Çin (Doğu Türkistan), batıda ise İran ile komşudur. Toplamda 5529 km kara sınırına sahip olan Afganistan, kuzeyde Tacikistan ile 1206 km, Türkmenistan ile 744 km, Özbekistan ile 137 km, doğuda Pakistan'la 2430 km, Çin ile 76 km, batıda ise İran ile 936 km'lik bir sınırı sahip 657.500 kilometre karelik yüz ölçüme sahip bir devlettir (Afganistan Ülke Profili, 1999:128). Ülkenin en doğusu ile en batısı arasındaki mesafe 1350 km olmakla

birlikte en kuzeyi ile en güneyi arasındaki mesafe ise 900 km'dir. Dağlık bir coğrafi yapıya sahip olan Afganistan'ın en büyük şehirleri ise, Kabil, Kandehar, Mezar-ı Şerif, Herat, Kunduz ve Celalabad'dır (Oğuz, 2001:37).

Ülkenin orta ve kuzeydoğu kısmında yer alan dağ grupları, İtalya'nın kuzey kesiminden başlayarak Himalaya'lara kadar uzanan Alp Kıvrımları dağ bloğunun Afganistan içerisinde kalan bölümünü oluşturmaktadır. Gezegenin ikinci en yüksek dağ bloğu olan Hindukuş Dağları, Pakistan'ın kuzeyinden başlayarak Afganistan'ın kuzeydoğusuna kadar uzanmaktadır. Afganistan'ın ortasından geçen Hindukuş Dağları ülkenin kuzeyi ile güneyi arasından geçen şerit şeklindedir. Afganistan-Pakistan sınırında bulunan ve Afganistan'ın en yüksek noktası olan Tiriç Mir Dağı'nın yüksekliği ise 7690 metredir. Diğer önemli dağları ise, Küh-i Baba (5143m), Sefid Küh (4380m) ve Sikaram'dır (4755m). Dağların % 49'undan fazlası 2000 metrenin üzerinde bir yüksekliğe sahiptir (Britannica, 2015). Afganistan coğrafyasında, sıradağlar ve sıradağların üzerinde yer alan yaylalar bulunmaktadır. Bu durum Afganistan'ı kuzey ovaları, güney platosu ve merkez dağlık bölge olarak üç coğrafi alana ayırmıştır. Vadi tabanları 5000 metre olan, ortalama 7000 metre yüksekliğindeki 240 km'lik "Vahan Koridoru" ülkenin doğu kesiminde bulunmaktadır (UNEP, 2003:17).

Dağlık ve engebeli arazi yapısına sahip Afganistan ulaşım açısından bağlantı yolları ve dar geçitlere sahiptir. Doğu Afganistan ile Pakistan sınırını oluşturan Süleyman Dağları üzerinde ise Hindistan'a açılan kapı olarak da adlandırılan 1027 metre uzunluğundaki Hayber Geçidi bulunmaktadır. Yine 3878 metre uzunluğundaki Kotal-e Salang ile 2499 metre uzunluğundaki Kotal-a Lataband stratejik önemi yüksek geçitlerden bazılarıdır (KKK, 2014:14).

Afganistan coğrafyası, kurak ve sert bir iklim yapısına sahiptir. Afganistan'da, kış ayları soğuk ve sert, yaz ayları ise sıcak ve kurak geçmektedir. Mevsimlere göre önemli derecede sıcaklık farklılıkları yaşanmaktadır. İklim koşulları ülkede doğal hayat ve bitki örtüsünde çeşitli bitki yapısı oluşmasına neden olmuştur. Afganistan'ın belirli bir kesiminde çam ormanları mevcuttur. (Akkurt, 2005:23).

Afganistan'ın bulunduğu coğrafyanın sarp, engebeli ve dağlık arazi yapısına sahip olması nedeniyle belirli sayıda ova yer almaktadır. Afganistan'da bulunan

arazilerin % 46'sı otlak alan, % 12'si tarıma elverişli ekilebilir arazi, % 3'ü ormanlık alan geriye kalan alanı ise bozkır ve dağlık durumdadır. Ülkenin kuzeyi ile güneybatısında ovalar ve tarım arazileri bulunmaktadır. Afganistan'ın en alçak noktası ise, Türkmenistan-Özbekistan-Tacikistan ile sınırı oluşturan deniz seviyesinde 258 metre yüksekliği sahip Amu-Derya Nehri'dir. Amu-Derya Nehri boyunca 600 kilometre uzanan ve "Afgan Türkistanı" olarak adlandırılan bir ova bulunmaktadır (Babow, 2012:8). İran'a doğru uzanan Heru Rud (Tecend-Derya) ovası, batıda Herat ve kuzeydoğudaki Badgis ovaları ile tarımsal alanların ve ülkenin su ihtiyacını karşılayan Kabil Irmağı Vadisi ile Hilmand Suyu Havzası ülkenin en önemli düzlükleridir. Ülkede sulak alan tahminlere göre yaklaşık olarak 30.000 kilometre karedir. Hindukuş Dağları'nın kuzeyinde düzlük ve ovalar bulunmasına karşın güney kesiminde ise geniş kurak topraklar, vahalar ve çöller bulunmaktadır. Ayrıca bölgede en önemli ve en çok bilinen çöl ise "Ölüm Çölü"dür (Saray, 1997:129).

1.2. AFGANİSTAN'IN STRATEJİK ÖNEMİ

Afganistan, Asya ülkeleri arasında önemli stratejik konuma sahip olması nedeniyle tarih sahnesinde sürekli çatışmaların içerisinde yer alan bir ülke olmuştur. İngiliz Devlet adamı Lord Curzon Afganistan'ı "Asya'nın horoz dövüş alanı" olarak tasvir ederken, Hintli şair Muhammed İkbâl ise "Asya'nın kalbi" olarak tanımlamıştır (Demirel, 2002:5).

Afganistan'ın dünya üzerindeki konumuna baktığımızda Avrasya coğrafyasının merkezi olduğu için "Merkezi Asya" olarak tanımlanmaktadır. Güneydoğu Asya ile Orta Asya arasındaki geçiş güzergâhı üzerinde yer alan Afganistan, aynı zamanda "Merkez Bölge" olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır. Merkez Bölge olarak adlandırılan alan, Hazar ve Orta Asya petrollerinin Hint Okyanusu'na ulaştırılmasında oldukça stratejik bölgededir (Çeçen, 1999:111).

Afganistan, İran, Arap Denizi, Hindistan ile Orta Asya ve Güneydoğu Asya arasında yer alması nedeniyle stratejik açıdan dünyanın kilit noktalarından birisini oluşturmaktadır. Dünyaya hâkim olmak isteyen devletler sarp kayalıklar, çöllerle kaplı kurak dağ koşullarının egemen olduğu Afgan topraklarını geçmek durumdadır. Afgan

toprakları, kuzeyden gelen kavimler için Hindistan ve İran'a, güneyden ve batıdan gelen kavimler için Orta Asya açılan bir kapı durumundadır. Ayrıca bu topraklar Rusya için ise sıcak denizlere inen yol üzerinde bulunmaktadır. Merkezi Bölge olan Afganistan, stratejik önemini günümüzde de korumaya devam etmektedir (Davutoğlu, 2003:113).

İngiliz Harold Mackinder'in "Kara Hâkimiyet Teorisi" ve ABD'li jeopolitikçi N.J. Spykman tarafından Kara Hâkimiyet Teorisini esas alan "Kenar Kuşak Teorisi" devletlerin politikalarının belirlenmesinde yol gösterici nitelikte olan Jeopolitik Hâkimiyet teorilerinin en önemli ikisidir (İşcan, 2004:47-49).

Mackinder'in Kara Hâkimiyet teorisine göre, "*Doğu Avrupa'ya hâkim olacak büyük güç, Orta Asya bölgesini de içine alan Merkez Bölge'ye, Merkez Bölge'ye hâkim olan ise, dünya adasına ve daha sonra da tüm dünyaya egemen olabilir.*" (İlhan, 1995:104). Başka bir ifade ile Avrasya'nın merkez sahasına hâkim olan güç Dünya Ana Kıtası'na, Dünya Ana Kıtası'na hâkim durumdaki güç ise; dünyaya hükmedecektir. Dünya Ana Kıtası Asya-Avrupa-Afrika'yı kapsarken, Merkez Bölge ise Doğu Avrupa-Sibirya-Orta Asya'yı belirtmektedir.

N.J. Spykman ise Mackinder'in Kara Hâkimiyet teorisini değiştirerek oluşturduğu Kenar Kuşak teorisinde "*Dünya Adası'na egemen olmak için Merkez Bölge'yi çeviren kenar kuşağı yani Türkiye-Irak-Pakistan-Afganistan-Hindistan-Çin ve Kore'ye uzanan bölgeye, egemen olmanın gerektiğini savunmaktadır.*" (Davutoğlu, 2003:104-105). Amerika'nın günümüzdeki jeopolitik çıkarları ve hedefleri bu iki teorinin birleşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Orta Asya ve Orta Doğu, dünya üzerinde ekonomik açıdan zengin kaynakların bulunduğu oldukça verimli coğrafyalar olarak kabul görmektedir. Afganistan Maden Bakanlığı tarafından 2011 yılında yapılan inceleme sonucunda ülke sınırları içerisinde 27 farklı bölgede maden yataklarının bulunduğu ifade edilmiştir. Bu bölgede zengin doğal gaz, tuz, bakır, krom, demir, petrol, kömür, uranyum, gümüş, nikel, boksit, lityum, volfram, sülfür, barit, flüorit, civa, lapis, lazuli, zümrüt, yakut ve magnezyum yatakları bulunmaktadır (Gouhari, 2013).

ABD Enerji Enformasyon İdaresi'nin Aralık 1998 tarihli raporunda, Hazar Bölgesi'nde yer alan doğal gaz ve petrol ile ilgili olarak; Rusya ve İran'ın Hazar Bölgesi'ne yakın yerleri de dâhil olmak üzere 16 ila 32,5 milyar varil petrol rezervine sahip olduğu açıklanmıştır. Bu petrol rezervlerinin yaklaşık olarak 15,6 ile 32,1 milyar varillik bölümü ise Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Azerbaycan'a aittir. Hazar Bölgesi'nde yer alan rezervler, ABD ile Kuzey Denizi bölgelerinde yer alan rezervlerden daha fazla durumdadır. Petrolün, dünyadaki enerji kaynakları arasında en çok kullanılan doğal kaynak olması, başta ABD olmak üzere dünya süper güçlerinin dikkatini bu bölgeye çekmesine neden olmuştur (Efegil, 2000:187-190).

Afganistan'ın doğal kaynakları arasında yer alan doğal gaz yaklaşık olarak 500 milyar metreküp rezervi hacmi ile ilk sırada yer almaktadır (Chossudovsky, 2010). Bu miktar dünya genelinde kullanılabilir doğal gaz rezervlerinin % 11-12'sine karşılık gelmektedir. Hazar Bölgesinde bulunan doğal gaz rezervi toplam miktarı ise yaklaşık olarak 16-19 trilyon metreküptür (Efegil, 2000:189). Başta Afganistan olmak üzere Hazar Bölgesi'nde yer alan devletler dünyanın giderek artan enerji ihtiyacını karşılayabilecek doğal gaz rezervine sahiptir.

Afganistan'ın zengin enerji kaynakları ABD'nin bu bölgeye yönelik politikalarını büyük ölçüde etkilemiştir. ABD Savunma Bakanlığı yapmış olduğu açıklamada, Afganistan'da bulunan yeraltı kaynaklarının maddi değerinin 1 trilyon doları aşacağını öngörmektedir. Ancak Afganistan'ın genelinde güven ortamının sağlanamaması bu kaynakların dünya pazarlarına açılmasını engellemektedir.

1.3. AFGANİSTAN NÜFUSU VE ETNİK YAPISI

Avrasya coğrafyasının merkezinde bulunan Afganistan, tarih boyunca farklı devletlerin istilasına uğramış, çeşitli etnik unsurların ve kültürlerin etkisinde kalmıştır. Birçok etnik, kültürel ve dinsel çeşitliliğe sahip olan Afganistan, etnik unsur çeşitliliği nedeniyle millet olmayı başaramamış bir ülkedir. Uluslararası topluluklar tarafından Afganistan'ı bir arada bir bütün olarak tutmak için çeşitli girişimlerde bulunulsa da halen daha tam olarak Afgan Ulusu kimliği oluşturulamamıştır (Güler, 2004:20). Bunun yanı sıra Afganistan'da Afgan kelimesi ile adlandırılan bir topluluk ya da kabile

bulunmamaktadır. Ülkede Afgan denildiğinde ise en fazla nüfusa sahip olan Peştunlar anlaşılmaktadır. (Oğuz, 2001:40).

2016 yılı tahminlerine göre Afganistan nüfusu yaklaşık olarak 32-33 milyon civarındadır. Afganistan'ın başkenti Kabil, nüfusun en yoğun olduğu şehir durumundadır. Bunun yanında nüfusun % 76'sı kırsal kesimde yaşamını sürdürmektedir. Afgan nüfusunun % 84'ü Sünni Müslüman, % 15'i Şii Müslüman geriye kalanları ise çeşitli dinlere mensuptur. Okuma yazma oranının % 30'lar civarında olduğu Afganistan'da, bu oran kadınlarda % 15'lere kadar düşmektedir (CIA, 2016). Afgan halkının yaşadığı savaşlar ve yıllarca sömürge bir ülkenin insanları olmaktan kurtulamaması ekonomisini, eğitim seviyesini ve eğitim kalitesini de olumsuz etkilemiştir. Günümüzde uluslararası topluluklar ile yardım kuruluşları tarafından yapılmakta olan yardımlar sayesinde Afgan halkının kalkınmasına önemli katkıda sağlamaktadır.

Afganistan içerisinde barındırdığı etnik çeşitliliği bakımından oldukça kozmopolit ülkelerden birisi durumundadır. Sahip olduğu kültürel çeşitliği bakımından dünyadaki en iyi örneklerden birisi durumundaki Afganistan'da, başta Peştunlar, Tacikler, Özbekler, Hazaralar, Beluciler, Hindular ve Araplar olmak üzere on sekiz farklı etnik grup bulunmaktadır (Efegil ve Albayrakoğlu, 2015:269). Afganistan nüfusunun oluşmasından en büyük paya sahip etnik gruplar % 42'sini en büyük orana sahip Peştunlar, % 27'sini Tacikler, % 9'unu Hazaralar, % 9'unu Özbekler, % 4'ünü Aymaklar, % 3'ünü Türkmenler, % 2'sini Beluciler oluşturmaktadır. Diğer küçük etnik gruplar ise % 4 civarındadır (Foster ve Lerner, 2011).

Afganistan'ın etnik çeşitliliği, konuşulan dil ve lehçelerde de farklılıklara yol açmıştır. Etnik çeşitlilikten dolayı dil birliğini sağlamak zorlanan Afganistan'da günümüzde 20 farklı dil konuşulmaktadır. Afganistan'ın 1965 Anayasasına göre resmi dili Darice ve Peştuca olarak kabul edilmiştir (İngiltere Savunma Bakanlığı 2007:19). CIA (Central Intelligence Agency) World Factback verilerine göre, Afgan halkının % 50'si Darice, % 35'i Peştuca, % 11'i Türki diller olan Özbekçe, Tacikçe, Türkmençe, % 4'ü ise diğer azınlık dillerini konuşmaktadır (CIA, 2016).

1.3.1. Peştunlar

Patan olarak da anılan ve Afgan nüfusunun % 42'sini oluşturan Peştunlar, Afganistan'ın en büyük etnik grubudur. Başta Afgan kralları olmak üzere hükümet, bürokrasi ve orduda yer alan üst düzey kadrolarının genelinde Peştunlar bulunmaktadır. Afganistan eski devlet başkanı Hamid Karzai ile halen görevde bulunan devlet başkanı Eşref Gani Ahmedzai de Peştun etnik grubundandır (Çınarlı, 2012:73-84). Gerçek Afgan kabul edilen Peştunlar'ın, Gılzay boyunun Hz. Nuh ve Halaç Türkeri soyundan geldiği iddia edilmektedir. Peştunlar, Peştü dilini konuşan ve 60 farklı kabileden oluşan etnik bir gruptur (Demirel, 2002:18). Peştunlar'ın çoğunluğu Afganistan'ın güney ve güneydoğu kesimlerinde yaşamaktadır. Kandehear, Gazne, Uruzgan, Paktia, Nangarhar ve Vardak şehirleri Peştunlar'ın yoğun yaşadıkları yerler arasındadır. İslam dünyasının büyük komutanlarından Halid Bin Velid döneminde Müslüman olan Peştunlar'ın tamamı Sünni Hanefi mezhebindedir. Afganistan'ın yanı sıra Pakistan'ın kuzey kesiminde çok sayıda Sünni Peştun yaşamaktadır (Oğuz, 2001:41).

1.3.2. Tacikler

Tacikistan'a kadar uzanan Hindikuş dağlarının kuzeydoğusunda ve Peşnir Vadisinde yaşayan Afgan Tacikleri, Afgan nüfusunun % 27'sini oluşturmaktadır. Genellikle Tacikler, Kabil, Baglan, Takhar, Samangan, Çarikar, Peşnir, Duşi, Gar, Herat, Farah ve Kunduz şehirlerinde yaşamaktadır. Farsça'nın Afganistan'a özel yapısı durumunda olan Dari dilini kullanan Tacikler'in, büyük çoğunluğu Sünni Müslüman olmasına rağmen, Vahan Koridoru'nda bulunan Dağ Tacikleri'nin % 99'u Şii Müslüman'dır (Akademikperspektif, 2013). Tacikler, Afganistan'daki etnik gruplar arasında göçebe olmayan tek etnik grubu olma özelliğine sahiptir. Tacikler ile evlenen göçebe etnik gruplar Taciklerin etnik özelliklerini benimsemektedir. Ülke genelinde eğitim öğretim Dari dilinde yapılmaktadır. Devlet kademelerinde pek bulunmayan Tacikler genellikle çiftçilik ve zanaatla uğraşarak yaşamlarına devam etmektedir. (Oğuz, 2001:43).

1.3.3. Hazaralar

Hazaralar, Afganistan'ın üçüncü büyük etnik grubudur. Hazarlar, ülkenin merkezinde bulunan rakımı oldukça yüksek ve dağlık coğrafi özelliğe sahip Hazaracat bölgesinde varlıklarını sürdürmektedir. Tahıl ekimiyle uğraşan Hazaralar, bölgenin kendisine has dağlık yapısı nedeniyle, dış dünyadan arındırılmış bir yaşam sürdürmekte ve kendilerine özgü bir kimlik oluşturmuştur. Hazaralar, Hint-Avrupa dil ailesinden birisi olan Farsça dilini kullanmaktadır (Çınarlı, 2012:78). Büyük çoğunluğu Şii Müslümandan oluşan Hazaralar, İsmaili Şii Müslüman olan Tacikler ile aralarında güçlü bir bağ kurmuştur. Türk-Moğol karışımı kabile olan Hazara ve Aymak gruplarının son yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda Türk oldukları anlaşılmıştır (Saray, 1997:15). Hazaralar'ın temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Hazaralar, Afganistan'da Taliban rejiminin kurulması ve rejimin Hazaralar'ı hedef alan açıklamaları nedeniyle mülteci olarak İran ve Pakistan'a göç etmiştir. Yaşam şartları ve sağlık durumları bakımından en kötü grup olan Hazaralar'da, parazit gibi bulaşıcı ve salgın hastalıklara çok sık rastlanmaktadır (Whilliam, 2005:74). İran, oldukça fakir ve eğitimsiz durumdaki Hazaralar'ı Afganistan genelinde belirli bir seviyeye getirmek için maddi ve siyasi olarak destekte bulunmuştur (Büyükbaş, 2006:22).

1.3.4. Özbekler

Özbekler, 13. yüzyılda oluşan Moğol istilası sonucunda Orta Asya'da bulunan kavimlerin yeniden şekillenmesi ile ortaya çıkmış Türk-Moğol karışımı bir topluluktur. Afganistan'da yaşayan en kalabalık ve en önemli Türk topluluğu olan Özbekler, adını aldığı Altın Ordu Hükümdarı Özbek Han'dan bu yana Afganistan ve kendi özerk ülkelerinde olduğu gibi çeşitli ülkelerde de varlığını sürdürmektedir (KKK, 2014:28). Özbekler, Afgan Türkistan'ı olarak adlandırılan bölgede yer alan Kunduz, Sıbirgan, Taş Kurgan, Mezar-ı Şerif, Belh, Meymene, Aliça ve Bala Murghab şehirlerinde yaşamaktadır. Özbekler genel olarak tarım, hayvancılık ve ticaret ile uğraşarak geçimini sağlamaktadır. Çoğunluğu Sünni Müslüman olan Özbekler'in, Kıpçak, Karluk, Kongurat, Çağatay ve Katağan isimlerinde çeşitli alt boyları bulunmaktadır (Oğuz, 2001:45).

1.3.5. Türkmenler

Türkmenler, Hazar Denizi'nin doğusu ile Karakum Çölü'nün çevresini kapsamakta olan Afganistan'ın Türkmenistan sınırına yakın kuzey bölgelerinde yaşamaktadır. Türkmenler, Özbeklerden sonra Afganistan'da ikinci büyük Türk topluluğudur. Türkler ve Türkmenlerin yoğun olarak yaşamakta olduğu Afganistan'ın kuzey bölgesi, Afgan Türkistan'ı olarak da adlandırılmaktadır. 19. yüzyıla kadar göçebe hayat süren Türkmenler'in tamamına yakını 20. yüzyılın başlarından itibaren yerleşik hayata geçmeye başlamış ve zamanla yarı göçebe bir hayat tarzını benimsemiştir (Oğuz, 2001:43). Türkmenler daha eski zamanlarda çölde bulunan tüccarların zengin kervanlarına saldırımları nedeniyle "Çöl Çocukları" olarak adlandırılmış, bu sayede güçlü ve otoriter bir etnik yapıya sahip olmuştur (Demirel, 2002:21). Tarım, ticaret ve hayvancılıkla uğraşan Türkmenler, ihraç ettikleri hayvansal ürünler ile Afganistan ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır. Ancak Türkmenler ekonomi ve ticari hayatta gösterdikleri başarılarını Afganistan'ın siyasi yaşamında gösterememiştir. Güçlü politik liderler veya kabile şeflerinin etkisi ve otoritesi altında kalamayan Türkmenler'in büyük çoğunluğu Sünni Müslüman'dır (Dursun, 1998:53).

1.3.6. Beluciler

Beluciler, Afganistan'ın küçük bölümü ile İran ve Pakistan sınırının kesiştiği Sistan Bölgesi'nde yaşayan göçebe bir topluluktur. Bu coğrafyada yaşayan Beluciler'in en büyük geçim kaynağını ise kaçakçılık oluşturmaktadır. Beluciler kendi evlerini oluşturmakta, gündelik hayatlarını kolaylaştıracak nitelikte aletler üretme ve geliştirmedeki becerileri ile kendi kendilerine yeten bir topluluk olarak varlıklarına devam ettirmektedir. Beluciler'de özel mülkiyet anlayışı yoktur. Bunun yerine toprakların bütün kabileye ait olduğu ortak mülkiyet anlayışı hâkimdir (MCIA, 2012:1). Dini olarak Sünni Müslüman olan Beluciler'in dini uygulamaları farklı ve özel niteliktedir. Beluciler herhangi bir devlet dini yapısına bağlı olmayıp dini otoritenin tamamının dini lider tarafından temsil edildiği ve yönlendirdiği bir dini otoriteye sahiptir (Dursun, 1998:53).

1.3.7. Aymaklar

Aymaklar etnik bir topluluk olmaktan ziyade bölgede farklı etnik toplulukları içerisinde barındıran göçebe ve kabile tarzı bir yapının egemen olduğu bir topluluktur. Aymaklar genel olarak Gor ve Herat Bölgeleri ile Badgis'in batı bölgelerinde yaşamaktadır. Aymaklar, Afganistan'ın orta bölgesinde bulunan dağlarda belli mevsimlerde dolaşan yarı göçebe olarak yaşamını sürdüren bir kabiledir. Aymaklar dini olarak Sünni Müslüman'dır. Aymaklar, İran ve Afganistan'a dağılan Çaraymaklar'ın sekiz kabilesi arasında en kalabalık topluluğu oluşturmaktadır (Demirel, 2002:20). Aymakların en büyük geçim kaynakları arasında hayvancılık ilk sırada yer alırken tarım ise ikinci sırada bulunmaktadır. Ayrıca Aymaklar arasında hayvan sürüsünün büyüklüğü zenginliğin göstergesi olarak kabul edilmektedir (Dursun, 1998:52).

1.4. AFGANİSTAN'DA TALİBAN DÖNEMİ

Afganistan'da Taliban dönemi, Afganistan'ın siyasal ve toplumsal hayatına damgasını vurmuştur. Taliban dönemi, Afgan halkına ve Afganistan'a en kanlı ve en karanlık günleri yaşatmıştır. Taliban dönemi öncesinde yaşanan Sovyet işgali ve devamında Afganistan'da yaşanan iç savaşlar, Afganistan'ın devlet otoritesi başta olmak üzere tüm yapılarını ve Afgan halkını olumsuz etkilemiştir.

Taliban hareketi köktendinci bir Selef'i hareket olup "Ortodoks İslam" yaşayışının uygulanmasını istemektedir. Pakistan'da yer alan Cemiyet-i İslami ve Belucistan bölgesindeki Mevlana Fazlurraman'ın lideri olduğu Cemaat-i Ulema-i İslami, Taliban öğrencilerinin kendilerine örnek aldığı İslamcı kuruluşlardır (Atay, 1999:21). Afganistan'ın güneyi ile Kandehar'da bulunan Peştunlar, aşiret yapısı ve liderlik mücadelesi gibi sorunlar ile mücadeleye başlamıştır. Mücahid gruplar arasındaki etnik sorunlar 1994 senesi Afganistan'ın tarihinde bir dönüm noktası olan Taliban hareketini doğurmuştur. (Raşid, 2001:69).

Taliban hareketi ilk olarak Kandehar çevresinde bulunan Gucci Mücahiddin çetesi sayesinde ortaya çıkmıştır. Eski bir mücahit komutanı olan Niyaz Vayand çetenin liderliğini üstlenmiştir. Niyaz Vayand lükse düşkünlüğü nedeniyle zamanla Gucci

Mücahiddin olarak anılmaya başlanılmıştır. Gucci Mücahiddin sık sık yol kesip, yoldan geçenlerin mallarına gasp ederek yaşamını sürdürmüştür (Oğuz, 2001:306). 24 Ekim 1994 tarihinde Gucci Mücahiddin çetesi, Türkmenistan'a gıda ve ilaç malzemelerini götüreren otuz araçlık Pakistan konvoyuna el koyup yağmalamaya başlamış ve konvoyda bulunan Pakistanlı görevlileri de esir almıştır. Bu durumu öğrenen Kandehar'daki medrese öğrencilerinden yaklaşık yüz kişilik bir grup silahlanarak Gucci Mücahiddin'in üzerine yürüyüp hem konvoyu hem de Pakistanlı esirleri kurtarmıştır (Gündüz, 2001:33). Bu olay sonrasında 29 Ekim 1994 tarihinde Kandehar'ı ele geçiren medrese öğrencileri "Taliban" adıyla anılmaya başlanmıştır (Atay, 1999:20). Bu yaşanan olaylar zinciri Taliban'ın adının duyulmasına ve güçlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Taliban'ın ele geçirdiği suçluları ve bazı hırsızları diğer suçlulara gözdağı vermek için Kandehar şehrindeki meydanlarda idam etmesi suç oranlarının azalmasında önemli bir etken olmuştur. Suça ve suçluya karşı uygulanan katı ve ağır yaptırımlar, şehirde asayiş ve huzur ortamının oluşmasına katkı sağlamıştır. Kandehar'da huzur ve istikrar ortamının sağlanmasına yönelik uygulamalara devam edilirken Kabil'de yaşanan olaylar ve çatışmalar da tüm hızıyla devam etmiştir. Ancak bu süreçte Afganistan başkenti Kabil'de Devlet Başkanı Rabbani ile Hikmetyar arasındaki iktidar mücadelesinin devam ettiği bu süreçte çıkan olay ve çatışmalarda her gün yüzlerce masum insan hayatını kaybetmeye devam etmiştir (Oğuz, 2001:307).

Taliban kelimesinin anlamı, Arapça'da medresede dini eğitim gören öğrenci anlamına gelen talip kelimesinin Farsça'daki çoğul halinden oluşmaktadır. Afganistan'daki mücahit çatışmalarının yoğunlaştığı evrede Taliban çalışmalarını hızlandırmış ve Afganistan'da temelini oluşturmaya başlamıştır. Pakistan'da mülteci olarak bulunan medrese öğrencilerinden oluşan bu örgüt, dünya üzerinde iyiliği yücelteceklerini ve kötülüğü ortadan kaldıracakları hususu üzerine yemin etmiştir (Ülger, 1999:103). Taliban örgütünün lider kadrosunda yer alan Molla Ömer ve Molla Hasan gibi medrese mollaları ve dini gruplar barışı getirmek, halkı silahsızlandırmak, şeriatı uygulamak ve Afganistan'ın büyüklüğü ile birlikte İslami özellikleri savunmak şeklinde beyanlarda bulunarak Taliban hareketinin hedeflerini ilan etmiştir (Saray, 1997:2). Taliban örgütü üyeleri kendilerini, amacının dışında hareket eden bir gerilla savaşının, yanlış bir sistem içerisinde işleyen toplumsal düzenin, tehlikeye düşmüş

İslami yaşam tarzının ve İslam'ın gereklerinin yeniden düzelticileri ve saflaştırıcıları olarak tanımlamıştır (Raşid, 2001:32-35).

Pakistan'daki medreselerde oluşan Taliban hareketinin liderliğini, daha öncelerde Hareket-i İslami oluşumu içerisinde etkin görevler almış 45 yaşındaki Molla Muhammed Ömer Ahun isminde bir din adamı üstlenmiştir. Dar bir bilgi kapasitesine sahip olan Molla Ömer'in dünya görüşü ve yaşam felsefesi tamamıyla kulaktan dolma bilgi ve beyanlara dayanan bir yapıdadır. Halk arasında din adamı olarak kabul edilen Molla Ömer'in dini bilgisi ise İslam ile bağdaşmayacak seviyede ve oldukça zayıf niteliktedir. Molla Ömer'e göre kadınların çalışması, çocukların oyun oynaması ve televizyon seyretmesi dinen haramdır. Molla Ömer, İslam dini ile alakası olmayan şekilde fetvalar yayınlamıştır (Beg, 2001:205).

20 Mart 1996 tarihinde Taliban Şurası için Kandehar'da bin aşiret reisi ve uleması bir araya gelmiştir. Yapılan toplantı oldukça uzun sürmüş ve bazı konularda tartışmalar yaşanmıştır. 4 Nisan 1996 tarihinde Taliban Şurası'nın sonucunda Rabbani'ye karşı cihat ilan edilmiş ve Molla Ömer Taliban hareketinin başına "Emir-ül Müminin" olarak seçilmiştir (Atay, 1999:23). Molla Ömer Taliban ile ilgili yaptığı açıklamalarda, Taliban'ın yanlış yolda yürüyen ve yanlış işler ile uğraşan Müslümanlara karşı savaşmakta olduğunu, fakir insanlara ve kadınlara karşı işlenen suçlara karşı kayıtsız kalamayacaklarını ifade etmiştir (Burns ve Levine, 1996).

Taliban hareketi birbiriyle savaşan İslamcı direnişçilere karşıda savaş açmıştır. Çatışma ve saldırı ortamı ile haraç vermekten bunalan Afgan halkı, Taliban'ın direnişçilere yönelik uyguladığı politikalarındaki olumlu etkiler sonucunda verdiği desteği günden güne arttırmıştır. Bununla birlikte Taliban'ın dinin koruyucu ve düzenleyiciliğini üstlendiğini ifade eden söylemleri de cahil Afgan toplumunda Taliban'a olan sempatisini daha da arttırmıştır (Atay, 1999:21). Taliban, Pakistan'ın desteği ile Afganistan-Pakistan sınırında ele geçirdiği cephanelikler sayesinde, yüklü miktarda silah ve mühimmat elde etmiştir. Bu silahlar ve mühimmatlar, Taliban'ın gerçekleştirdiği eylemlerin başarı ile sonuçlanmasına büyük katkı sağlamıştır (Uysal 1996:77).

Afgan halkının % 42'sini oluşturan Peştunlar'ın büyük çoğunluğu Taliban hareketinin içerisinde yer almıştır. Yaklaşık olarak 25 bin silahlı milise sahip Taliban silahlı gücünün büyük çoğunluğunu Peştunlar oluşturmuştur. Afganistan'da eski gücünü kaybeden Peştun milliyetçiliği, Taliban'ın gücünü ve etkinliğini genişletmesiyle birlikte tekrardan eski durumuna dönmeye başlamıştır (Atay: 1999:21).

Afganistan coğrafyası üzerinde planları olan ülkeler, kendi çıkarları ve dış politikaları doğrultusunda Taliban hareketini engelleme veya destekleme noktasında birçok girişimde bulunmuştur. Özellikle Pakistan, Suudi Arabistan, İran ve ABD, Taliban'ı desteklerken başta Türkiye olmak üzere Hindistan, Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetleri artan Taliban tehdidine karşı oluşturulan Kuzey İttifakı'na çeşitli katkılarda bulunmuştur (Raşid, 2001:8).

Afganistan'da yaşanan iktidar mücadelesi mücahit grupların Afganistan'daki gücünü kaybetmesinde önemli bir etken olmuştur. Afganistan genelinde destekçisini arttıran Taliban'ın, bu coğrafya üzerinde bu denli gücünü arttırması sadece savaşçı yapısına ve iman gücüne bağlamak çok doğru bir tanımlama olmayacaktır. Komşu ülke Pakistan, Afganistan'ın güneyinde gücünü daha da arttıran Taliban'ı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak için yoğun olarak lojistik destek sağlamaya başlamıştır. Özellikle Pakistan Gizli Servisi ISI (Inter-Services Intelligence), Başbakan Benazir Butto'ya Afganistan ile ilgili sundukları planlarda, Taliban'ın Afganistan'ın tamamında egemen olması durumunda Pakistan'ın, Afganistan üzerinde çıkarlarını elde etmede büyük bir avantaj sağlayacağını belirtmiştir. Ayrıca Amerikan UNOCAL (Union Oil Company of California) şirketi tarafından Afganistan üzerinden geçen ve Türkmenistan'dan Pakistan'ın Karaiçi Limanı'na kadar uzanan boru hattından doğal gaz ve petrolün taşınması işlemi rahatlıkla gerçekleştirilebilecektir. Bu ve bunun gibi stratejilerin gerçekleştirilebilmesi için Pakistan, Taliban'a tank sürücüleri, bomba uzmanları ve haberleşme operatörleri gibi askeri ve sivil uzmanlardan oluşan ekipler oluşturarak Taliban'ın elinde bulunan Kandehar'a göndermiştir (Oğuz, 2001:308). Merkezi Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde olan UNOCAL şirketi, büyük çoğunluğu Afganistan toprakları üzerinden geçen doğal gaz ve petrol boru hatlarından yıllık 2 milyar dolar kazanmayı amaçlamıştır. Ancak Afganistan topraklarından geçmesi planlanan boru hatlarının bölgede Amerikan hâkimiyetini arttıracak olması nedeniyle

Rusya, İnan, Tacikistan ve Hindistan gibi çevre ülkelerde ciddi kayguların yaşanmaya başlamasına neden olmuştur (Taflioğlu, 1999:41).

Pakistan, kendi istihbarat örgütü ISI'nin Afganistan ve Avrasya üzerinde hazırladığı planlar ve projeler doğrultusunda Afganistan'da Taliban hareketini desteklemiştir. Bu sayede Taliban bölgede kısa süre içerisinde popüler bir örgüt olmuştur. Pakistan Devlet Başkanı Benazir Butto, "Diyobendi" geleneğinin Afganistan'daki uzantısı durumunda olan Taliban siyasi açıdan sahip çıkarak her türlü desteği sağlamıştır. Diyobendi medresesinin Taliban'ın dini anlayışını ve İslami altyapısının şeklini oluştururken bu oluşum esnasında Peştun aşiret anlayışı olan "Peştunveli"ye de büyük katkılar sağlamıştır. Taliban, Peşaver Vadisi ile kuzeyi vilayetlerinde yaşayan yaklaşık 15 milyon Peştun ile Afganistan'da yaşayan Peştun etnik grubundan istifade ederek Afganistan üzerinde kendi hâkimiyetini oluşturmak istemiştir (Özcan, 2002:359).

Amerika, Afganistan'daki Taliban hareketinin her faaliyetine maddi ve manevi destek olan ülkelerden birisi olmuştur. Amerika'dan almış olduğu dolarlar sayesinde kendisine rakip İslamcı örgütlerin milisleri ile bazı bölge şeflerini satın alan Taliban, bu şekilde kendisine engel teşkil edebilecek tüm olumsuzlukları bertaraf etmiştir. Bununla birlikte Taliban'ın askeri eğitimleri yine ABD tarafından verilirken kullandığı silahlar ise Çin tarafından tedarik edilmiştir (Atay, 1999:2). Tüm bu durum gösteriyor ki Taliban'ın büyüyüp güçlü bir yapı haline gelmesi bu coğrafyada en çok Pakistan, ABD ve Suudi Arabistan'ın bölgedeki stratejileri bir gelişme olacaktır. İlerleyen süreçte de göreceğimiz gibi Taliban'ın yıkımı da yine bu üç devlet sayesinde olacaktır. Taliban'a nakit ve teçhizat bakımından en büyük desteği sağlayan ABD'nin, bu coğrafyada önemli iki hedefi bulunmaktadır. Bunlardan ilki ABD ile sürekli bir çekişme içinde bulunan ve Orta Doğu'da terör ve terör örgütlerine destek veren İnan'ı sıkıştırarak İnan'daki mevcut rejime aykırı nitelikte dini bir rejimi Afganistan'da hakim kılmaktır. Diğer hedefi ise Orta Asya cumhuriyetlerinde bulunan enerji rezervlerini kullanmak ve enerji nakil yolları üzerinde rahat akış sağlayabilmek olmuştur. ABD bu hedeflerini gerçekleştirebilmek için Taliban rejiminin Afganistan üzerindeki otoritesini ve egemenliğini sağlamasına ihtiyaç duymuştur. Bu nedenlerdir ki ABD, Taliban'a her türlü lojistik ve nakit yardımlarda bulunmuştur. Bununla birlikte ABD'nin bölgedeki

enerji politikası, Pakistan'a önemli avantajlar ve maddi kazançlar sağlamıştır. Pakistan da ABD ile birlikte koordineli olarak Taliban'a lojistik ve nakit olarak yardımlarda bulunmuştur (Saray, 1997:4).

1982-1992 yılları arasında Orta Asya, Uzak Doğu, Orta Doğu, Kuzey ve Doğu Afrika'da bulunan 43 Müslüman ülkeden ortalama 35 bin radikal Müslüman törenler eşliğinde Afgan Mücahitleri saflarına katılmıştır. İlerleyen süreçte bu sayı 100 binden fazla radikal Müslüman, Afganistan ve Pakistan'la doğrudan temasa geçerek yapılan cihat çağrısına cevap vermiş ve Afgan Mücahitleri saflarına katılmıştır (Raşid, 2001:182).

Taliban hareketi, ilk ortaya çıktığı zamanlarda vatandaşlar için huzuru ve istikrarı sağlayıp sokakları güvenli hale getirmek için gerekli yasal düzenlemeleri yapacağını vaadinde bulunması sonucunda halk kitleleri tarafından Taliban'a kurtarıcı vasfı yüklenmiştir. Zaman içerisinde halkı silahsızlandırarak Taliban'a olan bağlılığı kuvvetlendirmek için bir dizi reform hareketlerine başlamıştır. İstikrar ve güven ortamının oluşmasına kadarki süreçte reform hareketlerinde başarılı olup destekçilerini arttırmaya devam etmiştir. Ancak Taliban, Afganistan'ın başkenti Kabil'i ele geçireceği zamana kadar ülkeyi şerait rejimiyle yöneteceğini ve sert bir İslam biçimini benimseyeceğini halka dayatacaklarını açıkça ortaya koymamıştır (Esposito, 2003:31).

Taliban örgütü, Molla Ömer'in başkanlığını yaptığı on kişiden teşkil edilmiş olup idari meclis ya da yüksek şura olarak tanımlanan bir heyet tarafından yönetilmiştir. Şurada görev alanlar ise Durrani Peştun kökenli Molla Ömer'in arkadaşları ve meslektaşlarından seçilmiştir. Şurada bulunan on asil üyenin altısı Durrani Peştuni, diğeri ise Bedeşan'dan gelme Tacik olan Mevlevi Seyid Gavseddin'dir. Bu şura en yüksek karar organı olma özelliğine sahip olup Kabil Şuran (hükümet) ve Askeri şura adı altında iki ayrı komiteden oluşturulmuştur. Bu yönetim biçimiyle Taliban tek bir kişinin hâkimiyeti yerine ortak ve birleşimci (kollektif) siyasi iradeyi kabul ettiğini göstermektedir. Ancak zaman içerisinde Taliban'ın birleşimci yönetim anlayışı yerini Molla Ömer'in merkezi, tek taraflı ve gizli olarak aldığı kararlar doğrultusunda yönetilen bir yapıya dönüşmüştür (Özcan, 2002:362).

Zaman içerisinde daha da güçlenen ve güçlendikçe kontrol edilemeyen Taliban, kendi hedeflerini gerçekleştirmek ve Afgan halkı üzerinde otorite kurabilmek için alışlagelmişin dışında bir yönetim uygulamasına başvurmuştur. Ülkede bu durumlar devam ederken savaşın ve çatışmanın sıkıntısını çocuklar yaşamıştır. Savaşın içinde doğan ve savaşın içinde büyümek zorunda kalan çocuklar için savaşmak, ölmek ve öldürmek kelimeleri sıradan bir hal almıştır. Taliban'ın ele geçirdiği bölgelerde, savaş ve çatışma günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir. Taliban, ele geçirdiği birçok yeri savaşmadan o yerin yerel komutanlarını satın alarak elde etmeye başlamıştır. Son üç yılda her şeyi para ile satın alabileceğini keşfeden Taliban; Verdek, Logar, Hilmand, Fesah ve Harat'ın yerel komutanlarını satın alarak bu şehirlerde zahmetsizce egemenliğini ilan etmiştir. Aynı yöntemi Kabil üzerinde de denemek isteyen Taliban, Kabil'i elde etmek için çok daha ağır meblağlar ödemiştir. Afganistan İç Savaşı sonucunda, Afganistan'da belirli bölgelere sahip olan yerel liderler ve komutanlar, kendilerine en çok para ve silah veren tarafın saflarına geçmeye başlamış zaman içerisinde de bu durum olağan bir hal almaya başlamıştır (Raşid, 2001:65).

Kandehar'ı ele geçirmesini takip eden ilk üç ay içerisinde Taliban güçleri, Afganistan'ın 31 şehrinden 12'sinde hâkimiyeti ele almış, Afgan iç savaşında oluşabilecek kilitlenmeyi önleyerek batıda Herat'a, kuzeyde ise Kabil eteklerine kadar ilerleyişine devam etmiştir (Raşid, 2001:39). 27 Eylül 1996 tarihinde devlet başkanı Burhaneddin Rabbani, başkent Kabil ile Afganistan'ın hâkimi ve sahibinin Taliban olduğunu açıklayarak görevini Taliban lideri Molla Ömer'e devretmek zorunda kalmıştır. Taliban, Kabil'i işgal ederken hiçbir zorlukla ve direnişle karşılaşmamıştır. Afganistan'da 20 yıldan beri yaşanan çatışmalarla harap, yalnız ve yorgun düşmüş Afgan halkı, Taliban'ın başkent Kabil'i ele geçirmesiyle yeni bir dönem içerisine girmiştir. Molla Ömer, başkent Kabil'in yönetimini ele geçirdikten birkaç saat sonra Molla Muhammed Rabbani başkanlığında 6 üyeli bir konsey oluşturmuş ve yönetimi bu konseye vermiştir. Oluşturulan konseyde Dürrani Peştunları'nın egemenliği hâkim olmuştur. Başkanlığını Molla Muhammed Rabbani'nin yaptığı şurada, Dışişleri Bakanı Molla Muhammed Gays, Enformasyon Bakanlığı'nda ise Molla Emir Han Muttaki ile Molla Seyid Gıyaseddin Ağa, Molla Fazıl Muhammed ve Molla Abdül Rezzak yer almıştır (Raşid, 2001:68). Taliban yönetiminin radikal İslam'a yaklaşımını ve batı ülkelerine karşı ilan ettiği savaşı yakından takip eden Suudi asıllı Usame Bin Ladin,

Afganistan'a gelerek kamplar kurmuş, Taliban hareketine katılmak isteyenleri örgütlemiş ve Taliban lideri Molla Ömer'e maddi yardımlarda bulunmuştur. Usame Bin Ladin'in kurmuş olduğu El-Kaide örgütünün üyelerinin de Afganistan'a gelmesiyle birlikte Taliban yönetimi dünya üzerinde terör ve terörizmin kaynağı haline gelmeye başlamıştır (Oğuz, 2001:320). Taliban yönetimi, başkent Kabil'i ele geçirdikten sonra şeriat devleti kurduğunu ilan ettikten sonra ilk iş olarak yönetim şeklini ve ülkenin adını Afganistan İslam Emirliği olarak değiştirmiştir (Ülger, 1999:108).

Molla Rabbani, 28 Eylül 1996'da Kabil Radyosu'nda yayınladığı bildiriye, Afganistan'ın kurulacak olan saf bir İslam sistemiyle yönetilip, şeriat kurallarının harfiyen uygulanacağı şeklinde açıklama yapmıştır. Taliban, Kabil'e egemen olduğu ilk zamanlarda başkentte tekrar barış ve huzur ortamı sağlanmışsa da ilerleyen süreç içerisinde bu ortam Taliban'ın yayınladığı yeni kurallar ve yasaklarla kaybolmuştur. Bir süre sonra Kabil Radyosu'nun adı Şeriat Radyosu olarak değiştirilmiş ve radyodan müzik yayının kaldırıldığı bildirilmiştir. Her türlü sosyal aktivitenin, oyunun ve haberleşmenin yasakladığı Afganistan'da, sokaklarda sakalsız gezen bütün erkekler ile yasaklara aykırı şekilde giyinen kadınlar tutuklanmaya başlanmıştır (Raşid, 2001:68).

Taliban hareketi ilerleyen zaman içerisinde uluslararası alanda oldukça kötü bir şöhrete sahip olmuş, ortaçağdan kalma katı, ilkel ve hoşgörüsüz politikaların adı haline gelmiştir. Ancak Taliban'ın uygulamış olduğu politikaları ne kadar cahilce, bağınaz, yobaz ve yanlış anlaşılabilir olursa olsun, Taliban hali hazırda Afganistan'da zaten var olan berbat bir sefaletin ve iç savaşın yaşandığı bir halkı idare etmek üzere kurulmuştur (Fuller, 2004:198).

Taliban rejiminin Afganistan üzerindeki uygulamalarına başta BM olmak üzere birçok batılı ülke tarafından kınanmasına rağmen katı, ağır yasalar ve yasaklar çıkartmaya devam etmiştir. 27 Ekim 1996'dan günümüze kadar geçen sürede Taliban tarafından yürürlüğe konulan yasalar ve uygulanan yasaklar şunlardır (Hürriyet, 2001):

1. Kadın evden yüzü açık olarak çıkamaz: Yüzü açık olarak çıkan kadının evi işaretlenir ve kocası hapse atılır.
2. Popçu gibi saç kesilemez: Popçu gibi saç tıraş olan Afgan tutuklanır ve sıfır numara saç tıraşı yapılır.

3. Namaz vakitlerinde dükkân açılmaz: Bu suçu işleyenlere üç günden bir haftaya kadar hapis ve falaka cezası verilir.
4. Namaza geç kalınmaz: Bu suçu işleyenler üç gün hapis cezası ile cezalandırılır, tekrarı halinde ceza artmaktadır.
5. Güvercin beslenmesi yasak: Besleyen kişi derhal hapse atılır. Kişi güvercin yok olana kadar hapiste kalır.
6. Uçurtma satılmaz: Satıcı üç gün hapis cezası ile cezalandırılır.
7. Sakalsız gezilemez: Kişinin sakalı belirlenmiş olan ölçülerden kısa ise bir hafta hapis cezası ile cezalandırılır.
8. Kadınlar şarkı söyleyemez: Bir düğün ve kutlama sırasında evde şarkı söyleyen kadınların sesi dışarıdan duyulması durumunda ev sahibi hapse atılır.
9. Topuklu ayakkabı giyilmez: Bu tip ayakkabı giyen kadının kocası hapse atılır ve ayakkabısı imha edilir.
10. İthal mala sansür uygulaması: Dış ülkelerde gelen şampuan ve benzeri maddelere Taliban memurlar kutudaki kadın resimlerinin gözlerini oymakla görevlendirilmiştir. Mal sahibi de kadın resimlerin siyah bantla bantlar. Aksi davranışın cezası ise hapis ve dayaktır.
11. Doktora dokunma yasağı: Erkek doktor, eğer bir kadın hastayı muayene etmek zorundaysa, hastanın sadece gereken yerine bakabilir ve dokunabilir. Kadının diğer yerlerinde bakamaz, dokunamaz. Aksi davranış, hapis ve dayakla cezalandırılır.
12. Tüm bu maddelerin yanında fotoğraf veya resim, domuz ürünleri, sinema, müzik aletleri, bilardo, satranç, maske, alkol, her türlü kaset, video, TV, seksi çağrıştıran her şey, şarap, istakoz, tırnak cilası, havai fişek, heykel, dikiş katalogları ve yılbaşı kartları gibi maddelerin kullanılması yasaklanmış olup yasağı delenler için ağır müeyyideler getirilmiştir.

Taliban artan mali ihtiyaçlarını karşılamak ve ekonomik gelir sağlamak amacıyla üretim maliyeti ucuz, ekonomik geliri çok yüksek olan eroinin ham maddesini oluşturan haşhaşın üretimine ve ticaretine başlamıştır. Fakir ve ekonomik sıkıntılar içerisinde boğulan Afgan halkının tek çıkar yolu olan bu durum, dünya uyuşturucu pazarında Afganistan'ın yerini üst sıralara taşımıştır (KKK, 2014:36).

Genel olarak Taliban'ın İslami anlayışı ve yaşayış biçimi, dini eğitim seviyeleri, Afgan halkının dini yaşantısına ters olmanın yanında Müslümanlığın ahlakına ve prensiplerine aykırı niteliktedir. Bağışlayıcı İslamiyet'in özüne aykırı hareket eden Taliban'ın kendisini İslamiyet'in koruyucusu ve kollayıcısı olarak ilan etmesi ise oldukça tezat bir durumdur. Taliban yönetimin Suudi kökenli El Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin ile iş birliği içerisinde girmesi 11 Eylül saldırılarının failinin ise Bin Ladin olması uluslararası kamuoyunun dikkatinin Afganistan üzerine yönelmesine neden olmuştur. Taliban rejimi ile birlikte Afgan halkı yeniden karanlık günlerin içine sürüklenmiştir. Taliban yönetimi ile El Kaide'nin ortaklığı Dünya'nın İslamiyet'e ve Müslümanlara bakışını değiştirmesine, Müslümanların potansiyel terörist olarak algılanmasına neden olmuştur.

1.5. USAME BİN LADİN VE EL KAİDE TERÖR ÖRGÜTÜ

21. yüzyılın en tehlikeli teröristlerinden birisi olan Usame Bin Ladin, Suudi Arabistan'ın en zengin müteahhitlerinden olan Muhammed Awad Bin Ladin'in 54 çocuğundan 17'ncisidir. Asıl kökü Güney Yemen'in Hadramur bölgesidir. Kökten dinci terör örgütü olan El Kaide'nin kurucularından ve liderlerinden olan Ladin, 1957 yılında Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da doğmuştur. 1968 yılında bir kazada babasını kaybeden Ladin, yaklaşık olarak 11 milyar dolarlık servetin sahibi olmuştur. 1974 yılında Cidde'de lise eğitimi bitiren Ladin, Kral Abdülaziz Üniversitesi'nde İş İdaresi ve Ekonomi Fakültesi'nde yükseköğrenimine başlamıştır. Kral Abdülaziz Üniversitesi Ladin'in hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur (Hashim, 2001:19).

Kral Abdülaziz Üniversitesi, radikal İslamcılık temasının yoğun olarak işlendiği Müslüman dünyasında İslamcı muhaliflerin merkezi olma özelliğine sahiptir. Usame Bin Ladin'in hocası olan Filistin kökenli Şeyh Abdullah Azzam, Yaser Arafat'ın önemli

dostlarından birisidir. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün stratejisine ve yapısına muhalif olan Azzam, aynı zamanda Hamas'ın kurucu lideridir. Azzam'ın fikirleri ve ideolojileri Ladin üzerinde çok derin etkiler yaratmakla birlikte ileriki dönemde bu iki isim Afganistan üzerinde kritik roller üstlenmiştir (Theophyle, 2011:536). Özellikle de Usame Bin Ladin'in babasının hac zamanında birçok Müslümanı evinde misafir etmesi, Ladin'in birçok din âlimi ve Müslüman lider ile tanışma ve fikir alışverişinde bulunmasını sağlamıştır. Bu durum Ladin'in din konusundaki bilgi ve görgüsüne önemli katkılar sağlamıştır (Gürbüz, 2008:171). Sovyetler Birliği'nin, Aralık 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi ile birlikte Müslüman dünyası ve ABD'nin dikkati Sovyet-Afgan Savaşı ile Afganistan üzerinde yoğunlaştırmıştır. Dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan ve yönetimi, işgalci Sovyet ordusuna karşı Afganistan'da bulunan isyancıların desteklenmesine karar vermiştir. CIA ve ISI'nin çalışmaları sonucunda radikal İslamcı gruplar Pakistan'a getirilmiş ve Afgan mücahitlerin yanında Sovyetlere karşı savaşmasını sağlayacak planlar uygulanmaya başlanmıştır (Raşid, 2001:212).

Sovyetlerin işgali sonucunda Afgan mücahitlere lojistik ve maddi destek sağlaması için Amerika'nın izni ve desteği ile Pakistan'ın Peşaver şehrinde lojistik üs kurulmuştur. Bu lojistik üste çeşitli Müslüman ülkelerden gelen her türdeki yardımların koordinesini Abdullah Azzam ile birlikte Usame Bin Ladin yapmıştır. 1984 yılında Peşaver'e gelen Arap savaşçıların lojistik destek üssü olarak kullanılması için Bin Ladin ile Azzam, Peşaver şehrinde ev kiralamış ve bu eve "Beyt-ül Ensar" adını vermiştir. Sovyet-Afgan savaşının sonlarına doğru, Sovyetlerin geri çekileceğinin anlaşılması ile Ladin ve Abdullah Azzam hedeflerini ve ideallerini gerçekleştirmek için yeni bir örgüt kurma çalışmalarına başlamıştır. 1988 yılında ise Abdullah Azzam liderliğinde El Kaide örgütü Usame Bin Ladin ile birlikte kurulmuştur. El Kaide, ezilen ve işgal altındaki Müslüman haklarının korunması düşüncesi ve ilkesiyle çıktığı yola zaman içerisinde dünya genelinde aktif faaliyet gösteren aşırı dinci ve radikal İslamcı gruplara finans ve lojistik destek sağlayan uluslararası nitelikli küresel bir terör örgütü haline gelmiştir. El Kaide, gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri ve bu terör eylemlerinin en büyüğü olan 11 Eylül saldırıları sonucunda küresel bir terör örgütü olduğunu kanıtlamıştır. Zaman içerisinde artan El Kaide tehdidi ile mücadelede devletlerin iş birliği içerisinde olması zorunlu hale gelmiştir (Whelan, 2006:21).

Afganistan'da Sovyet işgalinin başlamasının ardından ABD'nin de desteğiyle Pakistan'a giden Ladin, Peşaver'de bulunan mülteciler için okul, sığınak ve barınaklar inşa etmiştir. Yapılan tüneller ve yollar sayesinde mücahitlerin Afganistan içlerine kolaylıkla ilerleyerek saklanması kolaylaşmıştır. Usame Bin Ladin, Sovyetlere karşı yapılan mücadeleler esnasında hem batı ülkeleri hem de CIA istihbarat örgütü ile yakın ilişkiler kurmuştur. Ladin, Amerika'nın desteği ile çalışmalarını kolaylıkla gerçekleştirmiştir. ABD'nin bölgedeki Sovyet tehdidine yönelik en çok destek verdiği Ladin, 1982 yılına kadar Afgan mücahitlerin aktif destekçilerinden birisi olmuştur (Demirel, 2002:101).

Abdullah Azzam ile Ladin, Afgan Mücahitlere maddi destek sağlamak ve yardım etmek için Mektubu'al Khidmat (MAK) kurmuştur. Kurulan MAK vermiş olduğu askeri eğitimin yanında Afgan mücahitler saflarına katılacak gönüllülerin ulaşımını, iskânını, sahte kimliğini, pasaportunu, silah ve teçhizatını da sağlamıştır. ABD'nin Detroit ve Brooklyn şehirlerinde bulunan büroların, ABD Başkanı Reagan yönetimi tarafından desteklendiği iddiaları, Usame Bin Ladin ve El-Kaide örgütünün arkasında CIA'in olduğunu kanıtlar niteliktedir. Özellikle Ladin'in CIA tarafından eğitilmesi ve yine CIA himayesinde Sovyetler Birliği'nin işgalci politikasına karşı savaşta aktif olarak rol alması bu iddiaların doğruluğunun önemli bir delili niteliğindedir (Oğuz, 2001:19).

Körfez istihbarat kaynaklarına göre, Bin Ladin'in Peşaver'e ilk ziyareti bir aydan daha kısa bir zaman almıştır. Bu ziyareti sonrasında Suudi Arabistan'a dönen Ladin, kardeşlerini, akrabalarını ve okul arkadaşlarını Sovyetler Birliği'ne karşı verdikleri mücadelede destek olmaları konusunda teşvik etmiştir. Yüklü miktarda para ile Pakistan'a dönen Ladin, şirketinde çalışan birçok Pakistan ve Afganlıyı da beraberinde getirmiştir. Usame Bin Ladin ve beraberindekiler, Arap destekçiler ile Afgan mücahitlere destek olmak için çeşitli bölgelere irtibat büroları açmıştır (Burke, 2001).

Filistin asıllı Abdullah Azzam'ın 1989 yılında Peşaver'de arabasında öldürülmesinden sonra Azzam'a bağlı Arap Afganların oluşturduğu El Kaide örgütünün ikinci adamı konumundaki Usame Bin Ladin örgütün yeni lideri olmuştur. El Kaide ilk kurulduğunda ana hedefini Suudi Arabistan'da bulunan Amerikan askerinin varlığını

sona erdirmek olarak belirlemiştir. Zaman içerisinde Çeçenya, Kosova, Keşmir, Somali ve Filistin'deki Müslümanlara yönelik yapılan zulme batının zulmü altında ezilen tüm Müslümanların bu zulümden kurtarılması için topyekûn mücadele edilmesi olarak belirlemiştir. Usame Bin Ladin, lideri olduğu El Kaide örgütünün ideolojisinin İslamcılık, Batı Karşıtlığı ve Terörizm olduğunu ilan etmiştir (Bal ve Özeren, 2009:288).

El Kaide, devamlılığını sağlamak ve dünyadaki etkinliğini arttırmak için örgüt yapısını 3 temel unsur üzerinde oluşturmayı amaçlamıştır. Bunlardan birincisi, çekirdek yapı olan militan merkezli yapıdır. Bu unsurda dini, ana tema olarak kabul eden terör örgütüdür. İkinci unsur, El Kaide ile sürekli ilişki içerisinde olan El Kaide'nin uluslararası amaçlarını ve hedeflerini benimseyen yerel militan gruplarının yer aldığı küresel terör ağı yapısına hakim olmaktır. Üçüncü unsurunda ise aynı ülkü ve ideolojiyi paylaşmakta olan ancak aktif eylem yapamayan kişilerin yer aldığı bir yapıya egemen olmak bulunmaktadır (Whelan, 2006:23).

Amerikan yönetimi, Usame Bin Ladin ile El Kaide terör örgütünün her türlü eylemlerini yakından takip etmiştir. Amerika'nın, Orta Doğu ve Körfez Bölgesi'nde bulunan tüm askeri ve sivil hedeflerine yönelik El Kaide örgütü tarafından verilen saldırı fetvasına karşı tedbirler almak zorunda kalmıştır. Orta Doğu ve Körfez bölgesinde askeri varlığı bulunan ABD için Usame Bin Ladin ve El Kaide örgütünün varlığı önemli bir risk oluşturmaya başlamıştır. Dönemin ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Sandy Beryer yaptığı açıklamada, Usame Bin Ladin'i, milliyeti belli olmayan dünyanın en tehlikeli teröristi olarak nitelendirmiştir. Bu açıklama ve El Kaide tarafından yayınlanan fetvalar sonrasında Güney Asya ve Orta Doğu üzerinde bulunan bütün ABD temsilcilikleri, askeri üslerinin alarm seviyesi ile güvenlik durumunu kırmızı koda almış ve tedbirleri en üst seviyeye çıkartmıştır. Orta Doğu ve Güney Asya'da varlığını sürdüren ve ABD üzerinde korku imparatorluğu kuran Usame Bin Ladin liderliğindeki El Kaide terör örgütü ile Amerikan yönetimi birbiriyle mücadeleye başlamıştır (Taflıoğlu, 1999:46).

Asya, Filipinler, Malezya, Hindistan ve Pakistan'da da faaliyetlerde bulunan Usame Bin Ladin ve lideri olduğu terör örgütü, dünya genelinde tüm İslami muhalefet hareketlerine destekte bulunmuştur. ABD'nin İslam ülkelerinde bulunan askeri ve sivil

hedeflerine karşı cihat ilan eden Usame Bin Ladin, ABD askeri varlığına karşı büyük bir tehdit oluşturmuştur. Suudi Arabistan ve Amerikan istihbaratı, Pakistan istihbaratı ile birlikte koordineli olarak Usame Bin Ladin'i öldürmek için çeşitli operasyonlar yapmıştır. 1997 yılında Amerika istihbarat teşkilatı CIA, Afganistan'da bulunan Usame Bin Ladin'i yakalamak veya öldürmek amacıyla özel bir tim kurmuş ve Peşaver'e göndermiştir. Amerika yönetiminin ve CIA'in Usame Bin Ladin'e yönelik gerçekleştirdiği operasyonlarda bir grup Afgan ve Pakistanlıdan da yardım alınmasına rağmen başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Demirel, 2002:91).

El Kaide ile ABD arasındaki düşmanlık ilk kez Körfez Savaşı ile ortaya çıkmıştır. 2 Ağustos 1990 tarihinde Irak'ın, Kuveyt'i işgal etmesi sonucunda Körfez Savaşı ortaya çıkmıştır. Oluşan savaş ortamında ABD askerlerinin Basra Körfezine gelerek çeşitli üsler kurması, El Kaide örgütünün ve Ladin'in ABD'ye yönelik stratejilerinin değişmesine neden olmuştur. Özellikle o dönemde 300 bin Amerikan askerinin Suudi Arabistan'a yerleşmesi, Ladin ile ABD'yi karşı karşıya getirmiştir. Kutsal topraklar üzerinde yer alan ABD varlığına yönelik Orta Doğu'da örgütlenmeler sağlayan Ladin, Suudi yönetimine yönelik eleştirilerini ve muhalif kesime verdiği desteğini sürdürmüştür. Ladin, 1992 yılında pasaportunun iptal edilmesi üzerine Suudi Arabistan'ı terk etmek zorunda kalmıştır. Bin Ladin 1992 yılında Sudan'ın karizmatik lideri Hasan Turabi'nin liderliğinde İslam devrimine katılmak için Sudan'a geçip yerleşmiştir. Sudan'da çalışmalarına yoğun bir şekilde devam eden Ladin, 1994 yılında, ABD'ye ve Suudi ailesine yönelik eleştirilerine devam etmiştir. Ladin, ABD ile Suudi ailesi aleyhine yayınladığı fetvalar nedeniyle Suudi vatandaşlığından da çıkartılmıştır. 1996 yılına gelindiğinde ise uluslararası baskılara dayanamayan Sudan, Usame Bin Ladin'in ülkeyi terk etmesini istemiştir. Bu durum Ladin ve El Kaide için yeni gelişmelerin ve olayların bir tetikleyicisi olmuştur (Raşid, 2001:132).

1998 yılı sonunda Afganistan'ın % 90'ına egemen olan Taliban yönetimi ile El-Kaide lideri Usame Bin Ladin arasındaki ilişkiyi sağlamlaştıran olay ise Taliban lideri Molla Muhammed Ömer'in kızı ile Ladin'in evlenmesi olmuştur. Bu sayede El Kaide, Afganistan'daki yeri sağlamlaştırmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte Usame Bin Ladin 1997 yılında Kandehar şehrine yerleşerek Taliban koruması altında çalışmalarına ve faaliyetlerine devam etmiştir. Ladin ve El Kaide örgütü Afganistan'a yerleşmesi

Amerika'nın, Taliban yönetimi ile olan ilişkilerini yaklaşımını olumsuz yönde etkilemiştir. İlerleyen zaman içerisinde ise Afganistan hedef ülke haline gelmiştir (Oğuz, 2001:23). ABD Başkanı Bill Clinton, Ladin'in ABD'ye teslim edilmesi karşılığında Taliban yönetiminin tanınacağını ve Afganistan'a yüklü miktarda yardım yapılacağını teminatını vermiştir. Ancak Taliban yönetimi, ABD Başkanının bu teklifi geri çevirmiştir. Bu durum ile birlikte Taliban yönetimi, uluslararası alanda kabul edilmemeye başlamıştır (Özcan, 2002:361-363).

Usame Bin Ladin, 23 Ağustos 1996 tarihinde 12 sayfalık "Kâfirlerin Arap Yarımadası'nda Çıkarılması için Cihat İlanı" başlığını taşıyan bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri ile Basra Körfezi'nde ve Arap Yarımadası'nda bulunan Amerikalıların, İslam dünyası için kutsal kabul edilen bu bölgeleri terk etmesini istemiştir. Bu belge aynı zamanda Amerikalıların, Arap Yarımadası'ndan çıkarılması için tüm Müslümanların Amerika'ya karşı savaşa çağırdığının da delili niteliğindedir (Bonhomme ve Boivin, 2010).

Londra'da Arapça olarak yayımlanan El Kudüs El Arabi Gazetesi'nin 23 Şubat 1998 tarihli basımında Usame Bin Ladin, Mısır Cihad örgütü lideri Ebu Yasir Rifai Ahmed Taha, Bangladeş cihad hareketi lideri Fazlul Rahman ve Pakistan Cemiyet-ül Ulema yöneticisi Şeyh Mir Hamza'nın birlikte kaleme alarak hazırladıkları "Dünya İslam Cephesi" isimli fetvada "Haçlılara ve Yahudilere Karşı Cihat" çağrısında bulunmuştur. Fetvada geçen önemli bölümler ise şu şekildedir (Bozkurt, 2003:231):

Yedi yıldır ABD, İslam'ın kutsal topraklarının bulunduğu Arap Yarımadası'nı işgal ediyor, zenginliklerini sömürüyor, yöneticileri elinde oynattıyor, halkını tehdit ediyor, komşuları terörize ediyor ve buradaki üslerine komşu Müslüman ülkelere saldırı amacıyla kullanıyor. Amerikalılar yalnızca ekonomik ve dini nedenlerle Müslümanlara savaş açmış değiller, aynı zamanda küçük Yahudi devletine hizmet ediyorlar ve Kudüs'ün işgali ile orada Müslümanların katlini de gizlemeye çalışıyorlar. Bundan hareketle ve Allah'ın emrine uygun olarak tüm Müslümanlar için geçerli olmak üzere şu fetvayı çıkarmış bulunuyoruz: El Aksa Camii ve Mekke'yi işgalden kurtarmak ve ordularını İslam topraklarından söküp atmak için ister sivil, ister asker olsunlar Amerikalıları ve onların müttefiklerini, hangi ülkede mümkünse orda öldürmek, her Müslüman için farzdır.

Toplantıda bu fetvanın haricinde bir fetva daha yayınlanmıştır. Yayınlanan fetvada "Amerikalıları ve Müttefiklerini sivil asker fark etmeksizin her ülkede bulunan ve her koşulda olan Müslümanın öldürmesi asli görevidir" şeklinde ifadeler yer almaktadır. Bu fetva ile Ladin, sadece Suudi Kraliyet ailesini veya Amerikalıları hedef

göstermeyip, Orta Doğu'nun özgürlüğü için tüm Müslümanları topyekûn göğüs göğse savaşmaya ve öldürmeye davet etmiştir. Yayınlanan ilk fetvadın altı ay sonra 7 Ağustos 1998 tarihinde ABD'nin, Kenya ve Tanzanya'da bulunan büyükelçiliklerinin bombalanmasının sonucunda 220 kişi hayatını kaybetmiş ve yaklaşık altı bin kişide yaralanmıştır. Usame Bin Ladin, bu olaydan on üç gün sonra saldırıların sorumlusu ilan edilmiştir. Usame Bin Ladin'in, batılı ve Arap Müslümanlar arasında şöhreti daha da artmıştır. ABD, Ladin'i sorumlu tutarak Host ve Celalabat yakınlarında konuşlanan El Kaide kamplarına füze saldırılarında bulunmuştur. Gerçekleştirilen operasyonda 70 cruise füzesi ile Taliban'ın Arap, Afgan ve Pakistanlı radikal gruplara tahsis ettiği kampları da yok edilmiştir. Füze saldırılarının ana hedefi Pakistanlı Hareket-ül Ensar'ın kontrolünde olan Keşmir şehrindeki Hindistan'a karşı savaşacak gerillaların eğitildiği Halit Bin Velid ve Muaviye kampları ile Usame Bin Ladin kontrolündeki El Bedr kampları belirlenmiştir (Raşid, 2001:188). Yaşanan bombalama olayı Taliban ve ABD arasındaki ilişkileri de tamamen bozmuştur. ABD, Taliban yönetimine Ladin'in kendilerine verilmesi için yoğun baskı yapmasına rağmen, Taliban Ladin'i saklamaya devam etmiştir. Amerikan yönetimi, Kasım 1998'de Usame Bin Ladin'in başına 25 milyon ABD Doları ödül koymuştur. Ancak yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra Amerikan yönetimi bu rakamı 50 milyon ABD Dolarına çıkarmıştır (Jacop, 2011).

Sovyet-Afgan savaşı esnasında dünya üzerindeki tüm Müslümanları cihada çağırarak Sovyetlere karşı verilen mücadelede her türlü maddi ve lojistik desteği sağlayan Ladin ve arkadaşları, sadece Müslüman âleminden değil ABD ve birçok batılı devletten de yardım almıştır. Usame Bin Ladin ve El Kaide örgütü, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de bulunan Dünya Ticaret Merkezi'ne yaptığı saldırılardan sonra uluslararası alanda ABD'nin düşmanı ve küresel terörist olarak tanımaya başlamıştır. 11 Eylül saldırıları sonrasında sadece Amerika'yı değil, diğer bütün devletlerini tehdit eden küresel bir terörist grup olarak faaliyetlerine devam etmesi oldukça düşündürücü ve şaibeli bir durumdur. Usame Bin Ladin'in üniversite hayatından günümüze kadarki ilişkileri ve aldığı eğitimleri değerlendirdiğimizde, ABD ve CIA ile yakın ilişkiler içerisinde olması ve sonucunda Ladin ve El Kaide'nin Amerika'nın bir numaralı düşmanı olması oldukça tezat bir durum oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AFGANİSTAN MÜDAHALESİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

11 Eylül 2001’de gerçekleşen terör saldırıları, dünya süper gücü olarak varlığını sürdüren Amerika Birleşik Devletleri tarihinde derin izler bırakan bir dönüm noktası olmuştur. 11 Eylül’den sonra ABD politikaları ve dünya düzeni eskisi gibi olmamıştır. 11 Eylül aynı zamanda dünyayı yönetmek ve yer altı kaynaklarını ele geçirmek üzere ABD’nin geliştirmiş olduğu stratejilerini uygulamaya koyacağı bir tarihin başlangıcı olmuştur. 11 Eylül 2001 aynı zamanda uluslararası örgütler ile devletlerin, terör ve terörizmle mücadele konusunda iş birliği içerisinde hareket edeceği tarihin başlangıcı olarak nitelendirilmektedir. 11 Eylül saldırıları sonucunda Amerika, uluslararası sistemleri etkileyecek olan birçok yeni eylem planını devreye sokmuştur. Özellikle ABD terörizmle mücadele adı altında gerçekleştirdiği işgallerde uluslararası hukuk sistemini ve kuralları yok saymıştır. ABD, terörizmle mücadele operasyonları esnasında insan haklarına aykırı birçok eylemler gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bu bölümünde 11 Eylül saldırıları ve bunun sonucunda Afganistan’a gerçekleştirilen müdahalenin uluslararası hukuka etkisinden bahsedilecektir.

2.1. 11 EYLÜL 2001 TERÖR SALDIRI

ABD’nin askeri ve ekonomik gücünün simgesi konumundaki Dünya Ticaret Merkezine ve ABD Savunma Bakanlığı binası Pentagon’a 11 Eylül 2001’de gerçekleştirilen terörist saldırıları, 1812’de İngilizlerin Beyaz Sarayı yakması ile 1941’de Japonların Pear Harbor baskını haricinde ABD’nin var olduğu tarihten bu yana toprakları üzerinde uğradığı en büyük saldırısı olarak nitelendirilmektedir (Sasaoğlu, 2014). 11 Eylül’de Amerika’yı hedef alan terör saldırıları, insanlık tarihinin en büyük terör saldırıları olarak uluslararası topluluklar ve devletlerin üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır (Halatçı, 2006:80).

El-Kaide terör örgütüne mensup 15'i Suudi Arabistan, 2'si Birleşik Arap Emirlikleri, bir Lübnan ve bir Mısır uyruklu olan 19 eylemci, 11 Eylül 2001'de dört yolcu uçağını kaçırmıştır (Örnek, 2012:108). Kaçırılan Amerikan Airlines'a ait Boeing 767 ve Boeing 757 tipi iki uçak, ABD yerel saatine göre saat 09.00'da peş peşe 412 metre uzunluğunda ve 110 katlı Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine çarpmıştır. Bu saldırılar ile ABD tarihinin en büyük terör saldırısı gerçekleşmiştir (Bozkurt, 2003:195). Uçakların çarpma etkisi ile kulelerde çıkan şiddetli yangın, kulelerin ikisinin de çökmesine neden olmuştur. İkiz kuleler çökerken Boeing 767 tipi üçüncü bir uçak ise ABD Savunma Bakanlığı'na ait Pentagon binasına çarpmıştır. Çarpmanın etkisi ile Pentagon binası kısmen çökmüştür. Bu saldırının ardından Boeing 757 tipi dördüncü bir uçak ise Pennsylvania'nın Pittsburgh şehri yakınlarında bir tarlaya düşürülmüştür (Başeren, 2001:69). Yaşanan 11 Eylül saldırıları sonucunda 2977 kişi hayatını kaybetmiştir (CNN, 2013).

Yaşanan bu terör saldırıları sonucunda Wall Street'te büyük panik yaşanırken Florida'da bir ilkokulda öğrenceleri ziyaret eden ABD Başkanı Bush terörist saldırıların haberin alır almaz üst düzey güvenlik tedbirleri içerisinde Florida'dan başkent Washington'a dönmüştür. ABD Başkanı Bush'un liderliğinde Ulusal Güvenlik Konseyi acil durum kodu ile toplanmıştır. Amerikan yönetimi, yaşanan saldırılardan sonra güvenlik önlemlerini en üst düzeye çıkarmıştır. Amerikan yönetimi, bütün uçuşları iptal ederken havada bulunan uçaklara da acil iniş emri vermiştir. Bu emri yerine getirmeyen uçaklar için ise Amerikan Hava Kuvvetlerine ait F-16'lara vur emri verildiği acil durum kodu ile ilan edilmiştir. Meksika sınırını kapatan Amerikan yönetimi, Başkan Bush'u da özel koruma programına almıştır. Terör saldırılarından sonra Amerikan Senatosu tarafından New York şehri felaket bölgesi ilan edilmiştir (Vatandaş ve Aydın, 2004:25).

ABD Başkanı Bush, 15 Eylül 2001'de Beyaz Saray'dan gerçekleştirdiği ulusa sesleniş konuşmasında yaşanan terör eylemleri ile ilgili olarak saldırıları gerçekleştiren teröristler ile bu saldırılara ve teröristlere destek veren ülkelerin aynı kategoride değerlendirileceği şeklinde açıklama yapmıştır (Akkurt, 2005:225). ABD Başkanı Bush basın açıklamasında teröristler tarafından ABD'ye karşı açılmış bir savaş olduğunu, ABD'nin buna cevap vereceğini, gerçekleştirilen eylemlerin kimler tarafından yapıldığını bulup, onları saklandıkları delikten çıkartarak adalete teslim edeceklerini

belirtmiştir (Başeren, 2001:69). Dünya Ticaret Merkezi, Pentagon ve Pittsburgh'da gerçekleşen terör eylemlerinin ABD için ulusal bir trajedi olduğunu ifade eden Bush, Amerika ve Amerikan halkının güvenliği sağlanması için her türlü tedbirlerin alınacağını da ifade etmiştir (Bozkurt, 2003:207).

ABD Başkanı George W. Bush, 16 Eylül 2001'de ulusal güvenlik ile ilgili konularda danışmanları ile Camp David'de yapmış olduğu görüşmelerin ardından başkent Washington'a dönüşü esnasında Amerikan vatandaşlarına hitaben bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bush konuşmasında 11 Eylül saldırılarının ardından terörizme karşı Haçlı Seferi açtığını ancak bu savaşın zaman alacağını ve Amerikalıların sabırlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Bush, 21. Yüzyılın ilk savaşını kararlı bir şekilde kazanma zamanının geldiğini, saldırılar sonucunda ulusun korktuğunu fakat ulusun güçlü ve büyük bir ulus olduğunu da konuşmasına eklemiştir (Hürriyet, 2001a).

11 Eylül saldırıları bir anda gerçekleşen bir eylemden ziyade uzun süreli bir planlamanın ve istihbarat birikiminin sonucunda gerçekleştirilen bir eylem niteliğindedir. Amerika kıtası uzun süredir Radikal İslamcı grupların hedefleri arasında yer almıştır. 1993 yılında Pakistan asıllı El Kaide üyesi Remzi Yusuf adında terörist Dünya Ticaret Merkezi'ni havaya uçurmaya çalışmıştır. Şeyh Abdül Ömer Rahman liderliğinde bir grup ise New York'ta önemli noktalara saldırı teşebbüsünde bulunmuştur. Londra'da ikamet eden Cezayir asıllı terörist Ebu Doha ise 1998 yılının sonunda Amerikan'ın batı tarafında bulunan havaalanlarına veya benzeri hedeflere saldırı planlarını El Kaide liderinin onayına sunmuştur. Zaman içerisinde eylem stratejisini ve taktikini değiştiren El Kaide, yeni türde eylemler planlamıştır. 11 Eylül saldırıları, kullanılan araçlar ve amaçlar bakımından incelendiğinde on yıllık bir hazırlığın ve planlamanın sonucunda ortaya çıkmış bir eylem durumundadır (Burke, 2001).

11 Eylül saldırılarının Amerika için sürpriz olmadığına yönelik delil olarak Şubat 2001'de New York Times gazetesinde yayınlanan bir belge gösterilmiştir. Gazete yayınlanan belgede ise şu ifadeler yer almaktadır: *“Asimetrik savaş devrine hoş geldiniz. Askeri uzmanlar, artık, küçük bir komando grubunun Amerika'yı allak bullak edeceğini ve saldırı emrini kimin verdiği konusunda tek bir kanıt bile kanıt bırakmayabileceğini söylüyorlar”* (Demirer vd., 2004:94).

Amerikalı istihbarat uzmanları tarafından hazırlanan “Doomsday Scenario” (Felaket Senaryosu) raporlarında Amerikan şehirlerine koordineli olarak büyük çapta bir saldırıların beklendiği açıklanmıştır. Ancak beklenen bu saldırının uzun menzilli füzelerle mi yoksa biyolojik silahlarla mı olacağı hususunda belirsizlik devam etmiştir. 7 Şubat 2001 tarihinde Amerikan Askeri İstihbarat Dairesi’nin başında bulunan Thomas R. Wilson’ın, Senato Komitesi’ndeki konuşmasında 11 Eylül terör eylemine benzer tarzda eylemlerin beklendiğini açıklamıştır. Wilson gelecek 5-10 yılın dünya için çok çalkantılı geçeceği öngörüsünde bulunmuş ve 12-24 ay içerisinde gerçekleşmesi muhtemel beklentilerini şu şekilde sıralamıştır (Ece vd. 2001:36):

1. Amerika Birleşik Devletleri’nin çıkarlarına yönelik olarak ABD’nin içinde veya dışında gerçekleştirilecek büyük bir terörist saldırısının beklenmesi,
2. Filistinliler ile İsraililer arasında çatışmaların artması sonucunda Orta Doğu’da var olan gerilimin artması ve Amerikan karşıtı protestoların daha da artması beklentisi

Amerikan Senato Komisyonu tarafından Mart 2001’de hazırlanan Amerika’nın savunma yaklaşımına eleştirel bir yorum içeren raporda, ABD Savunma Bakanlığı Pentagon şu ifadeler ile uyarılmıştır (Örgün, 2001:40):

Önümüzdeki 25 yıl içerisinde Amerikan topraklarındaki Amerikan vatandaşlarına karşı dehşetengiz bir saldırı gerçekleşebilir. Tek tehlike insanların ölmesi ve yıkım değil, aynı zamanda ABD’nin küresel liderliğinin altına mayın döşeyecek bir moral bozukluğudur. Bu tehdide karşı ülkemiz tutarlı ve bütünlüklü bir idari yapılandırmadan yoksundur. Pentagon bu tehdide göre yeniden yapılanmalıdır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 11 Eylül 2001’de gerçekleşen saldırılardan bir ay önce Rus Gizli İstihbarat Servisine, hükümet binalarına, havaalanlarına ve ABD’nin simgesi niteliğindeki bazı binalara sivil uçaklar ile gerçekleştirilebilecek saldırılarla ilgili bilgilerin verilmesini, ABD yönetiminin derhal, açık ve kesin bir dille uyarılması emrini vermiştir. Rusya Devlet Başkanı Putin, Amerikan NBC televizyonuna eylül ayı sonunda verdiği röportajda ise Rusya’nın elinde bu şekilde bir rapor olduğunu doğrulamıştır (Demirer vd. 2004:95).

21 Eylül 2001’de bir araya gelen dışişleri bakanları gerçekleştirilen danışma toplantısında teröre karşı mücadelede iş birliğinin temel ihtiyaç olduğunu içeren bir

sözleşme hazırlanmış ve sözleşmeyi katılımcılar tarafından kabul edilmiştir. Terörizmin önlenmesini, cezalandırılması ve yok edilmesi amaçlanarak hazırlanan sözleşmede, sözleşmeye taraf olan devletlerin sözleşme esasları doğrultusunda gerekli önlemleri aldıklarında ve iş birliği içerisinde bulduklarında hedeflenen amaçlara ulaşılacağı öngörülmüştür. Ayrıca sözleşmeye taraf olan devletler terör ve terörizmin, uluslararası barışa ve güvenliğe yönelik olarak önemli bir tehdit olduğunu kabul etmiştir (Kaya, 2005:57).

11 Eylül saldırılarının hemen ardından ABD Başkanı Bush, teröristlerin Amerikan yönetiminin demokrasiye olan inancını köreltmeyi ve yok etmeyi amaçladıklarını bu tuzağa düşmeyeceklerini ifade eden açıklamada bulunmuştur. ABD kendisine yapılan bu saldırıların ardından üstlenmiş olduğu dünyanın jandarmalığı görevinde hasara uğrayan uluslararası itibarını yeniden tesis etmeye çalışmıştır. Amerikan yönetimi, BM Güvenlik Konseyi'ne herhangi bir açıklama yapmadan Afganistan'a tek taraflı müdahale yapma hazırlıklarına başlamıştır (Bozkurt, 2003:197).

11 Eylül saldırıları Taliban rejimi içinde sonun bir başlangıcı olmuştur. ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları uluslararası ilişkilerde birçok yeni uygulamaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Amerikan yönetimi, Taliban yönetiminden saldırıların faili olarak gösterilen ve Afganistan'da bulunan El Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin'in iadesini talep etmiştir. Bununla birlikte diğer örgüt üyelerinin teslim edilmesini veya Afganistan'dan sınır dışı edilmesini isteyen Amerikan yönetiminin taleplerini Taliban yönetimi cevapsız bırakmıştır. Bu durum karşısında terörün ve terörizmin savunucusu haline gelen Taliban iktidarının, ABD ve İngiltere'nin liderliğinde Afganistan'a yapılacak olan Sonsuz Özgürlük Operasyonu sonucunda yıkılacağı da kesinleşmiştir (Gökırmak, 2011:7).

İngiltere Başbakanı Tony Blair'in 4 Ekim 2001 tarihinde parlamentoda yapmış olduğu konuşmasında, El Kaide'nin ve Usame Bin Ladin'in 11 Eylül saldırılarının sorumluları olduğunu gösteren yönelik kanıtlar sunmuş ve başbakanlık internet sayfasında da saldırıyı ayrıntıları ile açıklayan on altı sayfalık bir rapor yayınlamıştır. Aynı gün açıklama yapan Pakistan Dışişleri Bakanı ise Ladin'in, 11 Eylül saldırıları ile sorumlu olduğuna yönelik ABD'nin yeterli delile sahip olduğunu duyurmuştur (Örnek, 2012:109).

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD, terör kavramını ve uluslararası hukuk kurallarını kendi çıkarları doğrultusunda yorumlamaya başlamıştır. Dünya süper gücü olarak nitelendirilen Amerika'nın, uluslararası anlaşmalara ve belgelere kendi çıkarları doğrultusunda yüklemiş olduğu anlamlar ve ifadeler diğer devletler tarafından kabul edilmemiştir. ABD'nin gücü karşındaki çaresiz kalan devletler ve Avrupa Birliği (AB) gelişmelere seyirci kalmıştır. Dünya tarihinin dönüm noktası olarak nitelendirilen 11 Eylül saldırıları, dünyanın süper gücü durumundaki Amerika'nın bile terör karşısında ne kadar çaresiz kaldığını gerçekte tam süper güç olmadığını gözler önüne sermiştir (Akkurt, 2005:232). 11 Eylül ile birlikte ABD'nin yanı sıra, AB ve birçok uluslararası örgüt güvenlik politikalarında da birtakım değişikliklere gitmiştir. Bazı araştırmacılara göre bu değişim, AB'nin hukuksal kurallarında bir paradigma kaymasına neden olabilecek boyutlara varmıştır (Aydingün ve Özdemir, 2012:31).

11 Eylül terör saldırıları sonrasında uluslararası alanda bazı farklı yorumlar yapılmaya başlanmıştır. ABD'nin hazırlamış olduğu raporlar doğrultusunda yorum yapan bazı kesimler, El Kaide ve Usame Bin Ladin'in saldırının sorumluları olduğunu terörist faaliyetlerinin durdurulması için ABD'nin meşru müdafaa hakkının olduğunu ve bu hakkını kullanmasının isabetli ve yerinde olacağını savunmuştur. Bazı kesimler ise, 11 Eylül saldırılarının ABD'nin kendi içerisinde ya da dışarıdan karanlık güç odaklarınca yapıldığını ve ABD'nin uluslararası çıkarları için gerçekleştirmeyi planladığı Afganistan ve Irak operasyonlarına zemin hazırlamak için yapılmış bir komplo senaryosunun bir parçası olduğunu savunmuştur. Ortaya atılan her iki görüşte de teröristlerin ve saldırıların sorumlusu terör örgütünün adı belirtilmiş olsa da ortaya atılan iddiaların doğruluğu henüz ispatlanmamış varsayımdan öteye gidememiştir (Gözen, 2004:163).

2.2. 11 EYLÜL TERÖR SALDIRILARI SONUCUNDA BM VE NATO TARAFINDAN ALINAN KARARLAR

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'nın en önemli simgelerinden birisi olan Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen terörist saldırılar Amerikan tarihinin en büyük terör saldırısı olarak nitelendirilmektedir. Yaşanan terör saldırılar sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Yaşanan bu büyük terör saldırısının ardından uluslararası toplum ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi çalışmalarını uluslararası terörizme yöneltmiştir. Bununla birlikte Başkan Bush, Kongre'ye yaptığı bir konuşmasında bütün devletlere ABD ile birlikte teröre karşı mücadele etme çağrısında bulunmuştur. 11 Eylül 2001'e kadar terör olgusunu, ülkelerin iç sorunu olarak gören ABD, bu büyük terör saldırısının ardından terörü küresel bir tehdit olarak görmeye başlamış ve bu tehdide küresel mücadele ile son verilmesi için dünyaya çağrıda bulunmuştur.

Birleşmiş Milletler ile NATO, terör ve terörizmle mücadele konusunda 11 Eylül saldırıları gerçekleştikten sonra daha önce eşi benzeri görülmemiş yoğunlukta ülkeler arası görüşmeler yapmaya başlamıştır (Kaya, 2005:89). NATO, 11 Eylül saldırılarının ardından birtakım düzenlemeler yapmıştır. NATO tarafından uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden terörle mücadele için yeni metotlar geliştirilmiştir. İstikrarı sağlama çabaları, terörle mücadelede yetersiz kaldığı için daha derin ve daha yoğun uluslararası işbirliği gerektiği gerçeğini açığı çıkartmıştır. Bu işbirliği ve yeni metotlardaki amaç ise uluslararası barışın devamlılığını sağlamak olarak belirlenmiştir (Yalçınkaya, 2009:73).

Saldırı gerçekleştikten sonra 12 Eylül 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 4370 sayılı toplantısında çıkarmış olduğu 1368 (2001) sayılı kararı kabul etmiştir. Kabul edilen kararın önsözünde BM Antlaşması'nın amaç ve ilkeleri tekrardan ifade edilmiştir. Ayrıca kararda BM, uluslararası barış ve güvenliğe kasteden tehdit ve saldırılara karşı her türlü vasıta ile mücadele etmede kararlı olduğunu beyan etmiştir. Kararda BM Antlaşması'nın hükümlerine uygun olarak kendiliğinden oluşan ferdi veya ortak meşru müdafaa hakkının varlığını da tanınmıştır (UNSCR 1368, 2001). Kararın 1'nci paragrafında ise New York, Washington D.C. ve Pennsylvania'da 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırıları kınanmıştır. Saldırının sorumlusu olarak Usame Bin Ladin'in lideri olduğu El Kaide örgütü ve her türlü desteği sağlayan Taliban yönetimi olduğu açıklanmıştır. Kararda ilave olarak Birleşmiş Milletler'in, ABD'nin yanında yer aldığını ifade eden açıklamalarda bulunulmuştur (Taşdemir, 2006:158).

1368 sayılı kararın 5. ve 6. paragraflarında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 11 Eylül 2001 tarihinde meydana gelen terör saldırılara yönelik karşı cevap

verilmesi için ihtiyaç duyulan bütün tedbirleri almaya ve Birleşmiş Milletler Antlaşması gereği görev ve sorumluluklarına aykırı olmamak şartıyla bütün şekilleri ile terörizm ile mücadele etmeye hazır olduğunu vurgulanmıştır (UNSCR 1368, 2001).

BM Güvenlik Konseyi almış olduğu kararlar doğrultusunda terör saldırılarına karşı tüm tedbirleri almaya hazır olduğunu belirtmiş, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan ferdi ve ortak meşru müdafaa hakkının varlığını tanımıştır. Bu durum ABD'yi operasyon hazırlıkları tamamladıktan sonra kuvvet kullanma hususunda BM'den izin istemeye teşvik eder niteliktedir. Ancak BM Güvenlik Konseyi, ABD'ye herhangi bir askeri müdahale gerçekleştirme yönünde yetki vermemiştir (Özkan, 2002:249).

28 Eylül 2001 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 4385 sayılı toplantısında ise 1373 (2001) sayılı ikinci bir karar çıkarmıştır. Güvenlik Konseyi daha önce çıkartmış olduğu benzer kararlarda olduğu gibi bu kararında terör eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğunu 1373 sayılı kararında da tekrarlamıştır (Kaya, 2005:104).

BM Güvenlik Konseyi 1373 sayılı kararın önsözünde, 10 Ekim 1999 tarihinde çıkartılan 1269 (1999) sayılı ve 12 Eylül 2001 tarihinde çıkartılan 1368 (2001) sayılı kararlarını tekrardan değinmiştir. 1373 sayılı kararda BMGK, BM Antlaşması'na uygun olarak şahsi veya toplu olarak meşru müdafaa hakkını onaylamış, devletleri acilen iş birliğine çağırarak, devletlerin aktif ya da pasif olarak terörist eylemlere ve teröristlere hiçbir şekilde destek olunmamasını ve destek olmaktan kaçınmalarını, terörist eylem ve saldırılarının yapılmasını engellemek için gerekli tüm çalışmaların yapılmasını, terörizmin finansman kaynaklarının önünün kesilmesini, terör örgütlerinin mal varlıklarının dondurulması, eylemleri planlayan, kolaylaştıran, destekleyen veya gerçekleştiren sığınma isteklerinin kabul edilmemesini, terörist eylemleri finanse eden, planlayan, kolaylaştıran, destek sağlayan veya gerçekleştirenlerin kendi topraklarını kullanmalarının önüne geçilmesini, terörist eylemlerin finanse edilmesinde, planlanmasında, hazırlanmasında veya işlenmesinde rol oynayan şahısların yargı önüne çıkarılıp, haklarında alınan tüm tedbirlere ilave olarak bu eylemlerin iç hukukta yer alan kanun ve diğer hukuki düzenlemelerde ağır cezayı gerektiren suç olarak kabul edilmesini, verilecek cezaların terörist eylemlerin ciddiyetini yansıtacak nitelikte

olmasını, ceza usullerinin tatbik edilebilmesi için gerekli olan tüm delillerin temin edilmesi adına yardımlaşma da dahil olmak üzere, terörist eylemleri finanse edilmesi ya da desteklenmesi hususunda soruşturma ya da muhakeme ile ilgili karşılıklı olarak tarafların azami yardımlaşmada bulunmalarını talep etmiştir. Ayrıca uygulanması gereken tedbirlerin devletler tarafından yürürlüğe konulmasını gözetlemek üzere ve devamlı faaliyette bulunacak bir Güvenlik Konseyi Komitesi kurulmasına karar vermiştir (UNSCR 1373, 2001; Türk, 2012:58).

BM Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan kararın ilk maddelerini incelediğimizde ise ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırılarının uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği açık bir şekilde ifade edilmiştir. 21 Aralık 1988 tarihinde, Pan Amerikan uçağına yapılan saldırı sonucunda BM Güvenlik Konseyinin 1992 yılında çıkardığı 731 sayılı kararında da aynı tespitlerde bulunulmuştur. 1999 yılındaki 1267 Sayılı karar ile 2000 yılında aldığı 1333 sayılı kararda gerçekleştirilen terör saldırılarının uluslararası barışı ve güvenliği bozduğu tekrar edilmiştir. BM Güvenlik Konseyi bu tespiti yaparken BM Antlaşması'nın 39. maddesinin kendisine vermiş olduğu yetki doğrultusunda bu tespitte bulunmuş, bunun dışında antlaşma hükümlerini kapsayan bir yetkilendirme yapmamıştır. Afganistan'da mevcut Taliban rejiminin hukuka aykırılığı ve BM Güvenlik Konseyi'nin 1333 sayılı kararı dikkatle incelendiğinde Birleşmiş Milletler'in sadece karar organı olarak görev yaptığı etkin ve etkili bir yaptırım sistemi oluşturamamasının sonucunda önemli sorunların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır (Bozkurt, 2003:223).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda kuvvet kullanımı hakkı esaslarının düzenlendiği 7'nci bölümünde yer alan hükümler doğrultusunda 11 Eylül saldırılarını yaşayan ABD'nin hareket edebileceğinin uygun olduğunu ifade edilmiştir. ABD'nin ferdi veya ortak meşru müdafaa hakkına sahip olduğu hususu BM'nin, 1368 ve 1373 sayılı kararlarında kabul edilmiştir (Özkan 2002:244). Ancak bu konuda ABD'yi zora sokan bazı açmazlar bulunmaktadır. Çünkü ABD'nin, Birleşmiş Milletler'in çıkarmış olduğu kararlardan faydalanabilmesi ve BM'nin desteğini alabilmesi için 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenler hakkında geçerliliği olan kanıtlar göstermesi gerekmektedir. Ancak ABD, BM'nin desteğini almaya yönelik hiçbir girişimde bulunmamıştır (Taşdemir, 2006:159).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 1368 sayılı kararında, devletler terörist eylemlerin gerçekleştirilmesini engellemek amacıyla uluslararası ve ulusal hukuk ile uyum içinde bilgi paylaşımı yaparak yargısal ve idari konularda iş birliği içerisinde olmaya davet etmiştir. terörizm faaliyetleri, metotları ve uygulamaları ile terörist eylemleri kasıtlı olarak planlamak, kışkırtmak ve finanse etmenin de Birleşmiş Milletler'in temel felsefesine, prensiplerine ve amaçlarına aykırı bir durum olduğunu ifade etmiştir (UNSCR 1373,2001).

Kuzey Atlantik Paktı (NATO), saldırılardan sonra acilen toplanarak 12 Eylül 2001'de bir bildiri yayınlamıştır. Kuzey Atlantik Paktı (NATO) karar organı olan Kuzey Atlantik Konseyi tarafından yayınlanan bildiride, yaşanan terör eylemleri kınanmıştır. NATO, ABD'ye gerçekleştirilen saldırıların dışarıdan yönetildiğinin kararlaştırılması durumunda, Washington Antlaşması gereğince de Avrupa veya Kuzey Amerika'da bir veya birden fazla müttefike karşı gerçekleştirilen silahlı eylemlerin tüm müttefiklere karşı gerçekleştirildiğinin kabul edileceğini içeren 5. maddesinin kapsamında olan bir eylem olarak kabul edileceğine karar vermiştir. Bu madde müttefiklere yönelik olarak gerçekleşen saldırılara karşı ortak savunma sistemiyle cevap verilmesine imkan sağlamaktadır (Taşdemir, 2006:165; NATO, 2001).

Dönemin ABD Başkanı George W. Bush, 20 Eylül 2001'de yapmış olduğu açıklamada, ABD istihbarat servislerinin yapmış olduğu araştırmalar yapılan sonucunda saldırıların sorumlusu olarak El Kaide terör örgütü olduğunu belirtmiş ve açıklamaların bir kanıt niteliğinde olduğunu ifade etmiştir. 2 Ekim 2001 tarihinde ise NATO tarihinde ilk kez ABD'nin göstermiş olduğu kanıtlara dayanarak saldırılarının dışarıdan yönlendirildiğini kabul etmiş ve 5. maddesini uygulamaya koymuştur. 5. madde ve sunulan kanıtlar doğrultusunda 11 Eylül terör saldırıları bütün NATO müttefiklerine yapılmış olarak kabul edilmiştir (Sasaoğlu, 2014). Ayrıca NATO, toplantı sonrasında ABD'nin müttefiklerinden isteklerinin ve beklentilerinin neler olduğunu bildirmesini istemiştir (Bilbilik, 2004:135).

NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, 2 Ekim 2001 tarihinde bir açıklama yapmıştır. Açıklamada, 11 Eylül terör saldırılarını gerçekleştirenlerin Afganistan'daki Taliban rejimi tarafından barındırılan El Kaide örgütü olduğuna yönelik delillerin açık ve ikna edici nitelikte olduğu belirtilmiştir. Robertson, ABD'nin silahlı saldırının esas

hedefi olarak algılandığını ve NATO ittifakı tarafından 11 Eylül saldırısının dışarıdan yapılmış bir saldırı olarak kabul edileceğini ifade etmiştir (Bozkurt, 2003:230). NATO Genel Sekreteri'nin bu açıklaması bir bakıma, ABD'nin meşru müdafaa hakkında destek alarak kuvvet kullanabilmesinin hukuki temelleri oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca Robertson, ABD'nin gerçekleştireceği bir operasyonda müttefiklerin ABD'yi hangi oranlarda destekleyeceğini de NATO'nun karar vereceğini ifade etmiştir. ABD'nin gerek gördüğü durumda, BM Antlaşması hükümlerinden kaynaklanan hak ve yükümlülükler dâhilinde diğer müttefiklerinden ayrı olarak da tek başına bir mücadeleye girişebileceğini belirtmiştir. NATO'nun 11 Eylül saldırıları sonucunda almış olduğu kararlar NATO Genel Sekreteri Lord Robertson tarafından Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne de bildirilmiştir (Milliyet, 2001).

11 Eylül terör eylemini gerçekleştiren El Kaide örgütünün Afganistan'da konuşlu olduğunun ortaya çıkarılmasından sonra ABD yönetimi, Afganistan'a misilleme amaçlı bir operasyona girişmek için hazırlıklara başlamıştır. Bu hazırlık safhasında NATO'ya gönderdiği ve içeriği 8 maddeden oluşan "çok gizli" gizlilik derecesinde olan talepleri NATO tarafından yeterli bulunmuştur. NATO, ABD'nin isteklerini kabul ettikten sonra 4 Ekim 2001 tarihinde ABD'nin Afganistan'a yönelik operasyonu esnasında kuvvet kullanabilmesinin hukuki dayanağını teşkil eden 5. maddeyi uygulamaya koymuştur. ABD'nin NATO'dan talep ettiği 8 gizli istek ise şunlardır (Bilbilik, 2004:137):

1. İstihbarat alanında geliştirilmiş iş birliği ve bilgi paylaşımı,
2. Terörizmle mücadele kapsamında terör eylemlerinin hedefinde olan veya terör eylemini yaşamış müttefiklere veya diğer üyelere destek verilmesi,
3. NATO toprakları üzerinde bulunan ABD üslerinin güvenliğinin sağlanması ve güvenlik tedbirlerinin artırılması,
4. NATO üslerinden ve imkânlarından istifade edilmesi,
5. Hava sahalarının ABD'ye ve müttefik ülkelere açılması,
6. NATO hava ve deniz limanların ABD'ye ve diğer müttefik ülkelerin askeri güçlerine açılması,

7. NATO deniz gücünün Doğu Akdeniz'e kaydırılması,
8. Terörizmle mücadele kapsamında NATO'nun Erken Uyarı Uçaklarının (AWACS) gerekli görülen bölgelere kaydırılması.

Bu madde NATO'nun hâlihazırda elinde bulundurduğu 17 Awacs erken uyarı uçağının etkin olarak kullanılmasını içermektedir.

2.3. BM ANTLAŞMASI'NDA KUVVET KULLANMA YASAĞININ İSTİSNAİ DURUMLARI VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI

Uluslararası hukukta müdahale kavramı, bir devletin bir başka devletin iç veya dış işlerine, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidinde bulunarak, o devlete belli bir şey yapması veyahut yapmaması için zorlaması anlamına gelmektedir. Kuvvet kullanma kavramı ise, kuvvetin kullanıldığı devletin temel ilkeleri ile devlet egemenliğini hiçe sayan, illegal müdahale olarak değerlendirilmektedir. Özellikle NATO ve BM gibi uluslararası barışın koruyucusu durumundaki kuruluşların yasal düzenlemeleri ve açıklamaları kuvvet kullanmanın esaslarını belirlemede rehber durumundadır. Kuvvet kullanma ilkesinin söz konusu olabilmesi için uluslararası barış ve güvenliğinin açık tehdit altında olmasına ihtiyaç vardır (Duran, 2001:132).

20. yüzyıla kadar her devletin kuvvet kullanma veya kuvvete başvurma hakkının olduğu kanaati, uluslararası alanda hâkim bir yaklaşım olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar savaş yasağı veya şiddete başvurma ile ilgili olarak herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Milletler Cemiyeti Misakı'nda, kuvvete başvurma hakkının uluslararası hukuk normları doğrultusunda haklı sebeplere dayalı olması koşuluyla kullanılabileceği, bunun öncesinde ise sorunların ve anlaşmazlıkların çözümünde ilk olarak barışçıl yöntemlere başvurmayı zorunlu kılınmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru Milletler Cemiyeti yerini küresel barışın son umudu durumundaki Birleşmiş Milletler'e bırakmıştır (Çevik, 2013).

Uluslararası hukukta kuvvet kullanma ilkesini düzenleyen en temel ve en kapsamlı kaynak Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'nda yer almaktadır. BM'nin amaçlarının belirtilmiş olduğu 1/1 maddesinde, uluslararası barış ve güvenliği

sağlamasının kuruluşun ilk amacı olduğu, bu amacı gerçekleştirirken geçerli olan ilkeleri ise 2. maddesinde ifade edilmiştir. Madde 2/3'te üye devletlerin anlaşmazlıklarını, uluslararası güvenliği, adaleti ve barışı tehlikeye atmadan, barışçıl yollarla çözümlenecekleri açıkça belirtilmiştir. BM sisteminin temelinde kuvvet kullanmama ilkesi geçerlidir. BM Antlaşması'nda ise, uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasını ve kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını açıkça yasaklamaktadır. Bu durum, antlaşmanın 2/4 maddesinde *“Teşkilatın üyeleri, milletlerarası münasebetlerinde gerek bir başka devletin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı, gerekse Birleşmiş Milletlerin amaçları ile telif edilemeyecek herhangi bir surette, tehdide veya kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”* şeklinde ifade edilmiştir. BM Antlaşması'nın 2/4 maddesi ile getirilen yasak, hazırlanışı ve içeriği bakımından hem Milletler Cemiyeti Misakı hem de Briand-Kellogg Paketi'ne göre daha kapsamlı ve genel bir antlaşma maddesi şeklindedir. Madde 2/4'te sadece kuvvet kullanma değil, kuvvet kullanma tehdidi de yasaklanmıştır. Ancak bazı kavramların tanımlanmamış olması nedeniyle hangi türde kuvvet kullanmanın yasak olduğu konusunda sorunlar ortaya çıkmıştır (Keskin, 2002:153).

BM Antlaşması'nın 2/4'üncü maddesinde açıklanmış olan kuvvet kullanma yasağı ile ilgili olarak yine BM Antlaşması'nda belirlenmiş olan dört istisnai durum mevcuttur. Bunlar şöyledir (Bozkurt, 2003:20):

1. BM Güvenlik Konseyinin çalışmaya başlamasına kadar beş daimi üyenin kuvvet kullanması,
2. İkinci Dünya Savaşı'ndaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılması,
3. BM Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet Kullanılması,
4. Meşru Müdafaa halinde kuvvet kullanılması şeklindedir.

Yukarıdaki maddelerden ilk ikisine bugüne kadar hiç başvurulmadığı için günümüzde bu maddeler geçerliliğini kaybetmiştir. İlk iki madde BM Antlaşması'nda sadece mevcudiyetini korumanın dışında bir anlam ifade etmediği için, diğer iki madde kuvvet kullanımı ile ilgili olarak uluslararası hukuk sistemi açısından kuvvet kullanımı ve meşru müdafaa halinde kuvvet kullanmanın hukuki dayanağını oluşturmaktadır.

2.3.1. Kuvvet Kullanma Temeli ve Kuvvet Kullanımının Yasaklanması

Kuvvet kullanma ilkesi, Milletler Cemiyeti Misakı, Briand Kellog Paktı ve Birleşmiş Milletler Antlaşması ile düzenlenmiş olup günümüze kadar geçerliliğini sürdürmüş uluslararası hukuk kavramıdır.

20. yüzyılın başlarında savaş ve barış kavramının tanımları değişmiştir. 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kurulmasıyla barış kavramı, savaşın zıt anlamı olarak literatüre girmiştir. BM bu sayede, uluslararası sistemde savaşları önlemek için barış ve güç kullanımı kavramlarını birbirine yaklaşmasını amaçlamıştır. İlerleyen süreçte ise bu kavramlar daha çok askeri müdahalelerin bir parçası olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının temel unsuru olan, uluslararası anlaşmazlıkları ve uyuşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesini sağlayacak bir yapının tesis edildiği anlaşılmıştır (Yalçınkaya, 2009:60). 19. yüzyıla kadar devletler, mutlak egemenlik anlayışının oluşturduğu kuvvet kullanma gereksiniminden vazgeçmemekle birlikte, askeri müdahaleye başvurduklarında haklılık fikrini öne sürmüştür (Taşdemir, 2006:96-97).

Birinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte uluslararası ilişkilerde doğal bir hak olarak nitelendirilen kuvvet kullanma ve askeri müdahale kavramları ile ilgili olarak ilk defa 1899-1907 Lahey Sözleşmesi'nde bu hakların kullanım koşulları ile ortaya çıkan zararların azaltılması hususunda tedbirler alınmasına rağmen bu haklara herhangi bir sınırlama getirilmemiştir (Kaya, 2005:169).

1907 yılında yapılan Lahey Konferansı'nda, Avrupa'nın güçlü ve otoriter devletlerinin vatandaşlarının başka bir devletten olan alacaklarının zorla tahsil edilmesi hususunda uluslararası sorumluluk mekanizmasını ortadan kaldıran, borçlu devletlere yönelik kuvvet kullanmaya başvurabilmelerini belirli şartlara bağlayan Drago-Porter Doktrini sayesinde askeri müdahale hakkına somut sınırlamalar getirilmiştir (Geyikli, 2014).

Birinci Dünya Savaşı esnasında devletlerin yaşamış olduğu büyük kayıplar insanoğlunun barışı koruma yolunda daha kapsamlı ve daha ağır yaptırımlar getirmesinin gerek olduğunu açığa çıkarmıştır. Milletlerarası barışı oluşturmak ve

milletlerarası hukuk ile ilişkileri düzenlemek amacıyla ilk olarak 1920 yılında Milletler Cemiyeti Misakı kurulmuştur. Oluşturulan misakta üye bir devlet, diğer üye bir devletin siyasi bağımsızlığını tanımak, ülke bütünlüğüne saygı göstermek ve hukuken garanti etmekle mükellef kabul edilmiştir. Misakta devletlerin fetih yoluyla toprak kazanmasını hukuken kabul etmese de savaşı da tamamen yasaklamamış, meşru ve meşru olmayan savaş arasındaki ayrımı açıklamış, devletlerin kuvvet kullanımını önleyici ve erteleyici tedbirlerini sıralamıştır. Milletler Cemiyeti Misakı, kuvvet kullanımı ile ilgili kısıtlayıcı bazı düzenlemeler yapsa da devletlerin savaşa başvurma hakkını tamamen engelleyememesi Misak hükümlerinin etkinliğini zayıflatmıştır (Tosun, 2009:94).

Aralarında ABD ve İngiltere'nin de yer aldığı birçok devlet tarafından 1928 yılında kabul edilen Briand-Kellog Paktı, devletlerin savaşa başvurmalarının hukuka aykırı bir durum olduğunu, savaş kavramının sadece meşru müdafaa halinde başvurulacak bir araç olarak kabul etmiştir. Ayrıca Briand-Kellog Pakt'ında uluslararası bir örgütün kararıyla savaşa başvurulması istisnai bir durum olarak kabul edilmiş olup, günümüzde bu Pakt'ın yürürlükte bulunmasına engel teşkil edecek herhangi bir durum bulunmamaktadır (Reçber, 2008:63). Milletler Cemiyeti'nde üye devletleri örgütleyecek, birlikte hareket etmesini sağlayacak denetim mekanizmasının bulunmayışı, askeri müdahaleyi barışçıl yollarla gerçekleştirebilecek ve gerekli tedbirleri alabilecek yapının olmaması nedeniyle, Milletler Cemiyeti uluslararası barışı sağlama ve iç çatışmaları önleme görevlerini yerine getirememiştir (Sander, 2016:34).

Kuvvet kullanma yasağı, bütün devletler için ağır sonuçlar doğuran İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1945 yılında gerçekleştirilen San Francisco Konferansı'nda 51 üyenin katılımıyla imzalanan BM Antlaşması ile hukuki geçerliliğini kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'na göre, uluslararası örgüt, devletlerin egemen eşitliği ilkesine göre oluşturulmuştur. Birleşmiş Milletler Antlaşması aynı zamanda kuvvet kullanımını uluslararası ilişkilerde ilke olarak yasaklayan ilk antlaşma niteliğindedir (Caniklioğlu, 2007:68).

BM Antlaşması, Milletler Cemiyeti Misakı'ndan farklı olarak devletlerin kuvvet kullanımını açık olarak yasaklamıştır. BM Antlaşması uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi ilkesi üzerinde önemle durmuş ve meşru olmayan kuvvet kullanımını saldırganlık olarak nitelendirmiştir. BM Antlaşması'nın giriş bölümü olan 1.

maddesinin 1. fırcasında BM örgütünün amaçları ile uluslararası barışın sağlanması hususundaki kararlılığı şu şekilde açıklanmıştır (BM Antlaşması, m.1).

1. *Uluslararası barışı ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini basturmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;*
2. *Uluslararasıında, halkların hak eşitliğini ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlenmesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;*
3. *Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözüme ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak ve*
4. *Bu erklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak.*

BM Antlaşması'nın 2/4'üncü maddesinde, bütün devletlerin uluslararası faaliyetlerinde herhangi bir devletin siyasal bağımsızlığına ya da herhangi bir devletin toprak bütünlüğüne aykırı olarak kuvvet kullanması, kuvvet kullanma tehdidinde bulunması veyahut BM Antlaşması'nın amaçlarına aykırı vaziyette herhangi bir yaklaşımda bulunması kesin ifadelerle yasaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2/4. Maddesi şu şekildedir (BM Antlaşması, m.2).

Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı gerek Birleşmiş Milletler'in Amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidini ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınırlar.

Birleşmiş Milletler'in yapmış olduğu düzenlemeler doğrultusunda, bir devletten başka bir devlete yöneltilen ve askeri güç kullanımının olduğu bir fiilin sadece müşterek zorlama tedbirleri veya tek başına veyahut da müşterek meşru müdafaa hakkı kapsamına girmesi halinde uluslararası hukuk ihlali sayılmayacağı belirtilmiştir. BM Antlaşması'nın 2/4. maddesinden de anlaşılacağı üzere kuvvet kullanımı tehdidini ve tehdidin önlenmesi hususu sadece uluslararası düzeyde değerlendirilmiş ve herhangi bir devletin ülkesinde meydana gelebilecek isyanlar veya iç savaş durumu bu maddenin kapsamı dışında bırakılmıştır (Aral, 2007:39-83).

Birleşmiş Milletler'in icra organı olan Güvenlik Konseyi, 5'i daimi 10 ise geçici üye olmak üzere 15 üye devletten oluşmaktadır. ABD, İngiltere, Fransa, Rusya Federasyonu ve Çin'den oluşan daimi üyeler, konseyin kararlarını veto etme hakkına

sahiptir. Geçici 10 üye devletin seçimi ise Genel Kurul tarafından 2 yıllık bir dönem için uluslararası barışın ve güvenliğin korunması ile örgütün diğer amaçlarına katkıları dikkate alınarak seçilir (Çevik, 2013). BM Antlaşması'nın 7. bölümüne uygun olarak Güvenlik Konseyi, uluslararası barışın ve güvenliğin korunmasında en temel yetkili organı durumundadır. BM Güvenlik Konseyi, 25. maddesine göre tüm devletleri bağlayıcı nitelikte kararlar almakla yetkilendirilir. BM Güvenlik Konseyi'nin 39. maddesi esaslarına uygun olarak verecek olduğu karar doğrultusunda, bir devletin siyasal bağımsızlığına ve toprak bütünlüğünü hedef alan askeri müdahaleler meşruluk kazanabilmektedir. 39. madde aynı zamanda, 40 ve 41. maddelerde belirtildiği gibi örgüte üye devletleri bağlayıcılığı olan, barışın yeniden sağlanması ya da korunması amacıyla askeri güç kullanımı karar verme yetkisini BM Güvenlik Konseyi'ne bırakmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin yetki ve sorumluluğunda olan bu durum ile ilgili karar alabilmesi için örgütün daimi üyesi olan ABD, İngiltere, Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa ve Rusya Federasyonunun hiçbir şekilde veto yetkisini kullanmaması gerekmektedir. BM Güvenlik Konseyi, 42. maddeye göre gerekli tedbirleri almaktadır. Ancak alınan önlemlerin yetersiz kalması durumunda kara, hava ve deniz kuvvetlerini uluslararası barışın korumasında veya yeniden oluşturulmasında kullanma yetkisine de sahiptir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, kurulduğu günden itibaren kendisine üye devletlere kuvvet kullanma yetkisini iki defa vermiştir. Bunlardan ilki 1950 yılında Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgal etmesi sonucu ortaya çıkan kriz ikincisi ise 1990 yılında yaşanan Irak Körfez Harekâtıdır (Stemmet, 2003:25).

BM Antlaşması'na göre uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımını yasaklayan kesin hükümlere istisna nitelikte olan ve kuvvet kullanımına başvurabilecekleri 4 istisna durum öngörülür. Bu istisnalardan son ikisi ise örgütün kuruluş dönemine ilişkin olup şu şekildedir (Aral, 1999:52).

1. BM Antlaşması'nın 51. maddesi kapsamında meşru müdafaa hakkının kullanımı,
2. BM Antlaşması'nın 7.bölümünde bulunan uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi amacıyla BM'nin kendisine verdiği yetkiye dayanarak, saldırgan devlete karşı müşterek zorlama tedbirlerine başvurabilme,

3. BM Güvenlik Konseyi faaliyete başlamasına kadar beş sürekli üyenin kuvvet kullanması,
4. İkinci Dünya Savaşı'ndaki düşman güçlere karşı kuvvet kullanımı.

Yukarıda bulunan son iki madde şimdiye kadar kullanılmamış olması nedeniyle günümüzde de kullanılma ihtimali bulunmayan istisnai durumlardır. Bu sebepten dolayı bir kuvvet kullanmanın uluslararası hukuk bakımından meşru bir hak sayılabilmesi için meşru müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi kararıyla kuvvet kullanma istisnaları geçerliliğini korumaktadır.

BM Güvenlik Konseyi'nin vermiş olduğu kararlar doğrultusunda bir değerlendirme yapıldığında, BM Antlaşması'nın 7. bölümünde kuvvet kullanımına yönelik olarak herhangi bir yetkilendirme olmadığı anlaşılmaktadır. BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı, Afganistan'a yönelik gerçekleştirilen müdahalede kuvvet kullanabilmenin tek hukuki dayanağı durumundadır (Başeren, 2003:48). 51. maddede belirtilmiş olan meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için en önemli ve gerekli kavram ise silahlı bir saldırının var olmasıdır. Bundan dolayı devletlerin bu kavramın anlamı ve içeriği konusunda uzlaşmaya varmaları büyük önem arz etmektedir. Günümüzde ise silahlı saldırının anlam ve içeriği ile bu kavramın kapsamına giren fiiller konusunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Şüphesiz ki bu durum, her türlü kuvvet kullanımının silahlı bir saldırıya karşı gerçekleştirildiğinden dolayı bu tarzdaki eylemlerin meşru müdafaa hakkı kapsamında değerlendirilebileceğinden devletler tarafından bu hususun kolaylıkla iddia edilebileceği şeklinde yorumlanmaması gerekmektedir (Aral, 1999:16).

Özet olarak, BM Antlaşması'nı ve işleyiş sistemini incelediğimizde eşitlikçi ve adil bir yapının olmadığını açıkça söyleyebiliriz. Özellikle de BM, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın galibi beş daimi üye devleti veto hakkı ile yetkilendirilmesi nedeniyle adaletli olmayan bir yapıya sahip olmuştur. Uluslararası ilişkilerde devletlerin kuvvet kullanımı ve tehdidi BM tarafından istisnai durumlar haricinde yasaklanmıştır. 1945 yılından itibaren pek çok devlet BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına atıfta bulunarak uluslararası ilişkilerde uyguladıkları kuvvet kullanımını meşru müdafaa hakkı kapsamına sokma çabası içerisinde olmuştur. BM

Antlaşması hükümlerine aykırı bir vaziyette olan uygulamaları özellikle de Afganistan'da gerçekleşen operasyonda haklının yanında olmayıp güçlünün yanında yer alan tutum ve açıklamalarda bulunması uluslararası kamuoyunun Birleşmiş Milletlere olan güvenini ve inancını da derinden sarsmıştır.

2.3.2. BM Antlaşması 51. Maddesi ve Meşru Müdafaa Hakkı

Meşru müdafaa (Self-defence) hakkı, silahlı saldırıya uğrayan bir devletin maruz kaldığı saldırıyı bertaraf etmek maksadıyla karşı güç kullanmaya başvurabilmesi ve bu karşı güç kullanmanın, uluslararası hukukta herhangi bir ihlale yol açmaması olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası hukuk sisteminde meşru müdafaa ise; *“Bir devletin başka bir devletçe kendisine karşı girişilen hukuka aykırı kuvvet kullanma eylemine ani ve doğal olarak kuvvet kullanma yoluyla karşılık vermesi”* olarak tanımlanmıştır (Pazarcı, 2000:116).

Uluslararası hukuk sisteminde kuvvet kullanımı ilkesiyle çok yakından ilgili olan meşru müdafaa hakkının hukuksal dayanağı devletlerin egemenliğine dayanmaktadır. İç hukuk sisteminde birey, şahsına veya başka birisine yönelik ağır ve haksız bir saldırıdan doğan tehlikeyi bertaraf etmek amacıyla saldırıya karşı orantılı bir şekilde korunma hakkına sahiptir. Bu duruma benzer olarak uluslararası hukuk bakımından da devletlerin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına yönelik bir saldırıya maruz kalması durumunda, saldırıya maruz kalan devletin saldırıyı bertaraf etmesi amacıyla kuvvet kullanma hakkına sahip olduğu kabul edilmektedir (Bozkurt, 2003:57).

Meşru müdafaa hakkı, Milletler Cemiyeti'ne kadarki süreçte kuvvet kullanımını haklı kılan siyasi nedenler dışında herhangi bir varlığa ve açıklamaya sahip olmamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise meşru müdafaa ile kuvvet kullanmanın sınırlandırılması ile ilgili hususlar yeniden şekillenmeye başlamış ve yeni anlamlar kazandırılmıştır. Devletlerin işgal veya saldırılardan korunması için başvuracağı doğal bir hak olarak kabul edilen meşru müdafaa, 1919 yılından sonra hukuki bir kavram olarak yeniden şekillenmiş ve 1928'de de Briand-Kellong Paketi ile resmen ortaya çıkmıştır. 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in kurulması ile meşru müdafaa, BM Antlaşması'nın devletlere getirdiği genel kuvvet kullanma yasağı doğrultusunda BM ortak güvenlik

sisteminin devreye gireceği zamana kadarki süreçte başvurulacak bir yol olarak istisna kabul edilmiştir (Keskin, 2002:157).

BM Antlaşması'nda meşru müdafaa hakkı, örf ve adet hukukundaki gelişmelere paralel olarak hazırlanmış ve kuvvet kullanmanın istisnai bir durumu olarak düzenlenmiştir. BM, belli bazı koşullarda kuvvet kullanmanın meşruluğunu kabul etmiştir. Bu kapsamda BM Antlaşması ile kuvvet kullanımına dört istisnai durum getirilmiştir. BM Antlaşması'nın 2/4. Maddesinde belirtilen uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanma yasağının en önemli istisnası, şüphesiz ki 51. maddede belirtilen meşru müdafaa hakkıdır (Taşdemir, 2006a:78). Meşru müdafaa hakkının açıklandığı BM Antlaşması'nın 51. maddesi ise şu şekildedir (BM Antlaşması, m.51):

Bu Antlaşmanın hiç bir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinde birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına hanel getirmez. Üyelerin bu meşru savunma hakkını kullanırken aldıkları önlemler hemen Güvenlik Konseyi'ne bildirilir ve Konsey'in işbu Antlaşma gereğince uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için gerekli göreceği biçimde her an hareket etme yetki ve görevini hiç bir biçimde etkilemez.

BM Antlaşması'nın bu maddesinde ifade edildiği gibi silahlı güce sahip olan bir devlet, BM Güvenlik Konseyi gerekli müdahaleyi yapana kadar, kendisine karşı girişilen silahlı bir saldırı karşısında doğal olarak meşru müdafaa hakkını kullanarak savunmasını yapabilecektir. Meşru müdafaa hakkı, aynı zamanda ferdi ve kolektif olarak kullanılabilir bir nitelikte haktır. Silahlı bir saldırı gerçekleşmediği sürece devletlerin kuvvet kullanma yetkisi bulunmamaktadır. BM Antlaşması'nın 51. maddesinde bulunan hüküm uluslararası hukukta geçerliliği olan meşru müdafaaya ilişkin tek hüküm olma özelliğine sahiptir. Uluslararası örf ve adet hukukunda geçen meşru müdafaa, önleyici meşru müdafaayı da kapsarken, günümüzdeki kullanımında ise önleyici meşru müdafaaya izin vermemektedir.

Meşru müdafaa hakkının hukuksal sınırları, anlaşmalar hukukun kapsamından da önce olan örf ve adet hukuku kuralları çerçevesinde düzenlenmiştir. 51. maddede meşru müdafaa hakkı üç şekilde düzenlenmiştir. Birincisinde meşru müdafaa hakkı bireysel meşru müdafaa ile birlikte kolektif meşru müdafaayı da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. İkinci düzenlemede silahlı saldırı ve eylemlerin gerçekleştiği saldırılara özgü kılınarak hakkın kötü yönde kullanımlara engel olmaya çalışılmıştır. Son olarak

da, BM Güvenlik Konseyi gerekli tedbirleri alana kadar ki süreçte kabul edilen bir hak olarak geçici bir niteliğe sahip olmuştur (Keskin, 2002:157). Bu sayede meşru müdafaa hakkı eylemin kapsamını, zamanını ve sınırlarını net bir şekilde açıklığa kavuşturulamamıştır.

BM Antlaşması 51. maddeye göre meşru müdafaa hakkı, BM Güvenlik Konseyi tarafından bozulan dünya barışının yeniden inşası ile ilgili önlemler almasıyla birlikte geçerliliğini kaybetmektedir. Meşru müdafaa hakkı bu süreçte BM'yi tamamen devre dışı bırakan ve ortaya çıkacak savaşı uluslararası hukuk kurallarının temel bir istisnası haline getiren bir hak türü olmamakla birlikte, BM'nin anında müdahale edememesi durumunda ortaya çıkabilecek otorite ve savunma boşluğunun giderilmesini sağlamak için hazırlanmış ara bir düzenleme niteliğindedir. Ayrıca bu hakkı kullanan devletler, orantılılık ve ölçülülük ilkesine de uymakla mükelleftir. Bu ilkelere uymamaları durumunda ise saldırının amacını aşan her türlü tedbirin kendisi tarafından gerçekleştirilen bir saldırı olarak değerlendirilecektir. Meşru müdafaa hakkını kullanan devlet bu durumu BM Güvenlik Konseyi'ne bildirmek zorundadır. BM Güvenlik Konseyi'nin gerekli olan tedbirleri almasıyla birlikte bu hakkın kullanımı ortadan kalkmaktadır.

Meşru müdafaa hakkı, BM Antlaşması'nda öngörülen ortak güvenlik sistemi devreye girene kadar ki süreçte başvurulabilecek istisnai bir durumdur. Uluslararası örf ve adet hukukunun gereklilik ve ölçülülük başlıklarına ilave olarak bu istisna duruma sadece silahlı bir saldırıya maruz kalma durumunda meşru müdafaa hakkına başvurulabileceği şeklinde üçüncü bir sınırlama daha getirilmiştir. 51. maddede belirtildiği üzere doğal bir hak olan meşru müdafaa kullanımını için silahlı saldırı unsurunun fiiliyatta bulunması gerekmektedir. Saldırı ise BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1974 tarihli 3314 sayılı kararına göre şu şekilde açıklanmıştır: *“Bir devletin başka bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne veyahut siyasal bağımsızlığına karşı herhangi bir biçimde BM Kurucu Antlaşmasına aykırı olarak silahlı kuvvet kullanımıdır”* (Reçber, 2008:62-63).

BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı, ortaya çıkabilecek her türlü duruma ve saldırıya karşı BM Güvenlik Konseyi tarafından korunan bir hak olma özelliğine sahiptir. Özellikle devletlerin kendi çıkarları

doğrultusunda meşru müdafaa hakkının kapsamını ve sınırlarını yorumlayarak kendi lehine anlamlar çıkarması girişimlerini BM Antlaşması hiçbir şekilde kabul etmemekte ve desteklememektedir. 1945 yılından bugüne kadar BM Antlaşması'nın etkisinde olan meşru müdafaa hakkı ile ilgili geniş bir yorumlama ile bir devletin çıkarları lehine hizmet ettiği söylenememektedir (Keskin, 1998:55).

Günümüzde 51. maddenin yorumu ile ilgili bazı problemler yaşanmaktadır. Bunlardan ilki silahlı saldırı ile ilgili olan hangi türdeki eylemlerin silahlı saldırı kapsamında kabul edileceğine yönelik bir uzlaşmanın sağlanamamış olmasıdır. Diğeri ise maddede belirtilmiş olan meşru müdafaa hakkının ortaya çıkması için fiil bir eylemin gerçekleşmiş olması gerekliliğinden bahsetmesidir. Bu anlam karmaşası ve belirsizlik, BM Antlaşması hükümlerinin uygulama esnasında güçlü devletlerin çıkarlarına ve planlarına hizmet ettiğini gerçeği ortaya çıkarmaktadır.

2.3.3. Afganistan Müdahalesinin Uluslararası Hukuk Kuralları Bakımından Değerlendirilmesi

BM Güvenlik Konseyi'nin 12 Eylül 2001 tarihli ve 1368 sayılı kararında, konsey meşru müdafaa hakkına atıfta bulunularak terörizmle mücadelede gerekli bütün tedbirleri almaya hazır olduğunu ilan etmiştir. ABD Başkanı Bush, terörizme karşı iş birliği içerisinde ortak mücadele edilebilmesine yönelik olarak NATO ve Avrupa Birliği'ne (AB) göndermiş olduğu davete olumlu cevap almıştır. Bu olumlu gelişme ABD'nin Afganistan'a yapmayı planladığı operasyondaki üstleneceği görevlerde sorumluluğunu ve mali yükünü azaltmasını sağlamıştır.

ABD ve İngiltere'nin 11 Eylül saldırıları sonucunda, 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a yönelik terörizmle mücadele adı altında başlatmış olduğu operasyonun meşruluğu halen daha tartışma konusu olmaya devam etmektedir. ABD ve İngiltere tarafından yapılan askeri müdahalenin uluslararası hukuk açısından meşru müdafaa hakkı kapsamında içerisinde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği hususu müdahalenin en dikkat çekici özelliklerinden birisi olmuştur. 7 Ekim 2001 tarihinde ABD ve İngiltere, Afganistan'da başlattıkları Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nun hukuksal

dayanağı olarak, BM Güvenlik Konseyi'ne sundukları mektupta BM Antlaşması'nın meşru müdafaa ile ilgili 51.maddesini dayanak olarak bildirmiştir (Topal, 2005:246).

BM Antlaşması'nın 51. maddesine göre, bir devletin meşru müdafaa hakkını kullanabilmesi için başka bir devlet tarafından gerçekleştirilen saldırıya maruz kalması gerekmektedir. Ancak 51. maddede meşru müdafaa hakkının ortaya çıkması ile ilgili olarak gerçekleştirilen silahlı saldırının ne şekilde ve nereden gelmesi gerektiğini ifade eden bir açıklama bulunmamaktadır. 11 Eylül 2001'de ikiz kulelere ve Pentagon'a gerçekleştirilen saldırıların Afganistan'a gerçekleştirilen harekâtın temelini oluşturması, BM Güvenlik Konseyi kararlarında meşru müdafaa için gerekli olan birinci koşulun gerçekleşmiş olduğunu şeklinde belirtilmiştir (Özkan, 2002:243). Bununla birlikte meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için saldıran ve saldırılan olmak üzere iki ayrı tarafın olması gerekmektedir. Ancak 11 Eylül saldırılarında, saldırılan ABD iken saldırıları gerçekleştiren saldırgan devlet değil bir terör örgütüdür. Güvenlik Konseyi'nin 1368 sayılı kararının 3. paragrafında bütün devletleri, 11 Eylül terör eylemlerinin faileri ile bu terör gruplarını örgütleyen ve finanse eden destekçilerini adalet önüne çıkarmak için acilen iş birliği yapmaya davet etmiştir. Bu karardan anlaşıldığı gibi konseyin, saldırılara destek veren ve yardımda bulunanları da hedef alması, saldırıların devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilmesi durumunu da kapsa uluslararası hukuk sistemi ile uyum olmayan dığı anlaşılmaktadır. Bu eylemleri gerçekleştiren terör örgütlerinin barındığı devletler de, terör örgütleri ile aynı statüye alınarak, kuvvet kullanmış gibi kabul edilmiştir. Bu bağlamda 11 Eylül saldırılarının faili El Kaide örgütünün kamplarının bulunduğu Taliban yönetimindeki Afganistan saldıran taraf olarak kabul edilmiştir (Örnek, 2012:200).

BM'ye gönderilen ABD raporunda, Afganistan'daki Taliban rejimi tarafından desteklenen El-Kaide'nin saldırılarda aktif rol aldığını bu konu ile ilgili ABD'nin kesin bilgilere sahip olduğunu ve Taliban rejiminin Afganistan'ın kendi kontrolü altındaki bölümlerini El-Kaide'nin üs olarak kullanmasına izin verme kararıyla söz konusu örgütün devamlı tehdit arz eden bir hal aldığı belirtilmiştir. Gerçekleştirilmesi planlanan askeri operasyonun amacının ise gelecekte ABD'ye karşı gerçekleştirilebilecek saldırıları önlemek ve caydırmak amaçlı olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra ABD

meşru müdafaa gereği diğer örgüt ve ülkelerle ilgili olarak başka eylemlerde bulunulması gerekebileceği şeklinde açıklama yapmıştır (Saydam, 2010:70).

Uluslararası hukuk sisteminde, devletlerin başka devletlere karşı kuvvet kullanmaları hususu BM Antlaşması'nın 2/4 maddesinde yasaklanmıştır. ABD ve İngiltere, 11 Eylül saldırıları sonucunda Afganistan'a yönelik başlattıkları askeri operasyonu, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan kuvvet kullanımına izin veren, meşru müdafaa hakkına dayandırmıştır. Özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında aldığı 1368 sayılı kararında, BM antlaşmasında ifade ettiği biçimiyle doğal olan bireysel ve kolektif meşru müdafaa hakkını tanıdığını tekrardan belirtmekle yetinmiştir. Ayrıca bu hakkın kullanımını hiçbir şekilde 11 Eylül saldırıları veya başka bir olayla da bağdaştırmamıştır. Bu duruma rağmen ABD, BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararları Afganistan müdahalesinin temelini oluşturmasından dolayı meşru müdafaa hakkına başvurduğunu uluslararası kamuoyuna beyan etmiştir (Taşdemir, 2005:170).

BM Güvenlik Konseyi, BM Antlaşması'nın 39. maddesinin kendisine tanıdığı yetki doğrultusunda terörün ve terörizmin, uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eder hale geldiği şeklinde tespitlerde bulunmuştur. Ancak konsey, BM Antlaşması hükümlerine ilişkin olarak herhangi bir yetkilendirme yapmamıştır (BM Antlaşması, m.39). Güvenlik Konseyi'nin 1368 (2001) sayılı kararı ise terörizme karşı meşru müdafaa hakkı doğrultusunda güç kullanılabileceğine dair siyasal bir dayanak oluşturmakta iken ABD'ye güç kullanma yetkisi tanımamış ve meşru müdafaa hakkının koşullarının uygulanması için gereken şartların yerine gelip gelmediği husus ile ilgili olarak kesin bir tespitte bulunmamıştır.

ABD'ye yönelik 11 Eylül'de gerçekleştirilen saldırıların, silahlı bir terör saldırısı olduğu 12 Eylül 2001 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'nin 1368 sayılı kararında "*korkunç terörist saldırıların en sert ifadelerle mahkûm edildiği*" şeklindeki ifadeyle beyan edilmiştir. Ancak bu kararda dikkat çeken en önemli nokta, Güvenlik Konseyi, silahlı saldırı ifadesinin yerine terörist saldırı terimini 51. maddeye atıfta bulunduğu yerden ayrı olarak başka bir paragrafta kullanmış olmasıdır. Konsey tarafından alınan kararlarda saldırıların etki ve ölçek bakımından silahlı saldırı boyutunda olduğu değerlendirilmiştir. Ayrıca kararda, gerçekleştirilen terör eylemlerini ve terör

faaliyetlerini uluslararası barış ve güvenlik ortamına yönelik tehdit kabul ederek mahkûm etmiş, bireysel ya da kolektif doğal meşru müdafaa hakkı tanımıştır (Halatçı, 2006:93). Terörist saldırılar ve silahlı saldırı kavramlarını incelediğimizde, BM Güvenlik Konseyi'nin 1368 ile 1373 sayılı kararların birbiriyle örtüştüğünü ve iki kavramın aynı kategoride değerlendirdiğini anlamaktayız.

ABD'nin Afganistan'a yönelik gerçekleştirdiği operasyonun haklı bir meşru müdafaa zemininde kabul edilebilmesi için silahlı saldırının, aciliyet, gereklilik ve orantılılık hukuksal sınırları doğrultusunda gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Müdahaleyi gereklilik koşulu yönünden incelediğimizde ise gereklilik şartı, silahlı saldırıya uğrayan bir devletin kendisini silahla savunmaktan başka çaresi olamaması anlamına gelmektedir. Ancak 11 Eylül terör saldırıları klasik terör olayları gibi çok kısa sürede gerçekleşmiş ve sona ermiştir. Terör eylemleri başladığı tarihten itibaren ABD'ye yönelik bir silahlı saldırı gerçekleşmemiştir. Saldırının sonlanması nedeniyle, ABD ve İngiltere'nin yakın zaman içerisinde silahlı bir saldırı tehdidi ile karşı karşıya olduğunu ispatlaması ihtimali gereklilik koşulunu sağlayabilecek iken ABD ve İngiltere, BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu mektupta gerçekleşmesi muhtemel saldırılara ilişkin herhangi bir özel bilgi sunmamıştır. Gereklilik şartına göre son çare kuvvet kullanmaktır. Taraflar arasındaki mevcut sorunun barışçıl yollardan çözülmesine çalışmak öncelikli hareket tarzı olarak belirlenmiştir. Ancak ABD, barışçı yollardan sorunu çözmek yerine tamamen uzlaşmaz tavırlar sergilemiştir. Özellikle ABD Başkanı Bush'un taleplerinin yerine gelmemesi durumunda, Taliban'a saldırıların bedelini ödetileceği şeklinde yaptığı açıklamalar, ABD'nin uzlaşmaya ve barışı korumaya ne kadar uzak olduğunu gözler önüne sermiştir. ABD'nin gereklilik ölçütüne bağlı kalarak barışçıl yolları denemeden, son çare olarak kabul edilen müdahaleyi gerçekleştirmeyi karar vermiştir (Saydam, 2010:70).

Sonsuz Özgürlük Operasyonu ve meşru müdafaa hakkı ile yakından ilişkili olan bir diğer sorun ise orantılılık ilkesinde ortaya çıkmaktadır. Meşru müdafaa ilkesinin uluslararası hukuk kurallarına uygun nitelikte kabul edilebilmesi için mevcut hakkın orantılılık ilkesine göre uygun olması ve meşru müdafaa amacının üstüne çıkmaması gerekmektedir. 11 Eylül saldırıları sonucunda El Kaide terör örgütü ile Taliban yönetimine yönelik olarak başlatılan müdahalenin haklı bir meşru müdafaa uygulaması

olduğunun kabul edilebilmesi için harekâtın saldırılara ve eylemlere karıştığı iddia edilen teröristlere ve teröristler tarafından kullanılan eğitim kampları ile benzeri diğer tesislerle sınırlı kalması gerekmektedir. Ancak harekâtın tamamını incelediğimizde saldırılar sadece bu yerler ile kalmamıştır. Harekâtın amacı, Taliban yönetimini sona erdirmeyi amaç edinen politik bir eyleme dönüşmüştür. Müdahale direkt olarak Afganistan hükümetini devirmek amaçlı yapılmış, Afganistan'ın egemenliğini ve otoritesini hedef alır bir hale gelmiştir (Polat, 2006:120).

Afganistan operasyonu sürecinde ABD ve İngiliz birlikleri, Afganistan üzerinde savaş uçakları ile yoğun hava bombardımanında bulunmuştur. Bombardımanlarda kullanılan tahrip gücü yüksek mühimmatlar çok sayıda Afgan sivilin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Harekât esnasında özellikle sivil kayıplarının artması ve bombardımanda sivil ile terörist ayrımı yapılmaması, harekâtın Uluslararası İnsancıl Hukukunun temel ilkelerine aykırı olarak sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, ABD'nin Afganistan'a başlattığı harekâtın haklılığı yönündeki ihtimalleri de ortadan kaldırmaktadır. Artan sivil ölümlerine yönelik dünya kamuoyu ile uluslararası örgütler tarafından ABD'ye yönelik olarak tepki içerikli açıklamalar ve bildirimler yayınlanmıştır (Al Jazeera, 2014).

Uluslararası İnsancıl Hukuka göre, orantılılık ilkesinin sınırlamaları şu şekilde ifade edilmiştir (Koheni, 2007:316):

1. Tarafların bir yanda askeri hedefler ve savaşanlar, diğer yanda siviller ve mülkler arasında bir ayırım yapmak zorunda olması,
2. Sivillerin ve onlara ait mülklerinin hedef alınmasının yasaklanması ve tarafların askeri hedeflere yönelik saldırılarında sivillerin veya mülklerin uğrayacağı ikincil hasarı olabildiğince sınırlamak zorunda olması,
3. Siviller arasında korkunun yayılmasını amaçlayan tarzda eylemlerin yasaklanması,
4. Korumanın, çatışmalara taraf olmayan veya bir noktadan sonra taraf olmaktan çıkan, örneğin siviller, gaziler ve savaş esirleri gibi kişilere yönelik olarak sağlanmalıdır. Söz konusu koruma, bu kişilere kötü muamele edilmesi ve zarar verilmesini yasaklayan kuralları da içermektedir.

Afganistan operasyonu ile ilgili meşru müdafaa hakkının kullanımı üzerinde durulması gereken diğer bir husus ise aciliyet kavramıdır. Aciliyet kavramı, saldıran devletin gerçekleştirmiş olduğu saldırı ile saldırılan devletin meşru müdafaa hakkı esasları doğrultusunda vermiş olduğu karşılık arasındaki zamanlamada bir kopukluk bulunmaması anlamına gelmektedir. ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleştirdiği Sonsuz Özgürlük Operasyonu, saldırıların gerçekleştirildiği 11 Eylül 2001 tarihinden tam 26 gün sonra 7 Ekim 2001'de gerçekleştirilmiş olması aciliyet kavramına aykırı olduğu anlamına gelmemektedir (Taşdemir, 2005:218). İlk başta saldırı ile operasyon arasında uzun bir zaman aralığının olduğu göze çarpsa da söz konusu terör saldırısı karşısında meşru müdafaa hakkının kullanılarak cevap verilmesi sürecinde, saldırıyı gerçekleştiren terör örgütü ve teröristler ile ilgili istihbarat toplanması, teröristlerin kimliğinin belirlenmesi, hangi ülkelerde bulduklarının tespiti, hangi ülkeler tarafından finanse edildiğinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu durumları incelediğimizde ortaya çıkan zaman farkının normal olduğu ve aciliyet ilkesine aykırı bir durumun olmadığı anlaşılmaktadır (Saydan, 2010:73).

Sonuç olarak ABD ve İngiltere'nin gerçekleştirmiş olduğu Afganistan müdahalesi uluslararası hukuk sistemi ile uyumayan ve netlik kazanmamış belirsizlikler içermektedir. Müdahalenin uluslararası örgütler tarafından çıkarılan kararlar ile yayınlanan bildirimlerde genel olarak meşrulaştırılması, müdahalenin tam ve kesin olarak meşru müdafaa hakkı doğurduğu düşüncesini desteklememektedir. Özellikle de Amerika'nın 11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak açıkladığı El Kaide örgütü ve Afganistan'daki Taliban yönetimi ile ilgili kesin ve yeterli delilleri uluslararası kamuoyuna sunamaması, ABD'nin bu müdahaledeki inandırıcılığını kaybetmesine neden olmuştur. Afganistan'a gerçekleştirmiş olduğu operasyon esnasında uluslararası hukuk kuralları ve insan hakları ile tamamen çelişir boyutta kuvvet kullanması ve çok sayıda masum sivilin hayatını kaybetmesine neden olması, ABD'nin orantılılık ve gereklilik ilkelerine uygun hareket etmediğinin birer kanıtı niteliğindedir. Afganistan müdahalesi sonrasında ABD tarafından Taliban yönetiminin düşürülmesi ve onun yerine geçen yeni hükümetin ABD'nin direktifleri doğrultusunda hareket etmesi bu durumun ABD'nin terörizme karşı kuvvet kullanma adı altında, bir ülkenin egemenliğine, siyasal birliğine ve toprak bütünlüğüne müdahale ederek, o ülke

üzerinde uluslararası hukuk kuralları ile bağdaşmayacak tarzda hak elde etme arayışı içerisinde olduğunu bizlere göstermiştir.

2.4. BM ANTLAŞMASI'NIN 51. MADDESİ İLE NATO ANTLAŞMASI'NIN 5. MADDESİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

1990'lı yıllardan bu yana NATO ve BM Antlaşması'nın hükümleri doğrultusunda birçok barışı koruma operasyonu başarılı bir şekilde sevk ve idare edilmiştir. Özellikle son dönemde, NATO ve BM Genel Sekreterliklerinin iş birliği içerisinde hareket etmesi dünya barışının korunmasında büyük başarılar sağlamıştır. NATO başkanlığında yürütülmekte olan operasyonlarda, Birleşmiş Milletler ile diğer yerel ve sivil toplum örgütlerinin desteği olmadan olumlu sonuçlar alınması beklenemez. Çünkü NATO, barışı destekleme harekâtları sonucunda ortaya çıkabilecek askeri nitelikli olmayan görevleri yönetebilecek yeterli imkân ve kabiliyete sahip değildir. Birleşmiş Milletler görev alanlarında güvenlik örgütü konumunda olan NATO, dünya barışının sağlanmasında ve korunmasında BM'lerin silahlı gücü olarak görev almaktadır.

Kuvvete başvurulması hususunda, ilgili devletler haricinde bölgesel veya uluslararası örgütler de kuvvet kullanma hakkına sahiptir. Kuvvet kullanmayı gerektirecek şartlar oluştuğunda hem BM hem de NATO'nun kurucu antlaşmalarından hangi şartlar altında kuvvet kullanmaya başvurulabileceği açıkça belirlenmiş ve ifade edilmiştir. BM Antlaşması'nın 8. bölümünde bulunan 53/1. maddesinde silahlı kuvvet kullanılmasını gerektiren kriterlerin, BM Güvenlik Konseyi'nin iznine tabi olduğu şartı getirilmiştir. Ancak bu konu ile ilgili BM Antlaşması'nda iki istisnai durum mevcuttur. Bunlardan ilki 53/1. maddesinde yer alan bölgesel anlaşmalar ile uluslararası örgütlerin BM Antlaşması'nı kabul eden devletlerden herhangi birisinin saldırıya uğraması durumunda saldırıya uğrayan devletin yanında düşman olan devlete karşı kuvvet kullanma hakkına sahip olmasıdır (BM Antlaşması, m.53). Ancak günümüzde düşman devletler olarak adlandırılan devletlerinde aynı örgütlere üye olması nedeniyle bu madde geçerliliğini yitirmiş durumdadır. Meşru müdafaa hakkının düzenlendiği 51. madde ise ikinci istisnai durumdur.

BM Antlaşması'nda yer alan müşterek kuvvet kullanımına yönelik bölgesel düzenlemeleri sağlayan maddeler ile ilgili olarak bazı tartışmalar yaşanmıştır. Bölgesel organizasyonlar tarafından müşterek kuvvet kullanımına ilişkin birçok iddialar ortaya atılmıştır. Ülkelerin liderleri ve yazarlar tarafından ileri sürülen iddialar ile yerel olarak yapılan düzenlemeler meşru müdafaa için kuvvet kullanabilmeyi sağlamıştır. BM Antlaşması'nın 51. maddesine göre Güvenlik Konseyi, uluslararası barışın ve güvenliğin oluşturulabilmesi amacıyla gereken tedbirler alınıncaya kadar silahlı saldırıya uğrayan BM üyesi devletlere münferit ve ortak olarak meşru müdafaa hakkı tanımaktadır. Alınacak olan tedbirlerin zaman kaybetmeden BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesinin ardından, BM Güvenli Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için gereken tedbirleri almasıyla birlikte, daha önceden meşru müdafaa amacıyla alınan tedbirlerin derhal durdurulması gerekmektedir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlamada görevin BM Güvenlik Konseyi'ne ait olduğu, meşru müdafaa hakkına başvurmanın istisnai bir tedbir olduğu, BM Güvenlik Konseyi'nin toplanıp tekrar yeni bir karar alınana kadar bu durumun geçerli bir hak olduğu anlaşılmaktadır (Kaya, 2005:171).

Meşru müdafaa hakkının, bölge antlaşmaları ile örgütleri tarafından BM Antlaşması'ndaki 51. madde esaslarına uygun olarak kullanılmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak ortak meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için silahlı bir saldırının var olması gerekmektedir. Çünkü BM Antlaşması'nın 51. maddesinde silahlı bir saldırının oluşması durumunda devletlerin ya da tarafların meşru müdafaa haklarını kullanabileceklerini belirtilmiştir (Özkan, 2002:245). Bu ifadeden ise silahlı eylemin gerçekleşmesi sonucunda meşru müdafaa hakkına sahip olunabileceği anlamı çıkmaktadır.

BM Antlaşması'nın 51. maddesinin, uygulamaya konulması Latin Amerika devletleri ile bölgedeki örgütlerin, BM Güvenlik Konseyi'nin veto yetki sonucunda sistemin tıkanması durumunda dahi bir saldırıya cevap verebilme ihtiyacından kaynaklanmaktadır. 51. maddenin eklenmesi ile bölgesel örgütlere üye bir devlete saldırı olması söz konusu olması durumunda örgüt, Güvenlik Konseyi gerekli tedbirleri alınca kadar müşterek kuvvet kullanımına başvurabilecektir. BM Güvenlik Konseyi bir önlem alamaması durumunda bölgesel organizasyonlar çalışmaları

sürdürülebilecektir. NATO, CENTO, SEATO ve VARŞOVA gibi bölgesel örgüt ve kuruluşlar meşru müdafaa ile ilgili gerekli hukuksal düzenlemelerin hazırlanmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur (Bozkurt, 2003:88).

BM Antlaşması'nın 51. maddesine göre devletler sadece ferdi olarak değil toplu olarak da meşru müdafaa hakkını kullanabilmektedir. Bu nedenle bazı devletler bir araya gelerek savunmayı ilke edinmiş örgütler kurmuşlardır. NATO Antlaşması'nın 5. maddesinde de meşru müdafaanın kullanım esaslarına ilişkin ayrıntılar düzenlenmiş ve açıklanmıştır.

Ortak meşru müdafaa hakkının oluşmasına neden olan saldırının nitelendirilmesinde yetki, öncelikli olarak saldırıya uğrayan mağdur durumundaki devletin taraf veya üye olduğu bölge antlaşması ya da örgütüne verilmiştir. Ortak meşru müdafaa hakkının kullanımını BM Güvenlik Konseyi'nin kararına ve kontrolüne bağlıdır. Ortak meşru müdafaa hakkı kapsamında, bölge antlaşması veya örgütü geçici bir süre kuvvet kullanabilmektedir. Ancak bu hakkı kullanırken almış olduğu tedbirleri ise BM Güvenlik Konseyi'ne bildirmesi gerekmektedir. ABD ve İngiltere, Afganistan'a düzenledikleri ortak askeri müdahale sonrasında bu süreci gerçekleştirmiştir (Halatçı, 2006:81-82).

9 Nisan 1949 tarihinde 12 ülke tarafından imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması doğrultusunda NATO kurulmuştur. NATO'nun kurucu antlaşmasında yer alan 5. madde, NATO tarihinde ilk kez 12 Eylül 2001 alınan kararla uygulanmaya başlanmıştır. NATO Antlaşması'nın 5. maddesine göre, müttefiklerden birine veya bir kaçına yönelik olarak gerçekleştirilecek silahlı saldırı, tüm müttefiklere yapılmış olarak kabul edilmektedir. NATO Antlaşması'nın 5. maddesinden, BM Antlaşması'nın 51. maddesine uygun olarak ferdi veya ortak meşru müdafaa hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini sağlamak üzere gerektiğinde kuvvet kullanımında dahil olmak üzere her türlü tedbir alıp, saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda alınan tüm tedbirler ve kararların Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli olan tüm tedbirleri aldığı anda sonra daha önce alınmış olan tedbirlere son verilecektir (NATO, 1949).

NATO Genel Sekreteri Lord Robertson tarafından, ABD'nin 11 Eylül'de uğradığı terör saldırısının NATO Antlaşması'ndaki 5. madde kapsamında değerlendirildiği kararı, kararın aldığı tarih olan 12 Eylül 2001'de BM Genel Sekreterliği'ne bildirilmiştir. Bu kararla birlikte, NATO üyesi tüm devletler ferdi olarak saldırının mağduru durumda olan ABD'ye, sivil veya askeri yardımlar yapmakla görevlendirilmiştir. Ayrıca NATO Konseyi, yeni bir karar alana kadar ne sivil ne de askeri hiçbir eylemde bulunmayacağını da açıklamıştır (Özkan, 2002:248).

11 Eylül saldırılarının sorumlusu olarak kabul edilen El Kaide örgütünün faaliyetlerini sürdürdüğü Afganistan'a yönelik olarak NATO Antlaşması'ndaki 5. madde uygulamaya konulmuştur. Bu madde hükümleri gereği, ABD'nin düzenlemiş olduğu askeri müdahale meşruluk kazanmıştır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda NATO, süper güç ABD'den yana tutum sergilemiştir. NATO desteğini yanına alan ABD, gerçekleştirecek olduğu operasyonun hukukiliğini garanti altına almanın yanında, harekât süresince yapılacak olan askeri yardımları da teminat altına almıştır. Bazı kesimlere göre ABD, NATO desteği sayesinde, NATO üyesi olan her devlete askeri müdahale sırasında söz söyleme ve veto etmek yetkisi vermeyi planlamıştır. Bu sayede ABD, 11 Eylül saldırılarına karşı olabildiğince geniş tabanlı destek elde etmiş ve müdahale için meşruluk zeminini güçlendirmeye çalışmıştır (Bozkurt, 2003:230).

7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a yönelik başlatılan operasyonun ilk safhasında NATO'nun yerine harekâtı yürüten ABD ile stratejik müttefiki İngiltere yer almıştır. Operasyonun ilerleyen safhalarında NATO üyesi ile birlikte üye olmayan devletler de ABD'ye askeri ve lojistik olarak birçok yardımlarda bulunmuştur. Amerika, operasyon sürecinin her safhasında, BM Güvenlik Konseyi'ne bilgi verilmiş, uluslararası barış gücünün teşkil edilmesi hususunda görüşler bildirilmiştir. Alınan kararlarla NATO üyesi durumundaki bütün devletlere ferdi olarak saldırının mağduru durumundaki devlete sivil ve askeri alanlarda yardımlarda bulunmakla sorumlu tutulmuştur. NATO Konseyi'nin yeni bir karar alınana kadar hiçbir eylemde bulunmayacağını bildirmesi nedeniyle konseyin, barış gücü oluşturulması ile ilgili olarak çekimser olduğu anlaşılmıştır. Özellikle BM'nin, Bosna ve Hırvatistan'daki görevlerinin başarısızlıkla suçlanması NATO'nun bu tutumunu etkileyen gelişmelerden birisi olmuştur (Özkan, 2002:248).

2.5. AFGANİSTAN MÜDAHALESİ İÇİN YAPILAN SİYASİ HAZIRLIKLAR

ABD yönetimi, Afganistan'da Taliban yönetimi tarafından barındırılan ve 11 Eylül saldırılarının bir numaralı faili olarak gösterilen El Kaide örgütü lideri Usame Bin Ladin'i ölü veya sağ olarak ele geçirmek, El Kaide örgütünü yok etmek için Afganistan'a bir askeri müdahale gerçekleştirmeyi kararlaştırmıştır. Özellikle gerçekleştirmeyi planladığı Afganistan operasyonunu, uluslararası hukuk kurallarına dayandırmayı amaçlayan Amerika, beklenin aksine oluşabilecek durumlarda diğer devletlerin kendisine yardımcı olabilmesini sağlayacak hukuki alt yapıyı oluşturmak istemiştir.

Amerikan yönetimi, 11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'a operasyon yapmaya karar vermiş ve uluslararası alanda ABD'ye destek olacak bir kitle yaratma arayışı içerisine girmiştir. ABD'nin, Afganistan'a yönelik gerçekleştirmeyi planladığı operasyonda ilk desteği ise İngiltere Başbakanı Tony Blair vermiştir. Blair yapmış olduğu açıklamada Afganistan operasyonunu İngiliz birliklerinin ABD ile müşterek olarak gerçekleştireceğini belirtmiştir. Blair, terörle mücadeleye yönelik olarak başlatılan operasyonun diplomatik, askeri ve insani temellerden oluştuğunu ifade etmiştir. Blair, El Kaide terör örgütünü yok etmek üzere başlatılan mücadelenin temelini askeri mücadelenin oluşturduğunu, diplomatik temasların devam etmekte olduğunu, bununla birlikte yapılan ve yapılacak yardımlarında özel önem arz ettiğini bildirmiştir (Landsford, 2012:237).

ABD'nin uluslararası alanda müttefik arama çabaları devam ederken, NATO Genel Sekreteri Lord Robertson, ABD'nin 11 Eylül ile ilgili sunmuş olduğu kanıtların kabul edilebilir nitelikte olduğunu açıklamıştır. Bu açıklamayı incelediğimizde NATO'nun, ABD'nin yanında olduğunu destekler nitelikte olduğu anlamaktayız. ABD'nin terör ile mücadele kapsamında El Kaide terör örgütüne karşı yürüttüğü harekâta İngiltere, Pakistan ve NATO'nun oluşturduğu ittifak, ABD'nin hava sahalarına ve liman şehirlerine girişlerde serbestlik sağlaması, ABD'nin lojistik ikmal konusunda yaşadığı sıkıntıları ortadan kaldırmıştır. Özellikle de bu iş birliği içerisindeki ülkelerin, ABD gemileri ile radar uçaklarının konuşlanmasına onay vermesi, ABD'nin

operasyon hazırlık aşamasında hâkimiyetini arttırmış ve ABD'ye çok büyük destek sağlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte Amerikan yönetimi, nükleer silahları nedeniyle daha önceden diplomatik kriz yaşadığı Pakistan'a yönelik uyguladığı ambargoyu kaldırmıştır. Bu durum Pakistan'ın ABD müttefiki olmasında en büyük etkenlerden birisi olmuştur (Akkurt, 2005:239).

İngiltere Başbakanı Tony Blair'ın, Fransa ve Kanada gibi bazı ülkelerin Afganistan harekâtına yönelik destek sözü verdiklerini açıklamasından sonra Avusturya ve Kanada'nın da Afganistan'a asker göndereceğini açıklaması askeri harekâtın sorumluluğunu üzerinde bulunduran ABD'yi Afganistan operasyonunda rahatlatmıştır (Milliyet, 2001f).

11 Eylül saldırıları sonucunda Amerikan yönetimi, Afganistan'a yönelik düzenleyeceği operasyonun ismini ilk zamanlarda Infinite Justice (Sonsuz Adalet) olarak karar vermiştir. Ancak daha sonraki süreçte operasyonun ismi Enduring Freedom (Sonsuz Özgürlük) olarak değiştirmiştir. Ahmet Davutoğlu ise adaletin devamlı erişilebilen bir kavram olduğunu operasyonun adının sonsuz özgürlük olmasının yapılan her faaliyette adaletin sürekli kendimizi sorgulatacağını ifade etmiştir. Davutoğlu, Sonsuz adalet isminin insanların ABD müdahalesine endişeli olmalarına ilave olarak hem de operasyon esnasında Amerika tarafından bombardımanın adil olup olmadığını sorgulatacağını belirtirmiştir. Ayrıca Davutoğlu, Sonsuz Özgürlük isminin ise Sonsuz Adalet isminin yaratacak olduğu etkileri yaratmayacağını, körfez harekâtında olduğu gibi Afganistan müdahalesinde de operasyona verilen isimlerin Amerikan yönetimi tarafından tesadüfen konulmadığını ifade etmiştir (Davutoğlu, 2014:88).

ABD'li diplomatlar, başta Arap ülkeleri ve Pakistan olmak üzere Amerika'ya müttefik sağlamak için dünyanın birçok ülkesinde lobi çalışması yapmaya başlamıştır. Amerikan yönetimi, 15 Eylül 2001'de ABD Dışişleri Bakanlığına çağrılan, aralarında Suriye'nin de bulunduğu 15 Arap ülkesinin temsilcilerinden terör ve terörizme karşı ABD ve onun müttefikleriyle beraber aynı safta bulunmalarını talep etmiştir. Bunun yanında ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Pakistan yönetimine sunmuş oldukları taleplerinin kabul edilmesinden dolayı Pakistan yönetimine minnettar olduklarını belirten açıklamalarda bulunmuştur (Milliyet, 2001c).

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ile İngiltere Başbakanı Tony Blair Afganistan operasyonu öncesi ABD Başkanı George Walker Bush'un talimatı üzerine Orta Doğu'daki devletler ile Afganistan'ın komşusu durumunda olan devletlerden operasyona destek olmalarını sağlamak için görüşmelere başlamıştır (Milliyet, 2001b).

Başbakan Blair ile Bakan Rumsfeld'in münferit olarak yürütecekleri görüşmelerde ülke liderleriyle görüşerek, Afganistan harekâtı ile ne yapmak istediklerini anlatıp ülkelerle iş birliği içerisinde operasyonu yürütmeyi amaçlamıştır. Başkan Bush'un talimatı üzerine ziyaretlerine Rusya'nın başkenti Moskova'dan başlayan Başkan Blair, Rusya devlet başkanı Vladimir Putin ile yaptığı görüşmeler sonucunda beklediği desteği almıştır. Buradan sonra Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref ile yaptığı görüşmelerde İngiltere'nin, Pakistan'da var olan ekonomik sorunlara çözüm bulmak için teminata bulunduğunu belirtmiştir. Bu durum üzerine Müşerref, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin uluslararası kamuoyuna sunduğu belgelerin operasyon için yeterli nitelikte olduğunu ifade etmiştir. Rumsfeld ise görüşmelere Suudi Arabistan Kralı Fahd ve Prens Abdullah ile başlamıştır. Bakan Rumsfeld ile Suudi yöneticiler arasındaki görüşmede Suudi yetkililer, Afganistan'a yönelik gerçekleştirilecek olan operasyonda endişe içerisinde olduklarını belirtmiş ve ülkelerinde bulunan üslerin ABD tarafından da kullanılmasına izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Ancak Amerikalı yetkililer, Suudi yetkililerin üslerinden birine kurulacak olan komuta kontrol merkezinin ABD tarafından kullanılmasına izin vereceklerinin güvencesini aldıkları yönünde açıklama yapmıştır. Suudi Arabistan'dan sonra Umman, Mısır, Özbekistan ve Türkiye ile görüşen Rumsfeld, görüştüğü ülkelere ABD için gerekli desteği almıştır (Bigglook, 2001).

Türkiye, ABD'nin Afganistan'da yürüteceği operasyonda ABD'nin yanında olacağını ve gereken her türlü desteği sağlayacağını beyan etmiştir. İlerleyen dönemde de bölgeye insani yardım maksadıyla asker gönderen Türkiye, Afganistan'ın yeniden inşası ve imarı sürecinde önemli görevler üstlenmiştir. Bu gelişmelerin yanında aynı dönem içerisinde İsrail ile Filistin arasındaki çatışmaların savaş aşamasına gelmesi nedeniyle Türkiye ile Amerika arasındaki ilişkiler farklı bir önem kazanmıştır. Ortaya çıkan bu durum üzerine 21 Eylül 2001'de Başbakan Bülent Ecevit, ABD Başkanı George Walker Bush'a, Amerika ile Türkiye arasındaki stratejik ortaklığın

ehemmiyetini vurgulayan mektup yazmıştır. Mektupta ayrıca Türk Hükümeti, ABD'nin talepte bulunması halinde, Türk hava sahası ile Türk havalimanlarının, ABD nakliye uçaklarınca kullanımına açılabilceğini ifade etmiştir (Demirel, 2002:188). Amerikan yönetimi, Türkiye ile ABD'nin ortak kullanım alanı olan Adana'daki İncirlik Hava Üssü ile birlikte Diyarbakır ve Malatya'daki askeri hava üslerini de kullanmak istediklerini Ankara'ya bildirmiştir. Türkiye'nin stratejik ortağı durumundaki ABD'nin talebi doğrultusunda üslerin kullanımlarını sağlamak için gerekli hazırlıklara başlamış ve ABD'nin talebini kabul ettiklerini Washington'a bildirmiştir (Milliyet, 2001d).

Bölgede bulunan ülkeler arasında sorunsuz olarak faaliyetlerini sürdürmekte olan İran, Cumhurbaşkanı'nın Muhammed Hatemi'nin olmasının ardından ülkede ABD düşmanlığı ve karşıtlığı yok olmaya başlamıştır. İlerleyen süreçte ise İran, ABD'nin Taliban'a yönelik gerçekleştirdiği operasyonları desteklemeye başlamıştır. Ayrıca İran, Afganistan'daki Taliban yönetiminin devrilmesine yönelik çalışmalarda da bulunmuştur (Akkurt, 2005:240).

Çin yönetimi 11 Eylül saldırıları öncesinde Afganistan'da varlığını sürdürmekte olan Taliban rejimine karşı ılımlı politika izlemiştir. Ancak yaşanan 11 Eylül saldırıları sonucunda Çin yönetimi terörizmin her türüne karşı olduklarını beyan etmiş ve ABD'nin Afganistan'a yönelik gerçekleştirecek olduğu operasyonu 3 şart altında destekleyeceğini belirtmiştir. Bu şartlar şunlardır (Ekrem, 2002:89).

1. Çin terörizmin her türüne karşıdır. Çin yönetimi terörizme karşı yapılan her türlü operasyonlara destek verir.
2. Terörizme karşı gerçekleştirilen operasyonlar kesin bir delile dayandırılmalıdır.
3. Operasyonlarda hedefler net olmalıdır. Masum sivillerin zarar görmemesi koşuluyla operasyonlar gerçekleştirilmelidir.
4. Birleşmiş Milletler ara sözleşmesinin ilk şartı esas alınarak, BM Güvenlik Konseyinin etkinliği genişletilmelidir. Çin, BM Güvenlik Konseyi'nin belirleyeceği esaslar doğrultusunda terörizme karşı yapılacak her türlü iş birliğine katılmaya hazır durumdadır.

Bazı yazarlara göre tarihte ABD ile ilişkilerde arası hep mesafeli olan İran, Filistin, Rusya gibi ülkelerin terörizme cephe alan tavırlarının altında 11 Eylül saldırıları sonucunda yeni dünya düzeninin ABD tarafından şekilleneceği beklentisi oluşmuştur. Bununla birlikte terörizmin ulusa ve devlet yapısına karşı bir tehdit unsuru olması ABD'ye verilen desteğin gizli nedenlerinden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

ABD'nin, Afganistan operasyonunun muhtemel hedefleri arasında ilk sırada olduğu düşünülen Taliban yönetimi lideri Molla Ömer'in sözcüsü olan Abdülhai Mutmain, ABD'nin yürütecek olduğu olası bir intikam saldırısının işe yaramayacağını söylemiştir. Ayrıca Abdülhai Mutmain *“Amerikalılar intikam için bireyleri hedef alırsa bulamaz Askeri ya da ekonomik stratejik kuruluşları hedeflerse Afganistan'daki bu tür hedefler bir füze parası bile etmez. Bir milleti ortadan kaldırmak isterlerse bu yalnızca ABD'ye karşı olan kini artırır.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama ile birlikte Afganistan, Amerikan ordusunun operasyonu beklediği esnada Kuzey Afganistan'da bulunan Taliban muhalifi durumundaki Özbek Türklerin lideri Raşid Dostum adamları ile Şah Mesud'un yerine geçen General Fehim'in adamları, Kabil merkeze 25 kilometre uzaklıkta bulunan Penşir'de Taliban'a karşı mücadeleye başlamıştır (Bozkurt, 2003:235).

Amerikan'ın, operasyona hazırlık sürecinde Afganistan operasyonunu gerçekleştirmek için yapmış olduğu görüşmeler ve destek arayışları Amerika'nın lehine sonuçlanmıştır. Amerikan yönetimi beklediği desteği elde edemediği durumda ise operasyonu tek başına gerçekleştireceğini yapmış olduğu açıklamalarda belirtmiştir. Amerika'nın almış olduğu destekler operasyon esnasında ve sonrasında ABD'nin üstleneceği yükü azaltmış olmasının yanında ABD'nin Afganistan coğrafyasını ve dünyayı yeniden şekillendirmesinde elini güçlendirici bir avantaj sağlamıştır.

2.6. AFGANİSTAN MÜDAHALESİ İÇİN YAPILAN ASKERİ HAZIRLIKLAR

Amerikan yönetimi, uluslararası kamuoyunda Afganistan müdahalesi öncesi siyasal zemin hazırlıklarına devam ederken aynı zamanda oluşabilecek her türlü duruma

karşı gerçekleştirmeyi planladığı operasyonun askeri hazırlıklarını ise İngiltere ile birlikte aralıksız olarak devam etmiştir.

11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinin ardından ABD yönetimi, acil hal planlarını devreye sokmuş ve ABD askeri yetkililerine 50 bin kişiden oluşan ihtiyat kuvvetinin aktif göreve çağırılması talimatını vermiştir (Yaman, 2005:117-142). Amerikan senatosu oluşan kriz ortamının giderilmesi, terörle mücadele ve enkaz arama kurtarma çalışmalarında kullanılmak üzere 40 milyar dolarlık acil yardım paketi senatodan geçirmiş ve Temsilciler Meclisi'ne göndermiştir (Milliyet, 2001a).

Amerikan yönetimi, operasyona hazırlık safhasında Basra Körfezi'nde konuşlu durumdaki gemilerini kuzeye kaydırmıştır. Akdeniz'de konuşlu bulunan ABD gemilerine katılmak üzere Japon ordusuna ait gemileri de Akdeniz'e doğru harekete geçmiştir. Japonya'nın yanı sıra Fransa, Almanya ve İtalya bölgeye asker göndereceğini açıklarken, Tacikistan, Kırgızistan ve Kazakistan'da hava üslerini ABD uçak ve helikopterlerinin kullanıma açmıştır. Basra Körfezi'nde, ABD donanmasının en etkin USS Enterprise ve USS Theodore isimli uçak gemileri de konuşlanmıştır. ABD ve İngiltere operasyon öncesinde çok kısa bir süre içerisinde binlerce asker, uçak ve lojistik destek üssünü bölgeye konuşlandırmış ve harekâta başlayacak olduğu günü beklemeye başlamıştır. Ayrıca ABD, Almanya, İngiltere, Körfez ülkeleri ve Suudi Arabistan'da konuşlu bulunan askeri birlikleri ile hava üslerine harekâta hazır olmaları talimatını vermiş ve operasyon hazırlıklarına tüm gücüyle devam etmiştir (Akkurt, 2005:242).

Amerikan ordusu envanterinde bulunan Tomahawk seyir füzeleriyle modernize edilmiş denizaltılar, B52 askeri bombardıman uçakları ve hızlı bir şekilde harekete geçebilecek güçte olan hava indirme birliklerini harekâta kullanmayı planlamıştır. Ayrıca ABD, California'daki Bragg üssünde konuşlu bulunan 85 personelini ve 18. Hava İndirme Birliğini bölgeye sevk etmiştir. Ekim ayı içerisinde başlaması öngörülen operasyon ile ilgili hazırlanan harekât planlarına göre, İngiliz donanmasına ait çok sayıda uçak gemisi ve savaş gemisi Umman Denizi açıklarına konuşlanmış, ABD'nin oluşturduğu operasyon birliklerine de destek olması planlanmıştır. Operasyonun başlaması ile birlikte Afganistan'a ilk ve en önemli darbenin, Basra Körfezi'nde bulunan uçak gemilerinden kalkacak olan uçaklar ile savaş gemilerinden fırlatılacak olan Tomahawk füzeleri ile indirilmesi planlanmıştır. Suudi Arabistan, Kuveyt ve

İncirlik hava üslerinden kalkacak Amerikan ve İngiliz savaş uçaklarının önceden belirlenmiş olan hedefleri havadan bombalayarak imha etmesi de planlanmıştır (Milliyet, 2001e).

El Kaide terör örgütü lideri Usame Bin Ladin'i sağ olarak ele geçirmek için Amerikan ordusunun seçkin birliklerinden olan SEAL (deniz kuvvetler), Delta Force (yeşil bereliler) ve sınır komandolarının operasyonda kullanılması planlanmış ve birlikler gerekli hazırlıklara başlamıştır. Pakistan-Afganistan sınırında lojistik destek üslerini tesis etmek amacıyla 14 Eylül'den operasyonun başlayacak olduğu tarihe kadar yaklaşık 1500 komando çalışmalara başlamıştır. Özel operasyonlar komutası ismindeki 1200 askerden oluşan ve daha öncede Ruanda, Kuveyt, Irak ve Körfez savaşında da görev almış COS komandoları, Deniz Komandosu grubu, Paraşütçü Birliği ve Hava Komandosu grubu olmak üzere 3 ayrı birlik olarak görevlendirilmiştir. Operasyon sürecinde aktif ve önemli görevler alan komandolar, çöl koşullarına uygun arazi araçlarına, uydu bağlantılı teçhizatlar, her türlü iklim şartlarında operasyon yapabilmeye yeteneğine sahip olmanın yanında, operasyon süresince üstün teknoloji ürünü haberleşme sistemlerine ve tigre helikopterlerini kullanmıştır (Akkurt, 2005:242).

Hava sahasını ABD'nin kullanımına açan Türkiye'nin durumu, Afganistan operasyonu hazırlık ve icra safhaları sürecinde büyük önem kazanmıştır. Özellikle Adana'da konuşlu bulunan İncirlik Hava Üssüne, ABD Savunma Bakanlığı Pentagon'un geliştirdiği savaş senaryolarının hepsinde önemli görevler verilmiştir. Amerikan yönetimi, operasyon süresince İncirlik üssünü komuta merkezi olarak kullanmayı planladığını açıklamıştır. Afganistan operasyonu ve terörizmle mücadele sürecinde Amerikan'ın yanında olacağını açıklayan Türkiye, ABD savaş uçaklarına yakıt ikmali yapabileceğini ve Afganistan'daki muhalif güçlere askeri eğitim ve lojistik desteği sağlayabileceğini beyan etmiştir. ABD ile Türkiye arasında İncirlik Hava Üssü'nün kullanımı ile ilgili yapılan görüşmeler sonucunda hava üssünde 48 uçağın bulunacağı kuralı kaldırılmış, dünyanın en büyük nakliye uçakları olan ABD Hava Kuvvetlerine ait C-5 Galaxy uçakları üsse inerek, lojistik malzeme ve askeri teçhizat yığınağına başlamıştır (NTV, 2001).

ABD Başkanı Bush, 7 Ekim 2001 tarihinde Afganistan'a yönelik Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nun başlatılması emrini verdiğini, Beyaz Saray'dan dünya kamuoyuna canlı olarak yaptığı basın açıklamasında ilan etmiştir.

ABD ve İngiltere'nin oluşturduğu müttefik kuvvetlerinin gücüne karşı Afganistan'da Taliban'ın dini lideri Molla Ömer ve Taliban'ın silahlı güçlerinden sorumlu Molla Muhammed Rabbani bulunmaktadır. ABD istihbaratının elde ettiği bilgiler doğrultusunda, Taliban güçlerinin ellerinde 50 ile 100 bin kişiden oluşan silahlı bir kuvvetin olduğu tahmin edilmektedir. Taliban güçlerinin ellerinde bölge arazi yapısına uygun arazi araçları yanı sıra, yarı ve tam otomatik tüfekler, havan topları, geri tepmesiz toplar, hafif ve çok namlulu roketatar teçhizatına sahip piyade birlikleri de bulunmaktadır. Taliban güçlerinin 24 Aralık 1979 tarihinde Afganistan'a gerçekleştirilen Rus işgali döneminden geriye kalan yaklaşık 100 adet stinger füzesiyle 20 adet scud füzesine sahip oldukları istihbarat raporlarında değerlendirilmektedir (Milliyet, 2001e).

2.7. AFGANİSTAN OPERASYONU: SONSUZ ÖZGÜRLÜK OPERASYONU (OPERATION ENDURING FREEDOM-OEF)

ABD ve İngiltere, 7 Ekim 2001 tarihinde Sonsuz Özgürlük Operasyonu ile ilgili olarak BM Güvenlik Konseyi'ne hazırladıkları mektubu göndermiştir. ABD ve İngiltere gönderdikleri mektupta 51. maddeye uygun olarak bireysel ve ortak meşru müdafaa hakkını kullanacaklarını bildirmiştir. ABD, BM'ye göndermiş olduğu raporda El Kaide'nin, Afganistan'daki Taliban rejimi tarafından desteklendiğini, saldırılarda önemli ve büyük rol oynadığı konusunda istihbarat bilgilerine sahip olduğunu ve Taliban rejiminin kontrolü altında bulunan bölgelerde El Kaide'nin üs olarak kullanmasına izin vermesi kararıyla, örgütün aktif bir tehdit olduğunu belirtmiştir. Gerçekleşecek askeri operasyonun amacının ise ilerleyen süreçte ABD'ye karşı gerçekleştirilebilecek saldırıları önlemek ve caydırıcılık etkisi yaratmak olduğunu ifade etmiştir (Saydam, 2010:71). Bu mektup aynı zamanda savaş ilanının uluslararası kamuoyuna ilan edilmesinin diğer şekli olarak da adlandırılabilir.

11 Eylül saldırıları sonrasında siyasi ve askeri alanlarda yapılan hazırlık çalışmaları süreci yerini, 7 Ekim 2001 tarihinde operasyonun başlaması ile icra safhasına bırakmıştır. 7 Ekim 2001 tarihinde başlayan Sonsuz Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom-OEF) ilk zamanlarda ABD ve İngiltere orduları ile ortak olarak gerçekleşmiştir. Ancak zaman içerisinde NATO liderliğinde oluşturulan, 18 ülkenin katıldığı ve destek verdiği Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) ile operasyon devam etmiştir. Ağustos 2003'te ise 7 Ekim 2001 tarihinde gerçekleşen müdahale NATO bünyesinde kurumsallaşmıştır. ABD'nin saldırıların üzerinden 1 ay bile geçmeden başlattığı Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nda ilk saldırılar, ABD ve İngiltere Hava Kuvvetleri'ne ait bombardıman uçakları tarafından yapılmıştır. Gerçekleştirilen hava harekâtı sonucunda El Kaide ve Taliban'a ait hedefler bombalamış ve imha edilmiştir. ABD Özel Kuvvetleri, Kuzey İttifakı ve Peştun birliklerinden oluşturulmuş karma güç El Kaide hedeflerine nokta operasyonlar düzenlenmiş ve hedefler imha edilmiştir. Kuzey İttifakından teşkil edilen askeri gücün 13 Kasım 2001'de Kabil'e girmesi, El Kaide'nin Afganistan'daki en büyük destekçisi durumunda olan Taliban rejiminin yıkılması sürecine hızlandırıcı bir etki yaratmıştır (Önal, 2010:43-44).

ABD ve İngiltere'nin, Sonsuz Özgürlük Operasyonu'nun başlamasının ardından Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac ve Almanya Başbakanı Gerhard Schröder operasyonun yerinde ve isabetli bir karar olduğunu, operasyonu desteklediklerini açıklamıştır (Bigglook, 2001a). AB Dönem Başkanı Verhofstadt ise ABD'ye ve operasyona katılan müttefiklere tam destek verdiklerini bildirmiş, Afganistan operasyonunda birçok masum Afgan sivilin ölebileceğini, bu ölümlerin tek ve en büyük sorumlusunun ise Taliban rejimi olacağını ifade etmiştir. İtalya Başbakanı Berlusconi ve Japonya Başbakanı Koizumi ABD'ye ve müttefiklerine koşulsuz ve tam destek verdiklerini beyan etmiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan ise ABD ve İngiliz ordularının Afganistan'ı hedef alan bombardıman ve saldırıların meşru müdafaa olduğunu bildirmiştir (Bigglook, 2001b). Afganistan'a yönelik askeri operasyonu desteklediğini açıklayan Rusya, "*Teröristler, Afganistan, Çeçenistan, Orta Doğu ya da Balkanlar'da nerede olurlarsa olsunlar adalet önüne çıkacaklarını bilmelidirler*" şeklinde açıklama yapmıştır. Çin Dışişleri Bakanlığı operasyon ile ilgili yaptığı açıklamada, Çin tarafının BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi'nde kabul edilen

ilgili kararları ve terörizme darbe indiren eylemleri desteklemekte olduğunu, askeri operasyonun teröristlerin somut hedeflerine yönelik olması gerektiğini, masum sivillere zarar vermekten kaçınılması gerektiğini ve barışın bir an evvel yeniden sağlanacağını inandıklarını ifade etmiştir (Bigglook, 2001c).

ABD'nin, 7 Ekim 2001 tarihinde İngiltere ile ortak gerçekleştirdiği Sonsuz Özgürlük Operasyonu 3 aşamalı olarak icra edilmesi planlanmıştır. Bu planlar sırası ile yıldırma harekâtı, temizlik harekâtı ve süpürme harekâtından oluşmuştur. Operasyonda birinci aşamasında Hint Okyanusu ve Basra Körfezi bölgesinde konuşlu bulunan 4 uçak gemisinden cruise füzelerinin fırlatılması ve ABD-İngiliz savaş uçaklarından El Kaide hedeflerine akıllı füze olarak bilinen Tomahawk füzelerinin atılması kararı alınmıştır. Türkiye saati ile 19.27'de bu füzeler hedeflere fırlatılmış ve operasyona başlanılmıştır. İkinci aşamada ise Hint Okyanusu'nda konuşlu bulunan ABD'nin Diego Garcia Üssünden kalkan B-52 ağır bombardıman uçakları daha önceden belirlenmiş olan teröristlerin eğitim kamplarını imha etmesi planlanmıştır. Harekâtın son aşaması olan süpürme harekâtında ise Amerikan, İngiliz, Fransız ve Alman komandolarından teşkil edilmiş özel kuvvetlerini Celalabat'a indirme yaparak Başkent Kabil'i ele geçirmesi planlanmıştır (Clark, 2004:149). Planlama safhası ile icra safhalarında ABD'nin hava harekâtına ağırlık vermesindeki en önemli neden ise; operasyon esnasında kara savaşına imkân vermeden ağır bombardımanlarla harekâtı lehine sonuçlanması amaçlanmıştır. ABD, bu durumu hava harekâtındaki amacının kara savaşına meydan vermeden Kuzey İttifakı'nın yolunu açmak olduğu yönündeki açıklamalarla da desteklenmiştir. ABD her ne kadar harekât ile ilgili bu şekilde bir açıklama yapsa da kısa zaman sonra kara harekâtı gerçekleştirilmeden savaşı kazanamayacağı net bir şekilde anlaşılmıştır (Ataöv, 2004:127).

Harekâtın başlaması ile birlikte Amerikan birliklerinin ve İngiliz güçlerinin desteğiyle El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in karargâhı olarak öngörülen Kandehar, Celalabad, başkent Kabil ve İran sınırında bulunan Herat şehirlerine savaş uçakları ile havadan yoğun bombardımana başlanmıştır. Harekâtın ilk günlerinde bombardıman ve saldırılar geceleri yapılmaktayken ilerleyen zamanda bombardımanın şiddeti daha da arttırılarak gün boyunca devam etmiştir.

ABD Başkanı Bush, Amerika'nın Afgan halkının dostu olduğunu ve Afganistan'da askeri hedefleri vururken, Afgan halkına da yiyecek yardımı yapıldığı şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. ABD, Sonsuz Özgürlük Operasyonu süresince bombardımanlarda halı bombardımanı olarak adlandırılan ve dengeli güç ilkesine aykırı nitelikte saldırı metotlarını kullanmıştır. ABD ve müttefiki İngiliz Ordusu, kapalı mekânların oksijenini çekip içeride bulunanların ciğerlerini boşaltmasıyla bilinen vakum bombaları ile msket bombası olarak adlandırılan silahların ve mühimmatların kullanılması sonucunda birçok masum insanın hayatını kaybetmesine de neden olmuştur (Ataöv, 2004:128). Elde edilen yanlış istihbarat nedeniyle El Kaide hedefleri haricinde yine birçok Afgan sivil ateş altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Taliban yönetimi yapmış olduğu açıklamalarda ise 1000'in üzerinde sivil vatandaşın hayatını kaybettiğini beyan etmiştir (Radikal, 2001). ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell, Afganistan'daki harekâtın askeri hedeflere yönelik olduğunu ifade etmiş ve sivil ölümlere karşı tepkili olan uluslararası kamuoyunu sakinleştirmeye çalışmıştır. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise, ABD'nin Afganistan'a yönelik olarak yürüttüğü operasyonun amacının Afganistan'da bulunan terör yuvalarını yok etmek olduğunu ve operasyonlarda 25 taarruz, 15 bombardıman uçağı ve 50 cruise füzesi kullanıldığını açıklamıştır (Bozkurt, 2003:237).

İngiliz ve Amerikan savaş uçaklarının harekâtın ilk aşamasında gerçekleştirdiğı bombardıman ile Taliban kuvvetlerini Tora Bora dağındaki mağaralara sıkıştırmıştır. Taliban kuvvetlerinin gücünün kırılmasını sağlayan bu durum, Kuzey İttifakı'nın Mezar-ı Şerif ve diğer bölgelerin kontrollünü ele geçirmesine yardımcı olmuştur. 9 Kasım 2001 tarihinde, Kuzey İttifak güçlerinin Mezar-ı Şerif şehrini ele geçirmesinin ardından, 12 Kasım 2001'de Taliban güçlerinin Kabil'den çekilmesiyle koalisyon güçleri başkent Kabil'e de hâkim olmuştur (NTV, 2001b). 2001 yılının Kasım ayında Türkiye'nin, ABD'nin talebi doğrultusunda Afganistan'a asker göndereceğinin teminatında bulunması ABD yönetimince olumlu karşılanmıştır.

Başkent Kabil'in düşmesinin ardından müttefik kuvvetlerin elde ettiği istihbarat raporlarına göre El Kaide lideri Usame Bin Ladin'in, Tora Bora Dağlarında gizlendiğı tespit edilmiştir. İstihbarat bilgisi doğrultusunda da bu bölgeye saldırı ve bombardımanlar devam etmiştir (Karagül, 2005:31). Kuzey İttifakı, Afganistan'ın

kuzey kesiminde bulunan ve Kunduz şehrinde varlığını sürdürmeye çalışan Taliban'a silah bırakıp teslim olması ya da topyekûn savaşması için 3 gün süre tanımıştır. ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in ise "*Afganistan'daki az sayıdaki askerlerimiz de savaşta esir alacak durumda değil*" şeklinde açıklama yapmasının ardından Afganistan'daki ABD askerlerine, El Kaide ile Taliban militanlarını tespit ettikleri yerde vurmaları emri vermiştir (Milliyet, 2001g).

25 Kasım 2001 tarihinde Kuzey İttifakı, Taliban'ın geri çekilmesi ile Kunduz şehrinin hâkimiyetini ele geçirmiştir. Kentin ele geçirilmesi sonucunda binlerce Taliban askeri Kuzey İttifakına teslim olmuştur. Kunduz'un düşmesiyle birlikte Kuzey İttifakı liderlerinden Özbek General Raşid Dostum ile Tacik komutanlardan Muhammed Davud arasında şehrin paylaşımı konusunda bir rekabet başlamıştır (Milliyet, 2001h). Kunduz'un ele geçirilmesinden sonra yapılan açıklamalarda ise El Kaide terör örgütünün yaklaşık 20 kişilik lider kadrosunda yer alan 6 kişinin öldürüldüğü ifade edilmiştir. Bu sayede örgütün yaklaşık olarak 3 yılda oluşturduğu tahmin edilen kamp sistemini büyük ölçüde kaybettiği anlaşılmıştır (Burke, 2001).

7 Aralık 2001'e gelindiğinde ise Taliban Lideri Molla Ömer, Müttefik güçlerin yoğun baskı ve saldırıları karşısında daha fazla direnememiş, Kabil'in ele geçmesinin ardından Taliban'ın etkin olduğu ve Taliban'ın kalesi durumundaki güneyde elinde kalan son şehir olan Kandehar'ın da Kuzey İttifakı kontrolüne geçmesini kabul etmiştir. Taliban lideri Molla Ömer, Kandehar'ın Kuzey İttifakı'na verilmesi kararını kabul etmeden bir iki ay öncesinde ise Afganistan'ın % 90'nın Taliban rejiminin kontrolünde ve egemenliğinde olduğunu açıklamıştır. Aralık ayının sonuna gelindiğinde ise Taliban rejiminin hâkimiyeti tamamen sona ermiş ve bölgede oluşturduğu kamplar tamamen imha edilmiştir. Kandehar'ın da düşmesiyle Afganistan'da egemen olan Taliban rejimi resmen sonlanmıştır (Milliyet, 2001ı).

Sonsuz Özgürlük Operasyonu sonucunda Kabil'in düşmesinden sonra harekâtın başından itibaren lider konumunda olan İngiltere ve ABD ile Kuzey İttifakı arasında görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. ABD ile İngiltere harekâta çekilerek Afganistan'da uluslararası barış gücünün görev yapmaya başlamasını istemiştir. Ancak Kuzey İttifakı, Afganistan'da uluslararası barış gücünün varlığını kabul etmeyeceklerini beyan etmiştir. Kuzey İttifakı, uluslararası barış gücü yerine Afganistan'da güvenliği

kendi imkânları ile sağlayabileceklerini savunmuştur. Bu durum üzerine Kuzey İttifakı, ABD'nin tüm itiraz ve engellemelerine rağmen Kabil'e girmiştir. ABD, İngiltere ve Birleşmiş Milletler'in uzlaşmacı çağrılarına karşı muhalefet ederek, yapısında ılımlı yaklaşıma sahip Taliban kadrolarının da yer alacağı geniş tabanlı bir hükümetin kurulması önerisine karşı çıkmıştır. Kuzey İttifakı grubunun etkin komutanlarından İsmail Han, ittifak güçlerinin başkent Kabil'i ele geçirdiklerini ve başkent kontrolünün kendilerinde olduğunu hatırlatarak, Afganistan'da uluslararası barış gücünün varlığını kabul etmeyecekleri gibi, yabancı askeri varlığına da karşı olduklarını tekrar ifade etmiştir (NTV, 2001a).

Sonsuz Özgürlük Operasyonu ile birlikte, Taliban militanları 1994 yılında Afganistan'da özgürlük savaşçısı olarak sahip olduğu hâkimiyeti ve statüsünü Kuzey İttifakına bırakmıştır. Hâkimiyeti ele geçiren Kuzey İttifak güçleri ise Afganistan'daki eylemlerine Sovyet işgali sonrasında yaşanan, iç çatışmalar tarzında, cinayetlerle devam etmiştir. Kuzey İttifakı, harekâtın ilk başlarında teslim olmayı reddeden ve direnen yaklaşık 160 kişilik Taliban üyesini ABD askerleri karşısında kurşuna dizmiş, tutsak ettikleri Taliban milislerini de öldürmüştür (Fisk, 2001).

Rusya, Sonsuz Özgürlük Operasyonu sürecinde ABD ile stratejik hedeflerine ters olmasına rağmen Tacik, Hazara, Özbek ve Türkmenlerden oluşan Kuzey İttifakı içinde yer alan grupları desteklemiştir. Rusya, Kuzey İttifakı'na yönelik vermiş olduğu desteğini İran'ın da katılımıyla General Fehim liderliğinde olan Tacik güçler üzerinde arttırmıştır. ABD ise desteğini Özbek General Raşid Dostum üzerinde yoğunlaştırmıştır. Hem ABD hem de Rusya tarafından yerel Afgan güçlere sağlanan destekler, operasyon sonrasında bu grupların güçlerinin ve taleplerinin artmasına neden olmuştur. Bu durum Afganistan'ın yapılanması sürecinde demokrasinin oluşturulması sürecini olumsuz etkilemiştir (Önal, 2010:46).

ABD ve İngiliz birlikleri ile NATO güçleri 2001 yılının sonunda Afganistan'ın genelinde büyük oranda kontrolü elde etmiştir. Afganistan'a askeri müdahalenin başlamasından 43 gün sonra koalisyon güçleri başkent Kabil'i ele geçirmiş ve bunun sonucunda Taliban kuvvetleri başkentten geri çekilmek zorunda kalmıştır. Taliban ve El Kaide güçlerine karşı verilen zorlu ve önemli mücadeleden sonra NATO'nun da desteği ile birlikte Afganistan'da hükmünü sürdüren Taliban yönetimi resmen yıkılmıştır. 22

Aralık 2001 tarihinde Hamid Karzai başkanlığında oluşturulan geçici hükümet, Afganistan'ın Taliban yönetimi sonrasında yeniden inşası sürecinde önemli görevler üstlenmiştir. Ülkede bulunan bazı Taliban ve El Kaide militanlarının zaman zaman saldırı ve eylemler gerçekleştirmesi Afganistan'ın yeniden yapılanması için gösterilen çabalara zarar vermiştir. 2002 yılında tekrar güçlenen El Kaide ve Taliban'a karşı, sürdürülen Sonsuz Özgürlük Operasyonu genişletilmiş olup 2003 yılında NATO'nun yönetimi ve idare altında devam etmiştir. Yapılan tüm mücadeleler ve operasyonlar sonucunda Afganistan'ın kuzeyinde Taliban etkinliğini tamamen kaybederken, güneyindeki bazı bölgelerde ise faaliyetlerine ve saldırılarına devam etmektedir (Topal, 2005:231).

2.8. AFGANİSTAN'IN YENİDEN YAPILANDIRILMASI VE BONN ANTLAŞMASI

ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırılarından sonra NATO Antlaşması'nın 5. maddesi kapsamında gerçekleştirilen 7 Ekim 2001'de başlayıp 7 Aralık 2001 tarihinde ABD ve müttefikleri lehine sonuçlanan Afganistan müdahalesi sonucunda Taliban yönetimi yıkılmış ve Kuzey İttifakı görevini tamamlamıştır. İki ay süren bu müdahale sonucunda yıkılan Taliban rejiminin ardından Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve yapılacak olan demokratik seçimler sonucunda Afgan halkının tamamına hitap eden bir hükümetin kurulabilmesi amacıyla Almanya'nın Bonn Şehri'nde 27 Kasım-5 Aralık 2001 tarihleri arasında bir konferans düzenlenmiştir (Akkurt, 2005:288). Düzenlenen bu konferansa Afganistan'daki farklı etnik grupların liderlerinin yanı sıra, ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İran, Pakistan, Hindistan ve Türkiye'nin yer aldığı 19 ülke gözlemci olarak katılmıştır.

BM Güvenlik Konseyi'nin 1378 sayılı kararı çerçevesinde terörizme karşı uluslararası koalisyonu destekleyen ülkelerinde katılımı ile Afganistan'ın yeniden inşası, barış ve istikrar ortamının oluşturulmasına katkıda bulunabilmek ve geçici yönetime yardımcı olmak amacıyla 5 Aralık 2001 tarihinde Bonn Antlaşması imzalanmıştır. İmzalanan antlaşma gereğince, 2005 yılında yapılacak olan genel seçimler ile daimi devlet kurum ve kuruluşlarının oluşturulmasına kadarki süreçte bir

geçiş yönetimi kurulmasına ilişkin birtakım düzenlemeler yapılmıştır (Caşın, 2008:814).

BM Güvenlik Konseyi'nin 1378 sayılı kararı ile uyumlu olan Bonn Antlaşması genel hükümler, hukuki çerçeve ve adalet sistemi, geçici yönetim, acil milli meclisin kurulmasını sağlayacak özel bağımsız komisyonun görevleri ve nihai hükümler olmak üzere beş ana başlıktan oluşmaktadır. Ayrıca Bonn Antlaşması'nda, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti, geçici yönetim döneminde BM'nin rolü, toplantıya katılan Afgan delegelerin BM'den talepleri ve geçici yönetimin yapısı olmak üzere 4 ek madde ilave edilmiştir (UN' 2001).

Bonn Antlaşması'nın bir numaralı eki olan Uluslararası Güvenlik Kuvveti başlığında Afganistan'da barışın, istikrarın ve güvenliğin yeniden sağlanabilmesi amacıyla Afganistan Silahlı Kuvvetleri'nin kurulması ve eğitimlerinin verilmesine yardımcı olunması için uluslararası topluma çağrıda bulunulmuştur. Ayrıca BM Güvenlik Konseyi'nden başkent Kabil ve çevresinin güvenliğinin sağlanması için BM gözetimi altında askeri güç yardımı yapılması kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda NATO güçlerinin Afganistan'a müdahalede bulunması konusunda anlaşma sağlamıştır. Geçiş Döneminde Birleşmiş Milletlerin Rolü başlıklı ikinci ekte, BM Genel Sekteri Özel Temsilcisi'nin BM kuvvetinin lideri olmasının yanında Bonn Antlaşması'nda belirtilen hususların uygulanmasında denetleyici makam olduğu belirtilmiştir. Afganistan ile ilgili Birleşmiş Milletler konuşmalarında katılımcıların Birleşmiş Milletler'den Talepleri başlıklı üçüncü ekinde, katılımcıların Afganistan'ın toprak bütünlüğünün, bağımsızlığının ve ulusal egemenliğinin, diğer ülkeler tarafından korunması ve Afganistan'ın içişlerine karışılmamasını konularının garanti altına alınması yönündeki talepleri yer almaktadır. Dört numaralı ekte ise Bonn Antlaşması'nda belirtilen hususlara ilave olarak oluşturulan Afganistan Geçici Hükümet listesi yer almıştır (Caşın, 2008:815).

Bonn Antlaşması, Afganistan tarihi için ayrı bir öneme sahiptir. Bonn Antlaşması, Afgan geleneklerine aykırı olarak Afganistan siyasi yaşamının düzenlenmesi ilk defa Afganistan sınırları dışında şekillenmiş ve uzun yıllar aralarında savaşan taraflar uluslararası bir gücün dayatması ile müzakere masasına oturmak zorunda bırakılmıştır. Afganistan'daki etnik grupların temsilcileri, Bonn Konferansı'nda

Afganistan'da geniş tabanlı kurucu bir hükümet kuruluncaya ve genel seçimler yapılana kadarki süreçte uygulanacak hareket tarzlarını görüşmüştür. Konferansa General Raşid Dostum, Eski Kral Muhammed Zahir Şah'ın Roma Grubu, Ahmet Geylani'nin Peşaver Grubu, Gulbeddin Hikmetyar'ın Kıbrıs Grubu, , Kerim Halili ile Üstad Muhammed Muhakkik'in Hizb-i Vahdet Grubu ve Burhaneddin Rabbani'nin Şuray-ı Nezar Grubu katılmıştır (Akkurt, 2005:286).

Bonn Konferansı'nda Afganistan'ın siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarında yeniden yapılanması, barış gücü ile Afgan ulusal ordusunun kurulmasına yönelik Afganistan'ın geleceği ve devlet yapısı için önem arz eden konular görüşülmüş ve konferans sonucunda Bonn Antlaşması imzalanmıştır.

Bonn Antlaşması'na göre Afganistan'da siyasal alanda üç büyük çalışmanın gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Bunlardan ilki Hamid Karzai başkanlığında 30 üyeden oluşan bir geçici hükümetin kurulması, ikincisi altı ay içerisinde Afganistan geleneksel meclisi olan Loya Jirge'nin toplanmasını sağlayacak kabiliyette 21 kişilik bir komisyon kurulması ile birlikte, bu komisyonun iki yıl içerisinde yapılacak seçimle tam yetkili bir hükümet kuruluncaya kadarki süreçte bir devlet başkanı ve hükümet seçmesi ve son olarak da geçici hükümetin kurulmasından sonra en çok 18 aylık bir süreç içerisinde yeni anayasayı seçimlere kadar hazırlaması öngörülen Afgan Yüksek Mahkemesi ile diğer mahkemelerin kurulması planlanmıştır (Keskin, 2003:253-254).

Bonn Antlaşması'nın maddeleri, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinde bir yol haritası olarak kabul görmüştür. 22 Aralık 2001 tarihinde ise Hamid Karzai'nin başkanlığında Afganistan Geçiş Hükümeti kurulmuş ve 4 Ocak 2004 tarihinde Afganistan Anayasası kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Oluşturulan Afganistan Geçici Yönetiminde 11'i Peştun, 8'i Tacik, 5'i Hazara, 3'ü Özbek, geri kalanı ise diğer etnik gruplardan 29 bakanlık kurulmuştur (Balcı, 2004:253-267). 2004 ve 2009 yıllarında yapılan genel seçimler sonucunda Geçici Hükmet Başkanı Hamid Karzai Afganistan Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir (MFA, 2016). Bu durum baskıcı ve şeriat devleti kurmak isteyen Taliban yönetiminden sonra Afganistan'ın demokratikleşme yolunda Bonn Antlaşması ile birlikte önemli adımlar atıldığının delili niteliğindedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AFGANİSTAN MÜDAHALESİ SONRASINDA TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ'NİN ROLÜ VE BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATKISI

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin batılı devletler arasında saygın ve diğer devletlere örnek bir yapıda olmasını hayal etmiştir. Türkiye, diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygılı olma fikrini Atatürk'ün “Yurtta sulh, cihanda sulh” ilkesine dayandırmıştır. Türk Dış Politikası belirlenirken, komşu ülkeler başta olmak üzere, diğer ülkeler ile dostça ve uyum içerisinde ilişkiler kurmak, her alanda oluşturulan uluslararası iş birliği çalışmalarına katılmak, anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözümlenmek ya da çözülmesi sürecine katkı sağlamak, bölgesel ve uluslararası barış, istikrar ve güvenlik ortamının tesisine katkı sağlama hususları ön planda tutulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan Antlaşması'ndan günümüze kadar geçen sürede birçok devlet ile dostane ilişkiler kurmuştur. İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında tarafsızlık politikasını sürdürmeye devam eden Türkiye, dış politikasında da uluslararası barışı amaçlayan ve destekleyen bir rota izlemeye devam etmektedir. Bu ilişkilerin sonucunda ise uluslararası toplumlar arasındaki saygınlığını korumaya devam etmiştir. Türkiye, bulunduğu coğrafyada ve dünyada, barış ve istikrar ortamının sağlanması hususunda ulusal bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve menfaatlerini korumak amacıyla uluslararası alandaki sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmektedir.

Türkiye, uluslararası barışın korunmasını sağlamak amacıyla düzenlenen barışı koruma harekâtlarını desteklemiştir. 1950 yılında ilk olarak Kore Savaşı'na katılan Türkiye günümüzde de barışı destekleme harekâtlarına katılımını ve desteğini arttırmıştır. Bu sayede Türkiye, uluslararası alanda açılan yeni sahalarda etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir. Barışı koruma harekâtları, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin eğitim durumunu, disiplinini, gücünü, teçhizat ve malzeme yapısı ile emir komuta sisteminin uluslararası kamuoyuna tanıtılmasına katkı sağlamaktadır.

Afganistan'da, etkin bir şekilde varlığını sürdüren Türk Silahlı Kuvvetleri sayesinde Türkiye, bu coğrafyada önemli bir ülke haline gelmiştir. Türkiye ve Afganistan arasında 1920'li yıllarda temeli atılan dostane ilişkiler Türkiye açısından Afganistan ile ilgili konularda özel önem arz etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, NATO'nun desteği ile birlikte Afganistan'a yönelik gerçekleştirilen ISAF Harekâtı kapsamında verilen görevlerde etkin rol almıştır. Türkiye, ISAF harekâtı süresince Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ile ilgili olarak görüşmeler yapmış ve anlaşmalar imzalamıştır. Bu süreçte Türkiye ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan'ın yeniden inşasına tüm gücü ile desteklemiş ve günümüzde desteklemeye devam etmektedir. Bu bölümde ISAF barışı koruma harekâtı kapsamında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinde siyasi, askeri, ekonomik, eğitim ve sağlık gibi alanlarda sağlamış olduğu katkılar ele alınacaktır.

3.1. TSK'NİN BARIŞ DESTEKLEME HAREKÂTLARINA KATKISINDA KORE SAVAŞI ÖRNEĞİ

25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore'nin, Güney Kore'yi ilhak etmesi sonucunda başlayan Kore Savaşı, Türkiye'nin BM kararları doğrultusunda Cumhuriyetin ilanından itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke sınırları dışında katıldığı ilk askeri harekât olmuştur. Kara gücünü Kore'ye gönderen Türkiye, ABD'den sonra Kore'ye askeri birlik gönderme kararı alan ikinci ülkedir. Türkiye bu kararlar Cumhuriyetin ilanından sonra dış ilişkilerde sürdürdüğü kapalı ve tarafsız politikanın yerine, uluslararası iş birliğine ve desteğe açık bir politikayı tercih ettiğini bizlere göstermektedir. Özellikle de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Kore Savaşı'nda askeri gücü ile aktif görevler alması NATO üyeliğine kabul edilmesi sürecinde önemli katkılar sağlamıştır (Ankara Barosu, 2014). Türkiye'nin uluslararası kamuoyuna tanıtılması açısından önemli bir fırsat olan bu durum aynı zamanda Kore Savaşı'ndan sonra gerçekleşebilecek olan barışı destekleme harekâtları içinde önemli derslerin alındığı bir harekât olmuştur. Ayrıca Kore Savaşı esnasında, Türk tugayının ve Türk askerinin göstermiş olduğu başarılar ile ilgili uluslararası kamuoyunda birçok incelemeler ve değerlendirmeler yapılmıştır (Genelkurmay, 1989:155).

Tarih boyunca Kore, bulunduğu coğrafyada üç süper güç olan Rusya, Çin ve Japonya'nın arasında tampon bölge konumunda bir ülke olmuştur. Bu üç süper güç Kore'yi kendi kontrolleri altında bulundurmaya sürekli denemiş ve bunun ile ilgili stratejiler geliştirmiştir (Durak, 2015:323). İkinci Dünya Savaşı esnasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin, Japonya'ya savaş ilan etmesi sonucunda ABD Savunma Bakanlığının 38'inci paralelin kuzeyinde bulunan Japon kuvvetlerinin Sovyetlere, güneyindekilerin ise Amerikan Komutanlığı'na teslim olmasını tavsiye etmiştir. Ancak Sovyet birlikleri 12 Ağustos 1945 tarihinde Kuzey Kore'yi, Amerikan birlikleri ise 8 Eylül 1945'te Güney Kore'yi işgal etmiştir. 38'inci paralelin ara hat olarak kabul edilmesi üzerine Kore, Kuzey Kore ve Güney Kore olmak üzere iki ayrı ülkeye ayrılmıştır (Kara Kuvvetleri Dergisi, 2008).

25 Haziran 1950 tarihinde Kuzey Kore'ye ait askeri birliklerin Güney Kore sınırını oluşturan 38. paralel boyunca saldırıya başlaması sonucunda Kore krizi, Kore Savaşı'na dönüşmüştür. Kuzey Kore, Güney Kore'ye vermiş olduğu ultimatomda, Kore'nin birleşmesini ve bölgedeki yabancı askeri varlık ile siyasi komisyonların ülkeden çıkarılmasını talep etmiştir. ABD'nin talebi doğrultusunda bir araya gelen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Kuzey Kore'nin mevcut barış ortamını bozduğunu ilan etmiştir. Konsey, Kuzey Kore'nin silahlı taarruzu geri püskürtmek ve barış ortamını yeniden sağlamak için Kore Cumhuriyeti'ne yardım yapılması gerektiğini almış olduğu kararlarda belirtmiştir. Savaş planlarını uygulamaya başlayan Kuzey Kore ordusu, Mareşal Choi Yung Kun'un emir komutasında 13 piyade tümeni, bir zırhlı tümen, bir tank alayı, 15 taktik uçaktan teşkil edilmiş olan ortalama 183.000 kişilik askeri kuvvet ile Güney Kore'ye doğru süratle saldırıya geçmiştir (Durak, 2015:326).

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi sonucunda değişen dünya dengelerinde iki kutuplu bir yapı ortaya çıkmıştır. İki süper güç olarak ortaya çıkan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve ABD, İkinci Dünya Savaşı'nda aynı safta yer alırken Kore krizi ile birbiriyle kıyasıya bir rekabete başlamıştır (Türkman, 2014:2). Türkiye ise ortaya çıkan iki kutuplu dünyada Batı İttifakı içerisinde yer almayı tercih etmiştir. Türkiye, Batı İttifakı içerisinde olduğu zamanlarda Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik tehditlerini bertaraf etme imkânı elde etmiştir. Ayrıca Türkiye'de, NATO desteği sayesinde Batı İttifakı ile yürütülecek faaliyetlerin daha emniyetli olması ve

Amerika'nın yapacak olduğu yardımların daha düzenli olarak gelmesi beklentisi doğmuştur (Oran, 2003:501). Türkiye'ye yönelik Sovyetler Birliği tehdidinin etkisini arttırması, Türkiye'nin kendisini güvence altına almak için uluslararası ilişkilerde yürüttüğu tarafsızlık politikasını tamamen bırakarak, Türkiye ile herhangi bir sınırı olmayan yaklaşık olarak 7790 km uzaklıktaki Kore'ye, BM'ye destek olmak maksadıyla bir tugayını gönderme kararı almasına neden olmuştur (Kirişçi, 2000:22).

Türkiye'nin 1949 yılında yaptığı NATO üyelik başvurusu, NATO Konseyi'nce reddedilmesinin ardından Türkiye'de ABD'nin müttefiki olması durumunda NATO'ya üyelik sürecinin hızlanacağı düşüncesi hakim olmaya başlamıştır. Türkiye'nin bulunduğu konum itibari ile NATO'ya üyeliği ABD'nin çıkarları için ayrı bir önem arz etmiştir. Çünkü ABD'nin, SSCB'ye yönelik olarak izlediği politika gereği, SSCB'ye yakın bölgelerdeki bulunan Türkiye'ye ait hava ve kara üslerini kullanma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin hem SSCB'ye hem de Orta Doğu'daki stratejik ham madde kaynaklarından birisi olan petrol rezervlerine yakın bir coğrafyada bulunması nedeniyle ABD yönetimi Türkiye'nin NATO'ya üyeliğini zaruri bir durum olduğunu kabul etmiştir (Bostanoğlu, 1999:391-396).

Kore Savaşı'ndan önce iki defa NATO'ya üye olmak için başvuruda bulunan Türkiye'nin başvuruları, NATO Konseyi tarafından reddedilmiştir. Türkiye'nin, Kore Savaşı'na katılmak istemesinin temelinde ise batı ile olan ittifakını güçlendirmek ve NATO topluluğu içerisinde yer almak düşüncesi etken olmuştur. SSCB'nin boğazlar konusunda ve Türkiye ile olan doğu sınırının yeniden gözden geçirilmesi yönündeki yoğun baskı ve istekleri karşısında Türkiye, Batı İttifakının koruyuculuğu altına girerek kendini SSCB'ye karşı güvence altına almayı istemiştir. Kore Savaşı'nda sonra NATO'ya üyeliği gerçekleştiren Türkiye'nin, bu konudaki girişimlerinin temelinde ülkesinin toprak bütünlüğu ile bağımsızlığına yönelik tehditler karşısında güvence arayışı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır (Oran, 2003:508).

Kore Savaşı'nın başlaması ile birlikte ABD'nin önderliğinde oluşturulan BM ordusunun Kore'ye gitmesi kararı alınmıştır. BM Genel Sekreteri Trygve Lie, Kore Savaşının ortaya çıkması ile BM Güvenlik Konseyi'nin 25 ve 27 Haziran 1950 tarihlerinde almış olduğu kararları Türk Dışışleri Bakanlığı'na telgrafla bildirmiş ve tüm üye devletlerden olduğu gibi Türkiye'den de Kore Savaşı için yardım talebinde

bulunmuştur (Haytoğlu, 2002:82). Bu süreçte savaşa dahil olan Türkiye, savaşın başlamasından bir ay sonra 25 Temmuz 1950 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, TBMM Başkanı Refik Koraltan ve Genelkurmay Başkanı Nuri Yamut'un katılımıyla yapılan bakanlar kurulu toplantısından sonra 4500 askerden oluşan bir tugayını Kore'ye gönderme kararı aldığını açıklamıştır (Akkaya, 2012:13). Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan bakanlar kurulu sonucunda alınan karar gereğince Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü tarafından BM Genel Sekreterine şu telgraf çekilmiştir (Akkaya, 2012:6):

Birleşmiş Milletler Paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyinin kararlarına uymayı vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore hakkında yardım talebini mutazammın 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bu zihniyet içinde ve itina ile tetkik etmiştir. Cumhuriyet Hükümeti bu tetkik neticesinde mezkur kararları dünyanın şimdiki şartları içinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiili bir şekilde icra mevkiine vaaz etmekteki lüzum ve ehemmiyeti müdrük olarak Kore'de hizmet etmek üzere 4500 mevcutlu silahlı bir savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir.

Birleşmiş Milletler'in Kore için yapmış olduğu yardım talebine Türkiye, ABD'den sonra olumlu cevap veren ikinci ülke olmuştur. Türkiye'nin Kore'ye yardım edeceğini açıklaması Amerikan ile olan ilişkilerde Türkiye için önemli kazanımlar elde etmesini de sağlamıştır. Başbakan Menderes Türkiye'nin, Kore'ye asker gönderme kararı aldığını açıklamasının ardından ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Mc Dermatt, "Kanaatimizce bizim kararımız gibi diğer hürriyet sever milletlerin bu yolda alacakları kararlardır ki bu şekilde ancak tecavüzler önlenebilir" şeklinde açıklama yapmıştır. Bu açıklama ile ABD durumun uluslararası boyutuna dikkat çekmiştir (Türkman, 2014:131-148).

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Kore'ye gönderilmesine yönelik başta muhalefet partileri olmak üzere birçok kesimden olumsuz tepkiler gelmiştir. Bakanlar kurulu toplantısından sonra TBMM ve muhalefete danışılmadan, Kore'ye asker gönderilmesi kararı alınması tepkilerin temelini oluşturmuştur. Asker gönderme kararının alınmasındaki işleyişte hem anayasanın yurt dışına asker gönderilmesi şartlarının gerçekleşmediği hem de anayasanın ihlal edildiği görüşü sık sık dile getirilmiştir. Başbakan Menderes Türkiye'nin, Kore'ye asker göndermesinin NATO'ya üye olabilmesi için fırsat niteliğinde bir durum olarak nitelendirmiştir (Durak, 2015:323-339).

3.1.1. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kore Savaşı'na Katkısı

25 Temmuz 1950'de alınan kararlar doğrultusunda Türkiye, Kore Savaşı'na bir komutanlık karargâhı, üç piyade tabur ve gerekli yardımcı birliklerinden oluşturulan bir tugay ve 241'inci Piyade Alayı ile birlikte toplamda 4500 kişilik kuvvetle katılmıştır. Türk tugayı savaşın başından itibaren stratejik noktalarda görevler almıştır. 27 Kasım 1950'de düşmanla ilk teması sağlayan Türk tugayında, savaşın sona erdiği 27 Temmuz 1953 tarihine kadar yaklaşık olarak 15.000 Türk askeri görev yapmıştır. Kendisine verilen tüm görevleri başarıyla tamamlayan Türk tugayı, Kore'de katılmış olduğu muharebelerde 37 subay, 26 astsubay, 658 er olmak üzere 721 personelini şehit vermiştir (Kara Kuvvetleri Dergisi, 2008).

Türk tugayı kendisine verilen tüm görevlerde başarılar elde etmiştir. Kunuri Muharebelerinde Çin ordusunun baskın tarzında savaşa katılması savaşın kuvvet dengesini bozmuştur. Bu durum üzerine Türk tugayının kontrolünde Birleşmiş Milletler Kuvvetleri 350 kilometre geri çekilmek durumunda kalmıştır. Birleşmiş Milletler Kuvvetleri geri çekiliş esnasında Kore'yi tamamen terk etmek için savaş gemileri ile ilgili olarak planlar hazırlamıştır. Tüm bu kritik durumların arasında Türk tugayına keşif ve taarruzu görevi verilmiştir. Takviye edilmiş bir alay olan Türk kuvveti, Kumyangjang-ni'de ve 156 rakımlı tepede savunma durumunda olan Çin tümeni ile yapmış olduğu muharebe sonucunda Çin tümenini mağlup etmiştir. Türk kuvvetlerinin bu başarısı sayesinde BM kuvvetleri, gemilere binmekten vazgeçmiş ve taarruza kalkan Türk kuvvetlerine katılmıştır (Denizli, 2005:3). Kumyangjang-ni Muharebeleri sonucunda Türk tugayı düşmanı mağlup etmekle kalmamış aynı zamanda Amerikan 8. Ordusu'nu imha edilmekten kurtarmıştır. Bu durum üzerine 8. Ordu Komutanı General Walker, Türk askerine hitaben şöyle demiştir; *"...Eğer sizin düşmanı durdurmak için kahramanca çarpışmanız ve mukavemetiniz olmasaydı ordum kuşatılarak çok zor duruma düşecek, belki de imha edilecekti... yarma yerinden dört, sonra da altı düşman tümeni tugayınıza taarruza geçmişti"* (Türkman, 2014:131-148).

Türk tugayı, Kore'ye ulaştığı andan ateşkes antlaşmasının imzalanmasına kadarki süreçte, katılmış olduğu 14 muharebeden 4'ünde Kore Savaşı'nın seyrini ve kaderi değiştirmiştir. Kunuri oyalama, Kumyangjang-ni taarruz, Taegyewon-ni

savunma, kanlı Wegas ileri karakol savaşları ile Türkiye Kore Savaşı'nın seyrini değiştirmiştir (Denizli, 2005:4). Kunuri ve Kumyangjang-ni Muharebeleri'nde yenilmez olarak kabul edilen Çin kuvvetlerini mağlup ederek BM kuvvetlerini büyük bir hezimetten kurtaran Türk tugayı, BM kuvvetlerinin Kore'yi terk etmelerini de engellemiştir. Ayrıca Seul (Sosari) savunması sayesinde başkent Seul'ün düşmanın eline geçmesini engellemiştir. Vegas Muharebesi'nde Türk tugayının üstün savaş kabiliyeti ve göstermiş olduğu direnişi sayesinde Çin, ateşkes görüşmelerine yeniden başlamak zorunda kalmıştır. Kaesong'da 10 Temmuz 1951'de başlayan ateşkes görüşmeleri sonucunda 27 Temmuz 1953 tarihinde Panmunjom'da Ateşkes Anlaşması imzalanmıştır (Ankara Barosu, 2014).

1922-1950 yılları arasında hiçbir savaşa katılmayan ve taraf olmayan Türk Silahlı Kuvvetleri için Kore Savaşı önemli bir imtihan olmuştur. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri'nin sevk idaresindeki üstün çaba ve gayretleri ile birlikte muharebe gücünü uluslararası kamuoyuna göstermesini de sağlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'nin ve Batı Bloku'nun demokrasi ve hürriyet mücadelesinde güvenilir ve başarılı bir müttefik olduğunu kanıtlamıştır. Bunun sonucunda Türkiye, Batı Bloku'nun oluşturduğu ortak savunma sistemi olan NATO'ya üye olmayı başarmıştır. Kore Savaşı devam ederken Ankara'ya gelen NATO birlikleri Başkomutanı General Einsenhower, *"Avrupa uygarlığının ve Batı Bloğunun en güçlü, başarılı ve güvenilir ordusu Türk ordusudur"* şeklinde açıklama yapmıştır. NATO başkomutanının yaptığı bu açıklama ise iki sefer NATO üyeliği müracaatı reddedilen Türkiye için NATO, üyeliğinin kapılarını da açmıştır (Genelkurmay, 1989:156).

Kore Savaşı sonrasında 1919 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine aykırı ve insanlık dışı uygulamaların örnekleriyle dolu esaret hayatı süren 234 Türk askeri bu şartlar altında da disiplinini ve birbirine bağlılığını kaybetmeyip sonunun ne zaman geleceğinin belirsizliği içerisinde 33,5 ay Kore'de esir kalmıştır. Esir Türk askeri bu süreçte esir kamplarında düzenlenen olimpiyat oyunlarında görev almış ve yarıştığı tüm branşlarda başarı elde etmiştir. Yapılan anlaşmalar neticesinde 234 Türk askeri esaret altında yaşadığı güç koşullara rağmen birlik ve beraberlik ruhu ile hiç bir kayıp vermeden Türkiye'ye iade edilmiştir (Özaylar, 2005:29-33).

Türk ordusu, Birleşmiş Milletler emir komutasında savaştığı Kore’de, Kurtuluş Savaşı esnasında mücadele ettiği batılı ülkelerle beraber aynı safta yer almış emperyalizmin ikiye böldüğü Kore’de taraf olmuştur (Avar, 2010:43). 27 Temmuz 1953’te SSCB’nin Amerika’ya yapmış olduğu önerileri kabul etmesiyle son bulan Kore Savaşı’nda Türk tugayının görevi tamamen bitmemiş ve Kore’de kalmaya devam etmiştir. 1960 yılına kadar Kore’de aktif görev alan Türk tugayının seviyesi 27 Mayıs 1960’da 200 kişilik bölük seviyesine, 1965 yılında ise sembolik anlamda olan manga seviyesine indirilmiştir. İlerleyen dönem içerisinde 27 Haziran 1971 tarihinde de sembolik manganın yurda dönmesi ile Türk ordusu ilk uluslararası barışı destekleme harekât deneyimini başarı ile tamamlamıştır (Alper, Arap, Değirmencioğlu, 2014:74-83).

Kore Savaşı başladığında yeni kurulmuş olan NATO, askeri yapılanmasını tam olarak oluşturamadığı için savaş esnasında aktif rol alamamıştır. Bu sebeple ABD, BM ile iş birliği içerisinde çalışmalarda bulunmuştur. Savaşın başlaması ve çatışmaların şiddetini arttırması, NATO’nun askeri kolunun acilen kurulma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Türkman, 2014:131-148).

Kore Savaşı, Türk ordusunun sadece kendi vatanı için değil Atatürk’ün “Yurtta sulh, Cihanda sulh” ilkesi doğrultusunda dünya barışının korunması ve yeniden tesis için vatanından binlerce kilometre uzaklıkta üstün gayret ve büyük fedakârlıkla savaştığını dünyaya göstermiştir. Kore Savaşı’nda kazanılan muharebeler Türk milletinin, Türk ordusuna ve kendisine olan güvenini tazelemiş, Türk ulusunun ve Türk ordusunun uluslararası alanda olumlu propagandasının yapılmasının yanı sıra, seçkin ve güzide bir millet olduğu imajının yaratılmasına büyük katkı sağlamıştır.

3.2. AFGANİSTAN ULUSLARARASI GÜVENLİK YARDIM KUVVETİ (ISAF-INTERNATIONAL SECURITY ASSISTANCE FORCE)

11 Eylül 2001’de toprakları üzerinde terör saldırısına uğrayan Amerika, Afganistan’da birbirinden bağımsız nitelikte iki ayrı uluslararası harekâta başlamıştır. Bu harekâtlardan ilki BM Güvenlik Konseyinin 28 Eylül 2001 tarihli 1373 sayılı kararına dayanılarak ABD ve İngiltere öncülüğünde 7 Ekim 2001’de başlayan Sonsuz

Özgürlük Operasyonu (OEF)'dur. Gerçekleştirilen bu harekâtın ana hedefi, Afganistan'da terörizmle mücadele etmek olarak kararlaştırılmıştır. Sonsuz Özgürlük Operasyonu sonucunda Taliban rejiminin yıkılması ve El Kaide örgütüne ağır darbe indirilmesi Afgan halkı tarafından büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Sovyet işgalinden itibaren sürekli savaş içerisinde varlığını sürdürmeye çalışan Afganistan, aynı zamanda topraklarında dünyanın en fazla mayının döşeli olduğu bir ülke durumundadır. Uluslararası örgütler, NATO'nun da desteği ile Afganistan'da barışın ve huzurun tesisi için 2001 yılından bu yana önemli kararlar almış ve yatırımlar gerçekleştirilmiştir (Patan, 2010:66).

Afganistan operasyonu bittikten sonra 27 Kasım-5 Aralık 2001 tarihleri arasında Almanya'nın Bonn şehrinde bir konferans düzenlenmiştir. ABD ve BM'nin öncülüğünde gerçekleştirilen konferansta, Afganistan'ın durumu ve geleceği görüşülmüştür. Konferansta alınan kararlar doğrultusunda Afganistan'da güvenliğin ve istikrarın sağlanması maksadıyla uluslararası bir gücün oluşturulması kararlaştırılmıştır. İmzalanan Bonn Antlaşması doğrultusunda birtakım kararlar alınmıştır. Alınan kararlarda Sonsuz Özgürlük Operasyonu'na (OEF) paralel olarak Afganistan'ın toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının desteklenmesi, ülkede barış ve güven ortamının oluşturulması, başkent Kabil ile çevresinin güvenliğinin sağlanması ve Afgan Hükümetinin istikrarının yeniden oluşturulmasına yönelik yapılan çalışmalara katkı sağlamak için oluşturulacak uluslararası gücün öncelikli görevleri belirlenmiştir. 05 Aralık 2001 tarihli Bonn Antlaşması ve 20 Aralık 2001 tarihli 1386 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile 19 Aralık 2001 tarihinde İngiltere liderliğinde, Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (UGYK/ISAF) kurulması kararlaştırılmıştır. Oluşturulan ISAF kuvvetine, Türkiye'nin de aralarında yer aldığı 18 ülke katılım sağlamıştır (Çakmak, 2004:235).

Bonn Konferansı sonucunda alınan kararlar ile oluşturulan ISAF gücünün yapacak olduğu görevler 2002 yılında ISAF Komutanı ile Afgan Geçiş Otoritesi arasında imzalanan Askeri Teknik ve Antlaşma dokümanında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Afgan Hükümetine, yetkisini genişletme görevi verilirken, güvenli ve istikrarın egemen olduğu bir Afganistan yaratma genel görevi içinde NATO ve onun

sorumluluğundaki askeri güç olan ISAF'a sorumluluklar yüklenmiştir. ISAF gücüne verilen sorumluluklar şu şekildedir (Castillo, 2010:195-211):

1. Afgan Milli Güvenlik Kuvvetleri ile birlikte koordineli olarak istikrar ve güvenlik harekâtı icra etmek,
2. Yeni Afgan milli ordusu ve milli polisinin eğitilmesi de dahil olmak üzere Afgan Milli Güvenlik Kuvvetlerine faaliyetlerinde yardımcı olmak,
3. Afganistan'da bulunan okulların ve sağlık tesislerinin yeniden inşa edilmesi, su kaynaklarının korunması gibi imar ihtiyacı olan sahaları belirlemek ve diğer sivil-asker projelerine katkıda bulunmak,
4. Afgan Hükümetine, yasadışı silahlı grupların silahsızlandırılması konusundaki mücadelesinde gerekli desteği sağlamak,
5. İstihbarat paylaşımıyla ilgili hususta Afgan halkının etkin olarak bilgilendirilmesini ve Afgan milli ordusunun uyuşturucuya karşı yürüttüğü operasyonları desteklemek,
6. İnsani yardım harekâtını desteklemek.

16 Şubat 2002 tarihinde Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti Harekâtı (UGYK/ISAF), İngiltere'nin emir-komutasında başlanmıştır. Bonn Antlaşması hükümleri doğrultusunda BM Genel Sekreterliği ile ISAF gücüne şu görevler verilmiştir.

1. Başta Kabil olmak üzere Afganistan'ın genelinde güvenliğin sağlanmasında Afganistan Geçiş Hükümetine yardımcı olmak,
2. Hükümet kurumlarının geliştirilmesi ve hükümet otoritesinin genişletilmesine katkıda bulunmak,
3. Yeniden yapılandırma ve insani yardım çalışmalarına destek olmaktır.

ISAF gücüne bu görevler verilirken uluslararası örgütler tarafından Afganistan'ın yeniden yapılandırılması çalışmalarına katkı sağlaması için bağış ve yardımlar toplanmaya başlanmıştır. Toplanan yardımların organize edilebilmesi için,

21-22 Ocak 2002 tarihlerinde Tokyo’da, 31 Mart-1 Nisan 2004 tarihleri arasında Berlin’de konferanslar düzenlenmiştir. Tokyo ve Berlin konferansları haricinde 2002 yılının Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilen Cenevre konferanslarında uluslararası toplum, Rus işgalinden bugüne kadar güvenliğin Afganistan’ın en önemli sorunu olduğunu değerlendirmiştir. Konferans’ta, Afganistan’da güvenlik olmadan istikrar ve barış ortamının sağlanmasının imkânsız olacağına karar verilmiştir. Bunun üzerinde G-8 ülkeleri konferansta, Afganistan’ın güvenliğinin sağlanmasına yönelik Güvenlik Sektör Reformu (SSR) temel çalışma alanları ile ilgili lider ülkeler arasında görev paylaşımı yapmıştır. Güvenlik Sektörü Reformu olarak sunulan paylaşımda beş ana fonksiyon alanı belirlenmiştir. Bu fonksiyon alanlarından uyuşturucu ile mücadele görevi İngiltere’ye, silahsızlandırma, terhis ve topluma yeniden kazandırma programı Japonya’ya, yargı reformu görevi İtalya’ya, Afgan ulusal ordusu (ANA)’nun eğitilmesi görevi ABD’ye ve Afgan ulusal polisi (ANP)’nin eğitilmesi görevi ise Almanya’ya verilmiştir (Esmer, 2005:34). Diğer katılımcı ülkeler ise lider ülkelerin Güvenlik Sektörü Reformu faaliyetlerine yardımcı olmakla görevlendirilmiştir.

NATO, daha başarılı ve etkin bir harekât icra edebilmek için ISAF gücünün görevlerini beş safhada planlamıştır. Birinci safha, değerlendirme ve hazırlık safhası olup başkent Kabil ve çevresindeki harekâtı kapsamıştır. İkinci safhada, ISAF gücünün görev alanı tüm Afganistan’ı kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Bu genişleme ile birlikte bölge komutanlıkları da oluşturulmuştur. Üçüncü safha, istikrar safhası olarak adlandırılmıştır. Bu safhada Afganistan’ın tamamında barış ve istikrarın sağlanması hedeflenmiştir. Geçiş dönemi olarak planlanan dördüncü safhada ise sorumluluk alanlarının geliştirilmesi ve yeniden oluşturulmuş ve otoritesi sağlanmış Afgan kurumlarına teslim edilmesi planlanmıştır. Beşinci safha ise çekilme safhası olarak belirlenmiştir. Bu safhada, NATO birliklerinin ülkelere geri dönmesini planlanmıştır (Oğan, Mengi, 2008:66).

Afganistan’da barışın tesisi ve istikrarın sağlanması amacıyla ISAF gücünün içerisinde ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, İspanya, Hollanda, Kanada, Yunanistan, Macaristan, Romanya, Polonya, Norveç, İtalya, Çek Cumhuriyeti, İrlanda, İzlanda, Yeni Zelanda, Litvanya, Letonya, Estonya, Finlandiya, Danimarka, Arnavutluk, Belçika, Bulgaristan, Hırvatistan, İsveç, İsviçre, Lüksemburg, Makedonya, Azerbaycan ve

Türkiye'nin de yer aldığı 32 ülke görev almıştır (Çakmak, 2004:236). İlerleyen süreçte bu sayı ülkelerden gelen destekler ile daha da artmıştır.

ISAF, kurulmasına karar verildiği ilk günden itibaren Afganistan'da barışın ve istikrarın sağlanmasını kendisine ilke edinmiş ve tüm çalışmalarını bu amaç doğrultusunda gerçekleştirmiştir. ISAF gücünün komutasına Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları kapsamında ülkeler şu şekilde liderlik etmiştir (NATO, 2016a).

1. ISAF I Harekâtı, 16 Şubat- 20 Haziran 2002 tarihleri arasında İngiltere'nin liderliğinde icra edilmiştir.
2. ISAF II Harekâtı, 20 Haziran 2002- 10 Şubat 2003 tarihleri arasında Türkiye'nin liderliğinde icra edilmiştir.
3. ISAF III Harekâtı, 10 Şubat- 11 Ağustos 2003 tarihleri arasında Almanya-Hollanda liderliğinde icra edilmiştir.
4. ISAF IV Harekâtı, BM'in ISAF'ın sorumluluk alanının Kabil ve çevresi ile birlikte tüm Afganistan'ı kapsayacak şekilde genişletilmesini sağlayan kararı (UN, 2003) ve Kuzey Atlantik Konseyi kararları doğrultusunda, 11 Ağustos 2003- 11 Şubat 2004 tarihleri arasında NATO Konseyi'nin siyasi sorumluluğunda, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanlığı Karargâhı (SHAPE) ve Müşterek Kuvvet Karargâhı / Brassum (CINCNORTH)'nın harekât komutasında yürütülmüştür. Bu emir komuta bağlantısı ileriki dönemlerde de devam etmiştir.
5. ISAF V Harekâtı, 11 Şubat- 09 Ağustos 2004 tarihleri arasında NATO sorumluluğunda ve Kanada'nın liderliğinde icra edilmiştir.
6. ISAF VI Harekâtı, 09 Ağustos 2004 tarihinde başlamış ve Avrupa Kolordusu (EUROCORPS) liderliğinde icra edilmiştir.
7. ISAF VII Harekâtı, 03 Şubat 2005 tarihinden başlamış olup, ISAF liderliğini ise Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlı Üçüncü Kolordu devralmış görevini başarı ile tamamlamıştır.

8. ISAF VIII Harekâtı, Ağustos 2005- Mayıs 2006 döneminde İtalya liderliğinde başarıyla icra edilmiştir.
9. ISAF IX Harekâtı liderliğini Mayıs 2006 ve Şubat 2007 dönemleri arasında İngiltere üstlenmiştir. Bu dönemde ISAF'ın Afganistan'ın doğusuna doğru genişlemesine karar verilerek genişleme sürecinin sonuna gelinmiştir. Yine bu dönem içerisinde ABD liderliğindeki koalisyon birliklerinin komutası ISAF'a devredilmiştir. Ayrıca BM, 1707 nolu kararını yürürlüğe koymuş Afganistan Hükümetinin ISAF ve uluslararası toplum ile iş birliği içinde çalışmasını ve ülkede sosyo-ekonomik kalkınmaya yardımcı olunmasını, uyuşturucu kaçakçılığının önlenmesi, barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin 31 Ocak 2006 tarihinde gerçekleştirilen Londra Konferansı kararları kabul edilmiştir (UN, 2006).
10. ISAF X Harekâtı liderliğini Amerika Birleşik Devletleri devralarak Haziran 2006- Aralık 2007 döneminde görev yapmıştır.
11. ISAF XI Harekâtı liderliğini Aralık 2007- Şubat 2008 döneminde Polonya devralmış ve başarı ile icra etmiştir.

NATO, 11 Ağustos 2003 tarihinde ISAF gücünün emir komutasını ve liderliğini devralmıştır. NATO bu karar ile kurulduğu 1949 yılından günümüze kadarki süreçte ilk kez sorumluluk sahası olan Avrupa-Atlantik Bölgesi dışındaki bir bölgede bir görev üstlenmiştir. NATO Genel Sekreteri Jaap de Hoop Scheffer, NATO'nun Afganistan'da yürüttüğü faaliyetlerin bugüne kadar icra edilmiş en zor görev olmasına rağmen uluslararası güvenlik ve istikrarın sağlanması yolunda çok önemli ve büyük adımlar atıldığını ifade etmiştir (NATO, 2016b). ISAF gücünün stratejik komutasını ve koordinasyon sorumluluğunu devralan NATO, bu görevle ISAF gücünün yönetimi ve ISAF hakkında kararların alınması görevlerini NATO Konseyi tarafından gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Belçika'nın Mons şehrinde bulunan NATO'nun Müttefik Harekât Komutanlığı ISAF'ın bütün komuta kademesinde, Hollanda'nın Brunssum şehrinde konuşlu Müttefik Birleşik Kuvvetler Komutanlığı ise harekâtın yürütülmesinde görevlendirilmiştir (Oğan ve Mengi, 2008:66). Bununla birlikte ISAF

karargâhına, Afganistan Hükümeti, BM Afganistan Yardım Misyonu (UNAMA), Afgan Güvenlik Kuvvetleri, NATO Kıdemli Sivil Temsilciliği ve Sürekli Özgürlük Operasyonu'nu icra eden kuvvetler arasındaki görevleri koordine etme yetkisi verilmiştir (Landsford, 2012:57). NATO'nun, ISAF gücünün komutasını devralması hem ABD'nin üstlenmiş olduğu sorumluluğu hafifletmiş, hem de her altı ayda bir ISAF komutasını devralacak yeni bir ülke bulma arayışını da ortadan kaldırmıştır.

ISAF gücünün görev yaptığı sorumluluk sahasının genişlemesiyle birlikte, ISAF komuta yönetimi altında yer alan ve başkent Kabil merkezli askeri komuta yapısına ilave komutanlıklar kurulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. 2006 yılında Kuzey, Batı, Güney, Doğu, Güney-Batı ve başkent Kabil olmak üzere ISAF gücüne bağlı altı bölgesel komutanlık kurulmuştur. Kurulmuş olan komutanlıklar, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması sürecinde bölgesel komutanlıklar, Bölgesel İmar Timleri, manevra taburu, lojistik birimler ve diğer destek elemanları gibi diğer destek birimlerinin çalışmalarına yürütmede önemli katkılar sağlamıştır (NATO, 2016b).

NATO'nun, ISAF gücünün komutasını üstlenmesi ile ISAF aracılığıyla da Afganistan operasyonuna katılması, NATO'nun alan dışı operasyonlardaki etkinliği ile ilgili yıllardır devam eden tartışmaları da sona erdirmiştir. ISAF harekâtı aynı zamanda NATO'nun soğuk savaş sonrasındaki tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. ISAF, komuta kontrol yapısı dâhilinde bulunan, üç katmandan oluşan stratejik, operasyonel ve harekât alanı kavramlarının operasyonun ilk günlerinden itibaren denendiği ilk NATO operasyonu olma özelliğine de sahip olmuştur. ISAF Harekâtı, Brunssum'da konuşlu bulunan Müşterek Kuvvet Komutanlığı'nın icra ettiği ilk gerçek alan dışı operasyonu olmanın yanında Müşterek Kuvvet Komutanlığı'nın harekât karargâhı olarak operasyonlar konusunda gelişiminde bir dönüm noktası olma özelliğini taşımaktadır. Harekât süresince her altı ayda bir ISAF liderliğini kolordu seviyesinde yeni bir karargâhın konuşlanması ve diğer ülkenin geri çekilmesi görevin sürekliliğini bölmenin yanında eğitim ve nakliye giderlerini arttırmak gibi dezavantajlara neden olmuştur. Ancak ittifak ülkelerinden gelen karargâh personeli ve kuvvetlerinden oluşan ISAF harekâtı, ortaya çıkan mali yükün ve sorumluluğun paylaşılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu durum NATO'nun ISAF gücünün komutasını ve liderliğini devralmadan önce ortaya çıkan bütün yükün, ISAF liderliğini devralan ülke tarafından

üstlenmesi sonucunda oluşan kuvvet zayıflığını ortadan kaldırmıştır. Barışı destekleme harekâtları kapsamında Bosna ve Hersek'teki Barış Uygulama Gücü (IFOR) ve İstikrar Gücü (SFOR) ile Kosova'daki Kosova Gücü (KFOR) on binlerce askeri güce sahip büyük çaplı askeri operasyon olarak başlamış olmasına rağmen ISAF gücü ise harekâtın ilk zamanlarında 5000'den az personelle operasyona başlamıştır. ISAF gücünün görevli olduğu sorumluluk sahası Kabil dışına doğru genişledikçe asker sayısı ve askeri gücü de orantılı olarak artmıştır. Afganistan coğrafyasının, Balkanlar ve Avrupa'ya oranla çok daha uzak olması ISAF personel mevcudunun ve görev alanının yavaş büyümesine neden olmuştur. Bu durum aynı zamanda NATO ve ISAF için daha önceleri hiç yaşanmamış lojistik destek sorunlarının yaşanmasına neden olmuştur (Palmer, 2005). Afganistan'ın NATO ittifak ülkelerine uzak olması nedeniyle operasyona yönelik lojistik desteğin havadan sağlanmasını gerekli kılmıştır. Ancak NATO'nun stratejik nakliye planlarının havadan ikmale dayanması, NATO'nun bu planlarını geliştirmeye yönelik çeşitli denemeler yapmasında önemli katkı sağlamıştır. ISAF, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve başkent Kabil dışındaki bölgelerin güvenliğinin sağlanması için 2002 yılında Bölgesel İmar Timleri (Provincial Reconstruction Team-PRT) oluşturmuştur. Bölgesel İmar Timleri sayesinde NATO emir komutasındaki ISAF, destek üslerinden çok uzakta ve çok ağır şartlar altında görevli olan küçük birlikleri çokuluslu kuvvetlerin taktiksel operasyonlarına katkı sağlama imkânı elde etmiştir. Bu amaçla kurulan Bölgesel İmar Timleri (BİT) Afganistan coğrafyasının 34 bölgesinde faaliyet göstermiş ve görev almaya devam etmektedir (USACAC, 2011).

2016 yılı Mayıs ayı verilerine göre ISAF harekâtında, 39 ülkeden 12.813 personel görev yapmaktadır. ISAF harekâtın ilk başladığı evrede harekâta katkı sağlayan ülke ve asker sayısında ciddi bir artışın yaşanmasına rağmen ilerleyen süreçte bu sayının azaltılması öngörülmektedir. Çünkü planlanandan daha uzun süren ISAF harekâtı, ekonomik krizlerle boğuşan birçok destekçi ülkenin bütçesine ilave yük getirmeye başlamıştır. Bu nedenle ISAF harekâtı, NATO'nun barışı destekleme harekâtları alanında tarihinin en büyük sınav olma özelliğine sahiptir. NATO ve ABD, Afganistan'dan geri çekilme tarihlerini planlamış olmasına rağmen ISAF harekâtının Afganistan'ın tamamında etkin olarak yürütülememesi ve bölgeden El Kaide ile Taliban'ın tam olarak yok edilememesi yapılan bütün planları bozmuştur. NATO tarihinin en uzun görevi olma özelliğini de koruyan ISAF harekâtı, faaliyetlerini

Afganistan'ın yeniden yapılandırılması ve demokratikleşmesi alanında çalışmalar yapan Karar Destek Misyonu bünyesinde devam ettirmektedir. Türkiye 2016 yılı itibari ile ISAF harekâtının devamı niteliğinde olan Karar Destek Misyonuna (Resolute Support Mission-RSM) 520 personeli ile destek vermektedir (NATO, 2016).

3.3. TSK'NİN BARIŞI DESTEKLEME HAREKÂTLARINA VE ISAF HAREKÂTINA KATILIMININ HUKUKSAL DAYANAĞI

Türkiye, bölgesinde ve uluslararası alanda yaşanan çatışma veya krizlere karşı kayıtsız kalmak yerine ortaya çıkan sorunların çözümünde adil ve kalıcı barışın oluşturulabileceği yollara başvurulması gerekliliği fikrine inanmaktadır. Bu amaçla Türk Silahlı Kuvvetleri, bugüne kadar birçok barışı destekleme harekâtına katılmış ve katkılar sağlamıştır. TSK, birçok ülke ordusunun katılımı ile oluşturulan barış gücü birliklerinde çeşitli görevler almış olup sahip olduğu bilgi ve tecrübesini dünya barışının ve istikrarının korunmasındaki çalışmalarda kullanmıştır.

Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri ile soğuk savaş sonrasında ortaya çıkan kriz ve çatışmaların değişen karakteristiği, küreselleşme, terörizm, göç, bölgesel gelir eşitsizlikleri, etnik çatışmalar kavramları neticesinde devletlerin sürekli değişmekte olan güvenlik politikaları ve stratejileri gereği, 1988 yılından bugüne dek sayıları giderek artan barışı destekleme harekâtlarında etkin görev almaya devam etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin devlet düzeni ve yapısı içerisindeki rolü, yurtiçi ve yurtdışındaki görev ve yetkileri ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurtiçinde ve yurtdışındaki görevlerde kullanılmasının esasları düzenlenmiştir. TSK'nin anakara dışında gerçekleştirmiş olduğu tüm uluslararası müdahaleleri veya Türkiye'de yabancı askerlerin konuşlanmasına izin veren tek yetkili organ Türkiye Büyük Millet Meclis olup, bu eylemlerin yasal dayanağını ise TBMM'nin almış olduğu kararlar oluşturmaktadır.

TBMM'nin sahip olduğu bu yetki 1982 Anayasasınının 92. maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir: (T.C. Anayasası, m.92):

Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme, milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası

antlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kullanılmasına karar verebilir.

Cumhuriyetin ilan edildiği tarihten günümüze kadarki süreçte TSK'nin, TBMM'nin almış olduğu kararlar doğrultusunda yurtdışında görev yaptığı dönem 1990 yılı sonrasına denk gelmektedir. TSK'nin ilk yurtdışı görevi, 1950 yılında ortaya çıkan Kore Savaşı sonucunda gerçekleşmiştir. Kore'ye giden Türk askerinin Kore'ye gönderilmesine yönelik karar, ana muhalefet partisi lideri İsmet İnönü'nün anayasaya aykırı olduğu iddialarına rağmen Menderes Hükümeti tarafından alınan karar doğrultusunda gönderilmiştir.

TSK'nin bir diğer yurtdışı görevi olan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde ise farklı bir yol izlenmiştir. 20 Temmuz 1974 tarihinde akşam saatlerinde dönemin Başbakanı Bülent Ecevit talimatıyla Başbakan Vekili Necmettin Erbakan Milli Güvenlik Kurulu toplantıya çağırması sonucunda Kıbrıs'a asker gönderilmesi ve Kıbrıs'a müdahale edilmesi kararları alınmıştır. Ancak BM Güvenlik Konseyi'nin 20 Temmuz 1974 tarihli 353 sayılı kararında “*Uluslararası güvenlik ve barış için ciddi tehlikeye yol açan ve bölge üzerinde olağanüstü infiale müsait bir ortam yarattığından BM ciddi bir endişe duymaktadır. Tüm devletlerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğüne saygı duyması gerekir. Yabancı askeri müdahaleye derhal son vermelidir.*” şeklinde açıklama yapmıştır. BM kararı gereği ise 22 Temmuz 1974 tarihinde ateşkes antlaşması imzalanmıştır (Çakmak, 2004:250).

TBMM, Soğuk Savaş sonrasında ilk yurtdışına asker gönderme kararını Körfez Krizi esnasında 126. birleşiminde 12 Ağustos 1990 tarih ve 107 sayılı kararında almıştır. Bu karar şu şekildedir (T.C. Resmi Gazete, 20605, 14 Ağustos 1990):

Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında meydana gelen ve ülkemizi yakından ilgilendiren olaylar sebebiyle Türkiye Devletinin ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmesi muhtemel gelişmeler karşısında, anayasanın 117. Maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve silahlı kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından yüce meclise karşı sorumlu bulunan hükümete, ülkemize bir tecavüz vukuu halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak, savaş hali ilanı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması

konularında Anayasanın 92. Maddesi uyarınca izin verilmesi TBMM'nin 12.08.1990 tarihli birleşiminde kararlaştırılmıştır.

İlerleyen süreçte TBMM Körfez Krizi ile ilgili, 05.09.1990 tarihli ve 108 sayılı kararı ile 17.01.1991 tarihli ve 126 sayılı iki ayrı karar daha alınmıştır.

TBMM'nin 08.12.1992'de Somali'ye asker gönderilmesi ile ilgili olarak almış olduğu 204 sayılı kararı şöyledir (T.C. Resmi Gazete, 21431, 10 Aralık 1992):

Uluslararası camia tarafından yapılan insancıl yardımların açlık çeken Somali halkına ulaştırılabilmesini sağlamak için Somali' de güvenli bir ortamın tesisini öngören 794 sayılı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararını desteklemek, söz konusu kararın 11. işlem maddesindeki çağrıya uymak ve Somali' de sulh ve güvenin yeniden tesisine katkıda bulunmak üzere lüzum, hudut, şümul, ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesine Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 08.12.1992 tarihli 36. birleşiminde kararlaştırılmıştır.

TBMM'nin 08.12.1992'de Bosna-Hersek'e asker gönderilmesi ile ilgili olarak aldığı 205 sayılı kararı şöyledir (T.C. Resmi Gazete, 21431, 10 Aralık 1992):

Bosna-Hersek'te süregelen insanlık trajedisine çözüm getirmek ve insancıl yardım ulaştırmak için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 743 sayılı kararıyla eski Yugoslavya'ya ve bu kapsamda Bosna-Hersek'e gönderilmesi kararlaştırılan Birleşmiş Milletler Barış Gücüne (UNPROFOR) ve Bosna-Hersek ve eski Yugoslavya cumhuriyetleri konusunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce alınabilecek güç kullanma kararlarına katılmak üzere, lüzum, hudut, şümul ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 08.12.1992 tarihli 36. birleşiminde kararlaştırılmıştır.

TBMM'nin 10.04.1997 tarihinde Arnavutluk'a asker gönderilmesi ile ilgili olarak aldığı 492 sayılı kararı şöyledir (T.C. Resmi Gazete, 22962, 12 Nisan 1997):

Arnavutluk' ta baş gösteren krizin bertaraf edilmesi için Arnavut halkının acil yardım ihtiyacının düzenli bir şekilde karşılanabilmesini teminen, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 28 Mart 1997 tarihli ve 1101 sayılı kararı çerçevesinde oluşturulması öngörülen ve yardımın süratle, güvenli bir şekilde anılan ülkeye ulaştırılması ve dağıtımı, ayrıca kurulacak sivil misyonların korunması için Arnavutluk'ta polis hizmeti yapması planlanan askeri misyona katılmak üzere lüzum, hudut, şümulü ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin Arnavutluk'a gönderilmesine Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Genel Kurulun 10.04.1997 tarihli 81. birleşiminde kararlaştırılmıştır.

TBMM'nin 08.10.1998 tarihinde Kosova krizi sonrasında asker gönderilmesi ile ilgili olarak aldığı 596 sayılı kararı şöyledir (T.C. Resmi Gazete, 23492, 13 Ekim 1998):

Kosova krizi ile ilgili olarak NATO tarafından alınabilecek önlemler çerçevesinde ittifak üyesi ülkelerce oluşturulabilecek çok uluslu Müsterek Güç'e katılmak üzere, lüzum, hudut, şümulü ve zamanı Hükümetçe takdir ve tespit edilmek kaydıyla Türk Silahlı Kuvvetlerinin yurt dışına gönderilmesine, Anayasanın 92. maddesi uyarınca izin verilmesi, Genel Kurulun 08.10.1998 tarihli 4. birleşiminde kararlaştırılmıştır.

TSK'nın Afganistan'da oluşturulacak uluslararası kuvvette yer almasını ve asker göndermesine yönelik olarak anayasanın 92'nci ve 117'nci maddeleri uyarınca hükümete izin verilmesi ile ilgili olarak TBMM tarafından 10.10.2001 tarihli ve 722 nolu karar çıkarılmıştır. Bu kararda şu ifadeler yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 24551, 12 Ekim 2001):

Dostumuz ve Müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri'ne 11 Eylül günü yöneltilen ve büyük can ve mal kaybına neden olan terörist saldırısı, dünyanın en güçlü devletinin bile terörizm tehdidi altında bulunduğunu göstermiştir. Yıllardır terörizmin acısını duyan Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu tehdidi azımsayan, hatta görmezden gelen ülkeleri terörizmin tehlikeleri konusunda öteden beri uyarmakta idi. Amerika Birleşik Devletleri'nin uğradığı ağır saldırı karşısında, şimdi, birçok ülke, terörizm afeti karşısında uluslararası dayanışmanın gerekliliğini kavramaya başlamıştır. Bu bağlamda NATO Antlaşması'nın 5'inci maddesine işlerlik kazandırılmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce alınan 1368 ve 1373 sayılı kararlar da dünyada terörizme karşı yaygın bir bilinçlenme sürecinin başladığını göstermiştir. Terörizm karşısında Türkiye'yi her zaman desteklemiş olan Amerika Birleşik Devletleri'nin çağdışı terörist Taliban yönetimine karşı açtığı savaşta, Türkiye'yi yanında bulması doğaldır. Amerika Birleşik Devletleri'nin terörizme karşı başlattığı "Sürekli Özgürlük Harekâtı"nın başarıya ulaşması tüm insanlığın yararına. Bu harekâtı İslam'a karşı bir eylem gibi göstermeye kalkışanlar, barış dini olan İslam'ın yüce değerleriyle çelişmektedirler. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, başlatılan mücadelenin kısa sürede ve yaygınlaşmadan başarıya ulaşması için, kendi olanaklarının elverdiği ölçü ve biçimde, her katkıyı yapmalıdır. Bu nedenle ve bu bağlamda, Hükümet, Anayasanın 92'nci ve 117'nci maddeleri uyarınca, gereği, kapsamı, sınırı, zamanı ve süresi Hükümetçe belirlenmek üzere, terörizme karşı başlatılan sürekli özgürlük harekâtı ve devamının icrası kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi, yabancı silahlı kuvvetler unsurlarının Türkiye'de bulunması ve hükümetçe verilecek izin ve belirlenecek esaslar çerçevesinde bu kuvvetlerin kullanılması için Hükümete izin verilmesi, Genel Kurulun 10/10/2001 tarihli 5 inci Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

TBMM'nin 10 Ekim 2001 tarihinde T.C. Anayasası'nın 92'nci maddesi doğrultusunda almış olduğu Afganistan'a askeri birlik gönderilmesine izin veren kararı gereği Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtına fiili olarak destek vermeye başlamıştır. Türk Milleti kadar köklü ve bir o kadar da eski bir geçmişe sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri, bu tarihten önce katılmış olduğu barışı destekleme harekâtlarında olduğu

gibi Afganistan görevinde de diğer ülke ve ordularına sahip olduğu bilgi, ekipman ve donanımları ile örnek olmuştur. Bu süreçte Müslüman olan Afgan halkının Türk ordusuna ve Türk askerine yaklaşımı ve bakış açısı diğer ülke ordularına göre olumlu yönde farklılık göstermiştir.

20 Ekim 2009 tarihinde yayınlanan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) basın bildirisinde, son dönemde Afganistan'da ortaya çıkan gelişmeler ile Afganistan Devlet Başkanlığı seçimleri değerlendirilmiştir. Yayınlanan bildiri Türkiye'nin, Afganistan'da istikrar ve güven ortamının sağlanmasına yönelik olarak katkı ve girişimlerinin devam edebileceği ifade edilmiştir. Bu bildiri ile Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2009 yılının Kasım ayının ilk günlerinde başlayacak olan ISAF Kabil Bölge Komutanlığı görevini ikinci kez alacağını, bu görevde de önceki görevlerde olduğu gibi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin; terörle mücadele, uyuşturucu ile mücadele ve mayın temizleme görevlerinde kullanılmayacağını tekrardan teyit edilmiştir (MGK, 2009).

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Afganistan Geçiş Yönetimi arasında 16 Ocak 2003 tarihinde Kabil'de imzalanan Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin çıkarmış olduğu 5832 (2003) sayılı kararı ile kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. İki ülke arasında imzalanan bu anlaşma sonucunda 5 Aralık 2001 tarihinde Bonn Anlaşması, 20 Aralık 2001'de BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1368 sayılı kararı, 21 Aralık 2001 tarihinde ISAF ve Afganistan Geçici Yönetimi arası imzalanan askeri teknik anlaşma ile 10 Ocak 2002'de ISAF'a destekçi ülkeler arasında imzalanan ISAF çatısı altındaki komuta ilişkileri ve ilgili konuları düzenleyici anlaşmanın Türkiye ve Afganistan arasındaki ilişkilerde bağlayıcı olduğu teyit edilmiştir. İmzalanan bu anlaşma ile birlikte, askeri eğitim ve öğretim konularında iş birliği içerisinde olunması, silahlı kuvvetler arasında iş birliği, askeri istihbarat alanlarında iş birliği, gerçekleştirilecek tatbikatlar için askeri gözlemcilerin değişimi ve tatbikatlara katılımın sağlanması, personel konularında iş birliği, savunma sanayi alanında iş birliği, askeri tarih, askeri arşiv, askeri yayın ve askeri müzecilik alanında iş birliği, personel konularında iş birliği, patlayıcı maddeleri imha etme konularında iş birliği, muhabere elektronik bilgi sistemleri alanında iş birliği, askeri haritacılık alanında iş birliği, askeri tıp ve sağlık hizmetleri alanında iş birliği,

askeri hukuk sisteminde iş birliği, sivil-asker iş birliği alanında iş birliği yapılması konusunda taraflarca anlaşmaya varılmış olup diğer alanlarda da iş birliği içerisinde hareket edilmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu anlaşmanın yürürlük süresi beş yıl olarak kabul edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Anlaşmanın bitiminden doksan gün önce taraflardan sona erdirme talebi gelmemesi durumunda ise anlaşmanın otomatik olarak beş yıl daha uzatılması maddesi anlaşmaya ilave edilmiş ve yürürlüğe girmiştir (T.C. Resmi Gazete, 25175, 21 Temmuz 2003).

3.4. TSK'NİN ISAF HAREKÂTINA KATKILARI (ISAF-INTERNATIONAL SECURITY ASSISTANCE FORCE)

Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan'da icra edilen çok uluslu barışı destekleme ve koruma harekâtı kapsamında, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin 10 Ekim 2001 tarihinde 722 nolu kararı ve T.C. Anayasası'nın 92'nci maddesi gereği Afganistan'a kuvvet gönderilmesine izin veren kararın temelinde Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (ISAF) gücüne katkı sağlamaya başlamıştır. Türkiye, İngiltere'den sonra gönüllü olarak ISAF harekâtı liderliğini üstlenen ikinci ülke olmuştur. Ancak Türkiye'nin, ISAF liderliğinden sonra göreve üstlenecek gönüllü ülkenin bulunamaması ISAF için otorite boşluğu yaşanmasına neden olmuştur (Lafraie, 2009:554). 16 Ocak 2002 tarihinde İngiltere'nin liderliğinde başlayan ISAF harekâtına Türk Silahlı Kuvvetleri, harekâtın ilk döneminde bir bölük timi, eğitici personel ve karargâh unsurları dahil olmak üzere toplam 267 personeli ile katkı sağlamıştır. TSK, bu katılımı ile ISAF gücüne aktif olarak katkı sağlayan ülkelerden birisi olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Haziran 2002'den, 10 Şubat 2003 tarihine kadarki zaman aralığında 1300 askeri personelden oluşan kuvveti ile ISAF (UGYK) gücünün ikinci dönemine başarı ile liderlik etmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtının her safhasında aktif görevler almıştır. Bu görevlere ilave olarak ISAF gücünün 7. dönem liderliğini Şubat-Ağustos 2005 tarihleri arasında TSK'ya bağlı 3'üncü Kolordu Komutanlığı (NATO Rapid Deployable Corps Turkey\NRDC-T) devralmıştır. Bu görev süresince NRDC-T, 30 ülkenin katıldığı ve 1450'si Türk olan 8000 kişiye emir-komuta etmiştir. Bu dönem içerisinde NATO komuta kontrol yapısında önemli bir yer olan Kabil Uluslararası Havaalanı TSK tarafından işletilmiştir. Bunlara ilave olarak Türk Silahlı Kuvvetleri, 06

Nisan 2007'den, 06 Aralık 2007 tarihine kadar Kabil Bölge Komutanlığı'nın lider ülke sorumluluğunu devralmıştır (Patan, 2010:66).

ISAF harekâtı sorumluluk sahası harekâtın başlangıcında sadece başkent Kabil ve çevresi ile sınırlı iken BM Güvenlik Konseyi'nin 18 Ekim 2003 tarihli ve 1510 sayılı kararı ile Afganistan'ın tamamını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (UN, 2003). 11 Ağustos 2003 tarihinde Askeri Komite kararı ile NATO, ISAF liderliğini üstlenmiştir. ISAF harekâtı kapsamında, halen Afganistan'da altı bölge komutanlığı bulunmaktadır. NATO'nun kuruluş tarihinden itibaren görev aldığı en önemli harekâtı olarak değerlendirilen ISAF harekâtına 50 ülkeden ortalama 130.000 personel katılmıştır. Afganistan'da konuşlu bulunan birliklerimiz, Afganistan Türk Görev Kuvvet Komutanlığı emir komutası altında görev yapmaktadır (Güler, 2012:6).

Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtı süresince etnik kökeni ne olursa olsun tüm unsurlara eşit mesafede yaklaşmıştır. Bu süreçte Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye'nin milli kısıtlamaları kapsamında sorumluluk sahası dışındaki operasyonlar ile mayın temizleme, terörizmle mücadele, uyuşturucu ile mücadele faaliyetlerinde görev almamıştır. Türkiye, bu tarz görevlerdeki hassasiyetini her fırsatta dile getirmiştir. TSK, askeri tedbirler haricinde, Afgan halkının her alanda desteklenmesi, Afganistan'ın yeniden inşası, bütün askeri ve sivil kurumların oluşturulması ve idamesi konuları ile Afgan halkının ve milli ordusunun eğitiminde aktif olarak görev almıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri ile Türk Sivil Toplum Kuruluşları (STK) Afganistan siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda büyük katkılar sağlamaya devam etmektedir. NATO'nun Afganistan'daki sivil yöneticiliği görevine NATO Afganistan Temsilcisi olarak Mart 2004'te Türk Dışişleri eski Bakanı Hikmet Çetin atanmıştır. Bu atama ile NATO, Türkiye ile Afganistan arasındaki kültürel ve tarihsel bağlara dayanan tecrübelerden istifade etmenin yanı sıra Türk Sivil Toplum Kuruluşlarının Afganistan'ın yapılandırılması sürecinde daha etkin rol almasında önemli katkılar sağlamıştır (Güler, 2012:7).

Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan'da ISAF komuta görevini yaptığı sırada çok sayıda insani yardımda bulunmuş, Afgan halkının beğenisini ve takdirini kazanmıştır. TSK, ISAF liderliği sürecinde birçok cami, okul, çeşme, hastane ve diğer altyapı çalışmaları da dahil olmak üzere önemli projeler gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin

Afganistan'daki başarılı çalışmaları Amerikan yönetimi tarafından, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ISAF'ın liderliğini yeniden üstlenmesi yönünde baskılarda bulunmasına neden olmuştur. Haziran 2004'te ABD Başkanı Bush Ankara'ya gerçekleştirmiş olduğu ziyaretinde konuyu tekrar gündeme getirmiştir. ABD'nin bu konudaki ısrarcı tavrı sonucunda Türkiye, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ISAF liderliğini ikinci defa üstlenmesini kabul etmiştir (Çakmak, 2004:236).

ISAF harekâtının altı bölge komutanlığından birisi olan Kabil Bölge Komutanlığı liderliğini ikinci defa 01 Kasım 2009 tarihinden itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri devralmıştır. Birer yıllık sürelerle uzatılmakta olan bu görevi Türk Silahlı Kuvvetleri, 01 Kasım 2012 tarihine kadar icra etmiştir. TSK, ikinci kez görev yaptığı ISAF harekâtına tugay seviyesindeki birliği ile ISAF ve Kabil Bölge Komutanlığı'nda görevlendirilen personeli, Kabil Bölge Komutanlığı'na tahsis edilmiş iki Tabur Görev Kuvveti, beş Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timi (HYİT-OMLT), bir helikopter birliği ve destek unsurları, Vardak şehrinde görevli bir Bölgesel İmar Ekibi, Mezar-ı Şerif bölgesinde görevli bir Seçim Destek Birliği ve Afganistan eğitim kurumlarında görevlendirilen öğretmen/danışman personel ile toplamda 1974 kişi görev yapmıştır. ISAF Harekâtı kapsamında Kabil Bölge Komutanlığı görevini üstlenen Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, Arnavutluk, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Gürcistan, Hırvatistan, Makedonya ve Portekiz ülkelerinden gelen farklı sayıdaki personelin katılımları ile Kabil Bölge Komutanlığı'nda çok ulusluluk sağlanmıştır (Patan, 2010:67).

Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri'nin, Afganistan'ın güvenliğini kendi imkanlarıyla sağlayabilecek yeterliliğe ve standarda ulaştırılabilmesi amacıyla başkent Kabil'de konuşlandırılan Gazi Askeri Eğitim Merkezinde, Afgan astsubayların yeterlik kazandırma ve temel eğitimleri Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından verilmektedir. Kabil Askeri Lisesi'nde de eğitim görevini üstlenen Türk Silahlı Kuvvetleri, TSK'nın eğitici danışman ve öğretmenleri ile Afganistan Kara Harp Okulu, Komuta Kurmay Koleji ve çeşitli askeri eğitim merkezlerinde de görev almaya, Afgan ordusunu eğitmeye devam etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtı kapsamında bugüne kadar 14.000'den fazla Afgan personele Afganistan'da eğitim kurumlarında eğitim vermiştir. 2001 yılından bu yana Türk-Afganistan askeri eğitim iş birliği faaliyetleri kapsamında

yaklaşık 2000 Afgan personele Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı eğitim kurumlarında ve merkezlerinde eğitim verilmiştir. Günümüzde de Afgan ordusunun yetiştirilmesi ile ilgili Afgan personelinin Türkiye'deki eğitimleri devam etmektedir (Güler, 2012:7). Afganistan'da görev yapan Türk Silahlı Kuvvetleri, kendi kıyafetlerini giydirerek donatım sağladığı Afgan yerel birliklerini, atış, mayın temizleme, yakın dövüş, toplumsal olaylara karşı savunma, terörist saldırılara karşı tedbir alma ve temel askerlik vazifesi konularında da eğitime devam etmektedir. Türkiye, ISAF gücünün görev tanımı içerisinde yer alan Kabil Havaalanı komutasını üstlenmesi ile birlikte 228 milyon ABD doları yardım almıştır (Torba, 2008:39).

ISAF harekâtı süresince Türkiye, Afganistan'a sivil ve askeri alanlarda 160 milyon ABD doları değerinde yardımda bulunmuştur. Yapılan yardımların 60 milyon ABD doları TSK tarafından, 100 Milyon ABD doları ise Türk Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Türkiye İş Birliği Kalkınma İdaresi (TİKA) tarafından yapılmıştır. Bunun yanı sıra Afganistan'da ISAF haricinde hakların geliştirilmesi, teknik yardım sağlanması, insani yardımların ulaştırılması ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılması amacıyla BM Afganistan Yardım Misyonu (UN Assistance Mission in Afghanistan-UNAMA) BM Güvenlik Konseyi'nin 22 Mart 2002 tarihindeki 1401 sayılı kararı ile kurulmuştur. Ayrıca Türk Silahlı Kuvvetleri, UNAMA misyonunun başkent Kabil'deki ana karargâhına askeri danışman kadrosunda bir karargâh personeli ile destek sağlamaktadır (Patan, 2010:67).

Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtı kapsamında Afganistan'da görev aldığı süre içerisinde herhangi bir silahlı çatışmaya girmemiştir. Türk askerinin sorumluluk sahasındaki görevleri esnasında Afgan halkına karşı dostane yaklaşımı ve halkla hep iç içe olmasının yanında tarihsel süreç içerisinde İslamiyet'in uzun yıllar liderliğini yapmış bir ülke olması nedeniyle birliklerimize yönelik olarak olumsuz hiçbir saldırı gerçekleşmemiştir. Afgan halkının Türk askerine olan sevgisi ve saygısı nedeniyle icra edilen görevler esnasında diğer ülke askerlerinin Türk üniforması giyerek çarşı ve devriye görevlerine çıkmak istemesine neden olmuştur.

1991-2003 yılları arasında Türkiye'nin Afganistan Özel Koordinatörlüğü görevini yürüten Aydemir Erhan, Türkiye ile Afganistan arasında seyreden iyi ilişkilerin temelini iki ülkenin ortak sınırlarının olmamasına rağmen Türkiye'nin, Afganistan'ın

bağımsızlık sürecini desteklemesi ve aynı İslam inancının paylaşmakta olmasının bir sonucu olduğunu belirtmiştir. Türkiye, NATO'nun müdahalesine katılırken Afganistan'da yürütülecek olan askeri operasyonların içerisinde yer almayacağını, çatışma gücü içinde olmayacağı şartını ileri sürmüş ve bu ilkedan taviz vermemiştir. Afgan halkına yönelik yapılan Afganistan'ı iyileştirme ve geliştirme faaliyetlerinde etkin görevler alan TSK, ISAF harekâtı süresince yumuşak güç rolünü benimsemiştir. Özellikle Türkiye'nin, Afganistan Bölgesel İmar Timlerinin içinde yer alması da bunun en önemli göstergelerinden birisi olmuştur. 2006 yılından itibaren Türkiye okul inşası, cami onarımı, Afganistan Polis Akademisinin kurulması, sağlık hizmetleri, kliniklerin açılması gibi Afgan halkının yararına planlanan projelerde kullanılmak üzere ortalama 20 milyon dolar harcama yapmıştır (Özer, Oğuz ve Atvur, 2010-277).

NATO, ISAF harekâtının 8'inci yılının sonunda Afgan halkının büyük tepkisini çeken gece saldırıları ile ev ve üst aramalarında daha dikkatli hareket etmeye başlamıştır. Dönemin ISAF Komutanı Mc Crystal ise Türk ordusundan, Afgan halkı ile ilişkiler konusunda çok şey öğrendiklerini ifade etmiştir. Türk ordusunun Afgan halkı üzerinde bırakmış olduğu olumlu etkiler, görevli Türk sivillerin de Afganistan'da güvenli ve rahat hareket etmelerine zemin hazırlamıştır. TSK, ISAF harekâtı kapsamında yürüttüğü görevlerde Taliban'a karşı yürütülen operasyonlara katılmasına yönelik NATO'nun talebini ısrarla geri çevirmiştir. Bunun gerekçesi olarak ise Afgan halkı ile daha önceden günümüze gelen dostane ilişkilerin korunması amacıyla olduğunu her fırsatta ifade etmiştir. Bu konu ilgili Türkiye'nin açıklaması şu şekildedir (Özer, Oğuz ve Atvur, 2010-257-285):

Afganistan'da var olan Taliban'ın da Afgan halkının bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Taliban'a karşı yürütülecek fiili bir müdahalenin Türkiye'nin Afgan halkı nezdindeki sempatisini ve güven duygusunu yok edebileceği dikkate alınmalıdır. Bunu, Müslümanlarla yapılacak bir mücadelenin olumsuz etkileri olarak değil, Afgan halkının bir bölümü ile yapılacak mücadelenin olumsuz etkileri olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır. Aksi takdirde Afganistan'daki çatışmanın bir Hristiyan-Müslüman çatışması şeklinde algılanmasına sebep olunur.

Türk-Afgan dostluk ilişkilerinin, Osmanlı İmparatorluğu zamanına dayanmasının yanında Cumhuriyetin ilk yıllarında bu ilişkiler iki ülke arasında imzalanan dostluk anlaşmaları ile resmiyet kazanmıştır. Atatürk, Orta Asya'daki jeopolitik ve stratejik konumu nedeniyle Afganistan'a özel bir ilgi duymuştur (Armaoğlu, 1998:331-332). 1 Mart 1921 tarihinde iki ülke arasında imzalanan ilk resmi

antlaşma gereğince Türkiye, Afganistan'da uzman personel yetiştirilmesi amacıyla Afganistan'a subay, doktor, öğretmen gibi teknik elemanlar göndermiştir (Şimşir, 2002:55-62). Ancak ilerleyen süreçte değişen dünya dengeleri doğrultusunda Afganistan'ın Doğu Bloku'na yakınlaşması Afganistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerde kopmalara neden olmuştur. TSK, ISAF gücünün komutasını devraldığı dönem içerisinde, Türkiye ve Afganistan arasındaki ilişkilerin pekişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Hem Afgan halkı hem de uluslararası kamuoyu ISAF harekâtında TSK'nın ve Türkiye'nin bölgedeki varlığı ve almış olduğu görevlerde iş birliğini devam ettirmesi yönünde taleplerde bulunmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin icra ettiği bütün görevlerde başarısının temelini Afgan halkından alınan destek ve iyi ilişkilerin katkısı oluşturmaktadır. Son dönemde Afganistan ile Türkiye arasındaki kültürel bağların din ve gelenek-görenek temelinde kuvvetli olması nedeniyle Afganistan'daki etnik grupların ISAF bünyesinde görevli uluslararası güvenlik güçleri arasında en çok Türk askerine yakın durmasını sağlamıştır.

Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Force-ISAF) harekâtı 31 Aralık 2014 tarihinde fiilen sona ermiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 12 Aralık 2014 tarihli ve 2189 (2014) sayılı kararı doğrultusunda 01 Ocak 2015 tarihinde Kararlı Destek Misyonu (Resolute Support Mission-RSM) görevi başlatılmıştır (RS NATO, 2016). Türk Silahlı Kuvvetleri'ne, Kararlı Destek Misyonunda muharip olmayan emniyetli ve pasif görevler verilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri'ne RSM kapsamında şu görevler verilmiştir (TSK, 2016).

1. Başkent (Kabil) Eğitim, Yardım ve Dayanışma Komutanlığını (Train, Assist and Advise Command-Capital-TAAC-C) görevi verilmiştir.
2. Kabil Uluslararası Havaalanı'nın (Kabul Afghanistan International Airport-KAIA) korunması ile havaalanının işletilmesine başlamıştır.
3. Afgan Eğitim Kurumlarına danışman olarak görevlendirilmiştir.
4. Kuzey Eğitim, Yardım ve Danışma Komutanlığına (Train Assist and Advise Command-North/TAAC-N) Karargâh Subaylığı ile Afgan 209'uncu Kolordusuna danışmanlık desteği sağlamıştır.

5. RSM döneminde Afganistan'daki toplam personel mevcudunun 900 civarında olması öngörülmüştür.

Türkiye ve Türk Silahlı Kuvvetleri diğer müttefik ülkeler gibi Afganistan'da katıldığı görevlerde Afganistan devlet inşasında başarılı olmayı ve Afganistan'a güven ve istikrar ortamını sağlamayı temel hedef olarak belirlemiştir. Türkiye'nin Afganistan'ın yeniden inşasındaki amaçları şunlardır (Çınarlı, 2009:154).

1. Geleneksel dostluk ilişkisinin sürdürülmesi,
2. Afganistan'da Türklerin yönetimde söz sahibi olmalarının sağlanması,
3. Afganistan kaynaklı uyuşturucu kaçakçılığının ve kaçak göçün önlenmesi,
4. Ekonomik iş birliğinin işlevselliğinin artırılması,
5. Afganistan'da istikrarın sağlanması ve ülkenin geleceğinde Türkiye'nin aktif rol alması,
6. Afganistan'ın radikal İslam ve terörizm merkezi olmasının önlenmesi,
7. Afganistan'ın bağımsızlığı ve bölgesel entegrasyonunun sağlanmasıdır.

Türkiye, Afganistan'ın askeri müdahale sonrası yeniden yapılanması sürecinde Afganistan'ın güvenli bir ülke olması için çalışmalarını tekrardan değerlendirerek, deneyimlerini ve tecrübelerini Afganistan ile paylaşmaya devam etmektedir. Türkiye bu süreçte sadece askeri değil, eğitim, sağlık, kamu güvenliği gibi devletin temelini oluşturan sosyal ve idari hizmet alanlarında da aktif olarak faaliyet göstermekte ve NATO'nun tüm girişimlerini desteklemektedir.

3.5. BÖLGESEL İMAR TİMLERİ VE TSK'NİN KATKILARI

Yıllarca savaşlar ile boğuşmuş, terör ve uyuşturucu örgütlerinin yuvası haline gelmiş Afganistan'ın yeniden inşasını sağlamak için dünya genelinde birçok devlet çeşitli projeler geliştirmiş ve geliştirdikleri bu projelerin uygulanabilmesini sağlamak için önemli çabalar sarf etmiştir. Afganistan'ın yeniden inşasının yanında kalkındırılması ile güvenliğinin sağlanması amacıyla Bölgesel İmar Timleri

kurulmuştur. Bölgesel İmar Timleri (PRT), Afgan halkının iskân ve iaşe hizmetlerini sağlamak, Afganistan'ın hem devlet hem de şehirlerinin altyapılarının inşasına yardımcı olmak ve çatışmacı gruplar arasında ateşkes sağlanması gibi disiplinler arası görevlere sahip bir yapılanma içerisinde görev almaktadır (NATO, 2007). BİT'lerin bölgede kurulmasındaki en önemli amaç olarak ISAF, UNAMA, koalisyon güçleri ve insani yardım örgütlerinin ortaklaşa başlattıkları çalışmalarda Afganistan'ın terör unsurlarından temizlenmesine yönelik operasyonların başarıyla sonuçlandırılması ve Afganistan'ın yapılandırılması süreçleri ile pekiştirilmesi amaçlanmıştır. Uluslararası alanda BİT'ler, güçlü devlet yapısına sahip olmayan, mevcut geçiş hükümetlerinin sınırlarının oldukça dar olduğu veya başarılı olamadığı devletleri belirli bir düzen içerisine sokmak ve devlet işlerinin işler hale getirmesini sağlamak için kurulmaktadır (Hoshmand, 2005:8). BİT'lerin kadroları hazırlanırken hem sivil ekipler hem de askeri ekiplerden oluşturulmuştur. Askeri ekiplerin sayıları sivil ekiplerin görev yaptığı bölgenin durumuna ve koşullarına göre şekillenirken, askeri ekipler aynı zamanda sivil ekipleri korumakla da görevlendirilmiştir (Carl, 2004).

Afganistan'da Sonsuz Özgürlük Operasyonu kapsamında ilk Bölgesel İmar Timi, ABD tarafından 2002 yılının Şubat ayında Gardez şehrinde kurulmuş ve göreve başlamıştır. ISAF gücünün kurulması ve harekâtın Afganistan'ın tamamına yayılması ile birlikte Mart ayında Baminya'da, Nisan ayında ise Kunduz'da BİT'ler kurulmuştur. ISAF harekâtının Kabil, Kuzey, Batı, Güney, Doğu ve Güney Batı istikametlerinde genişlemesi sonucunda BİT'lerin Afganistan'ın genelini kapsayacak şekilde büyümesine önemli katkı sağlamıştır (USACAC, 2011).

ISAF birliklerinin Kabil'de konuşlanması ve Afganistan'daki güvenliğinin sağlanamamış olmaması nedeniyle Afganistan'da faaliyetlerde bulunan yardım kuruluşlarının ISAF birliklerine yakın alanlara kurulmasını zorunlu kılmıştır. Yardım kuruluşlarının bu şekilde kurulması nedeniyle yapılan yardımların Afgan halkının tamamına değil sadece Kabil ve çevresinde yaşayanlar tarafından faydalanabilmesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Afganistan'da bir türlü çözüme kavuşturulamayan istikrar ve güven sorunu ile boğuşan ISAF, BİT'lerin sorumluluk sahalarını taraflar arasındaki uyumun sağlanması ve güvenlik ile ilgili çalışmaların geliştirilmesi olarak sınırlandırmıştır. BİT'lerin bu alandaki çalışmaları ISAF'ın Afganistan'ın tamamında

istikrarın sağlanmasında büyük kolaylık sağlamıştır. Özellikle BİT'ler sayesinde Afgan halkının tamamının dağıtılan ve yapılan yardımlardan faydalanmasında da önemli katkı sağlamıştır (USAİD, 2006).

Afganistan'da görevli 27 adet Bölgesel İmar Timi'nden 2'si Türkiye tarafından kurulmuştur. Türkiye'nin oluşturduğu Vardak Bölgesel İmar Timi 3 Ağustos 2006 tarihli T.C. Bakanlar Kurulu kararı ile 11 Ekim 2006 tarihinde Kabil'in 40 km batısında bulunan Vardak şehir merkezinde bulunan Meydan-ı Şehir'de görevine başlamıştır. Vardak BİT, Vardak ili ve 9 ilçesinin her birinde Türkiye'nin kalıcı katkısını ortaya koyan projeler gerçekleştirmiştir. Afganistan yönetimi ile yakın iş birliği içerisinde olan Vardak BİT, sağlık, eğitim, imar, tarım gibi kalkınma ve altyapı çalışma alanlarında Afgan halkına destek olmaktadır. Türkiye tarafından oluşturulmuş olan Türk-Afgan polis merkezinde Afgan polisine ve tarım enstitüsünde ise Afgan halkına eğitimler Türk eğitimciler tarafından verilmektedir. Askeri unsura da sahip olan Vardak BİT sivil niteliğe sahip model esas alınarak kurulmuş olması bakımından daha önceden kurulmuş olan BİT'lerden farklı bir yapıya sahip, sivil bir diplomat tarafından yönetilen ilk BİT olma özelliğine sahiptir (TİKA' 2007). Vardak BİT, TİKA'nın yardım ve desteğiyle yaklaşık olarak 40 milyon ABD Doları değerinde kalkınma projesi hazırlamış ve yerel ekonomiye 6 milyon ABD Doları değerinde katkı yapmıştır (Türesin, 2013:3).

2006-2010 yılları arasında Vardak BİT 200'ün üzerinde Afgan halkının yaşam standardını yükseltmeye yönelik sağlık, eğitim ve altyapı sahalarında gerçekleştirilen ve halkın yararlanabileceği sosyo-kültürel projeleri gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin Afganistan'da başlıca gerçekleştirdiği projeler ise Afgan öğrencilerin eğitimi için 68 adet okulun yapımı ve bakım onarımı, başkentteki Kabil Üniversitesi'ne spor kompleksi inşası, Afgan gençlerin yurtiçi ve yurtdışında bulunan üniversitelerde eğitimlerini gerçekleştirmesi için burs sağlanması, Afgan kadınlarının gelişimi için hemşirelik ve ebelik eğitim merkezleri inşası, Afganistan'ın genelinde yaklaşık 250 ton insani yardım malzemesi dağıtımı, 31.000 aile ve 10.000 çocuğa ortalama 200 ton gıda, giyecek ve okul araç gereçleri yardımı, yaklaşık bir milyon Afganlının faydalandığı 17 adet hastane ve sağlık poliklinikleri yapımı/restorasyonu ile şehir merkezlerine uzak köylerde ikamet eden Afganlıların sağlık taramasının yapılması, Afgan ordusunun ve polis teşkilatının eğitimi, hakim, savcı ve kaymakamlara yönelik eğitimler verilmesi, ulaşım ve iskan

alanında düzenlemeler ve mesleki gelişim sağlanmasına yönelik meslek kazandırma kursları yer almaktadır (Doğan, 2010).

21 Temmuz 2010 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun da katıldığı törenle Vardak BİT'nden sonra ikinci Türk Bölgesel İmar Timi, Cevizcan vilayetinin merkezi olan Şibirgan şehrinde açılmıştır. Açılan bu tim ile birlikte Afganistan genelinde BİT sayısı 27'ye ulaşmıştır (Doğan, 2010). Cevizcan'da kurulan BİT'in temelleri 20 Ağustos 2009 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerinin desteklenmesi amacıyla, 17 Temmuz 2009'da Mezar-ı Şerif şehrinde görevlendirilen yaklaşık 100 kişiden oluşan askeri birliğin kurulması ile atılmıştır (Bulut, 2010:97).

Cevizcan BİT, Afganistan'ın kuzey bölgesinde bulunan Cevizcan ve Sarıpul şehirlerinin kalkınma ile kapasite gelişim çalışmalarında görevlendirilmiştir. Cevizcan Bölgesel İmar Timi, teşkilatlanması bakımından Vardak BİT'e benzer yapıda olup sivil koordinatör tarafından yönetilmektedir. Cevizcan BİT oluşturulurken Vardak BİT modeli esas alınmıştır. Cevizcan BİT hedeflenen gelişmeler ile teşkilat, kadro ve malzeme bakımından Vardak BİT ile aynı yapıda bulunmaktadır. Afganistan'da görev alan BİT'ler arasında iki Türk BİT'ni, diğer BİT'lerden ayıran en önemli ayırt edici özelliği ise sivil yönetim yapısına sahip olmasıdır (Osman Mahdum, 2010).

Cevizcan BİT, kurulmuş olduğu günden itibaren 233 bin ABD Doları bütçeye sahip, 12 proje üzerinde çalışmalar yapmıştır. Cevizcan BİT, yürüttüğü 10 adet projeyi öngörülen süreden daha önce tamamlamış ve faaliyete geçirmiştir. Akka Bölge Valisi'nin barış ve uzlaşma faaliyetleri ile çalışma bürosunun yenilenmesine yardım etmek, Şibirgan ve Akka'daki okulların bakım onarımını yapmak, Cevizcan ve Sar-i pul kadın işleri bölümlerine kadınlar günü etkinlikleri esnasında yardımda bulunmak, Şibirgan çevre yolu projesine yardım etmek, Ramazan aylarında Afgan halkına gıda yardımı yapmak, Cevizcan Valiliği'nin bahçesinin yenileştirilmesi, Amu Derya Nehri üzerinde oluşan taşkınları önleme projesine destek olmak, Şibirgan Ceza ve İnfaz Kurumu'na döşeme ve demirbaş eşya yardımı yapılması çalışmaları Cevizcan BİT'in projeleri arasında yer almaktadır. Türkiye'nin, Cevizcan BİT'nin görev aldığı bölgede Şibirgandaki Türk- Afgan Dostluğu Çocuk Hastanesi ve Akka'da bulunan Habibe Kadiri Kızlar Okulu'nun bakım onarımının sağlanması kapsamında halen devam

etmekte olan en önemli iki projesidir. Okul ve hastanenin yıllık işletim maliyeti her yıl Türkiye tarafından karşılanmaktadır (TİKA' 2007).

Cevizcan BİT, Afgan halkının eğitimi sağlık ve sosyo-kültürel alanlarda gelişiminin arttırmasına yönelik olarak 2 sağlık merkezinin kurulması, şark çıbanı ve kavun sineği hastalıkları ile mücadele edilmesi, kız öğrencilerin eğitimi için 2 lise inşası, sağlık alanındaki çalışmalar için eğitici kursların açılması, Afganistan yerel radyo ve televizyonunun desteklenmesi gibi projeler üzerinde çalışmalara başlamıştır. Cevizcan BİT'leri aynı zamanda 1 adet sağlık merkezi, 1 adet tarım meslek enstitüsü, 1 adet öğretmen eğitim ve öğretim enstitüsü, 1 adet teknik meslek enstitüsü, 2 adet kimsesiz çocukları yetiştirme yurdu, 1 adet cami ile 2 adet veteriner kliniği inşası, yetişkin Afganlar için mesleki gelişim kursları açılması, yerel yolların asfaltlanması, tıbbi malzeme desteği, vali, hakim ve savcı gibi kamu görevlilerine eğitim verilmesi, içme suyu ihtiyacının karşılanması amacıyla 75 su kuyusu açılması, gıda, giyecek ve okul araç gereçleri gibi malzeme yardımı projelerini planlamaya almıştır (Osman Mahdum, 2010).

3.6. TSK'NIN EĞİTİM ALANINDA SAĞLADIĞI KATKILAR

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, Afganistan'da eğitim alanında yapmış olduğu katkılardan en önemlisi Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri'nin Afganistan'ın güvenliğini ve istikrarını kendi kendine sağlayabilecek yeterliliğe ulaştırılması amacıyla Kabil'de açtığı Gazi Askeri Eğitim Merkezinde, Afgan askerine temel eğitimin verilmesi yer almaktadır. Ayrıca Kabil Askeri Lisesi'nin tüm sorumluluğu da Türk Silahlı Kuvvetleri'nde bulunmaktadır. TSK'nın eğitici, danışman ve öğretmenleri Afgan ordusunun eğitim ve öğretiminin daha iyi olması için Afganistan Kara Harp Okulu, Komuta Kurmay Koleji, çeşitli askeri liseler ile askeri eğitim merkezlerinde görev almaya devam etmektedir (TSK, 2016). TSK, Afganistan ve Türkiye'deki eğitim kurumlarında Afgan ordusunun eğitimi için 235 TSK personelini görevlendirmiştir (Güler, 2012:7). TSK'nın sorumluluğunda bulunan Kabil Gazi Askeri Eğitim Merkezi'nde 400 Afgan eri ile 4223 astsubay adayı personeline TSK'nın lider personeli tarafından eğitim verilmiştir. Ekim 2009-Kasım 2010 tarihleri arasında Isparta'nın Eğirdir ilçesinde konuşlu bulunan Dağ Komando Okulu ve Eğitim Merkezi

Komutanlığı'na 1193 personelden oluşan 12 Afgan bölüğüne eğitim verilmiştir. Ayrıca bu personelin teçhizat ve donatım desteği TSK tarafından sağlanmıştır. Afganistan'da bugüne kadar 18.060 personele TSK tarafından eğitim verilmiştir. Günümüzde de hem Türkiye'de hem de Afganistan'da Afgan ordusunun eğitimlerine devam edilmektedir (Bağdaş, 2014:979-985).

TSK, Afgan eğitim kurumlarına yapmış olduğu öğretmen/danışman ve yardım hizmetleri kapsamında 2005 yılından bugüne kadar Afganistan Kara Harp Okuluna eğitici personel ile lojistik ve tıbbi yardım malzemesi desteğinde bulunmaktadır. Afgan Harp Okulu'nda Türkçe, Tarih ve İstatistik branşlarında olmak üzere 16 danışman ve öğretmenimiz görevlerini sürdürmektedir. Türk Kara Harp Okulu (KHO) ile yapılan protokol kapsamında Afgan Harp Okulu belirli aralıklarla Türk KHO ziyaretlerde bulunmaktadır. Bu sayede Afgan Harp Okulu personeli ve öğrencileri, Türk eğitim sistemini yakından tanıma fırsatı elde etmektedir. Harp okulları arasında öğrenci değişimi yapılarak iki ülke ilişkilerinin ve Afgan Silahlı Kuvvetleri'nin gelişmesine büyük katkılar sağlanmaktadır. Afgan Harp Okulu öğrencilerinin daha iyi eğitim alabilmeleri amacıyla TSK tarafından okulun eğitim ve öğretim imkânları geliştirilmiştir. TSK tarafından akademik ve askeri yayınların Türkçe ve İngilizceden Afgan dili olan Darice'ye çevrilmesinin sağlanması sayesinde Afgan subay adayları ile Afgan akademik personelinin kendisini geliştirmesine büyük katkılar sağlanmıştır. Ayrıca okulda açılan Türkçe dershanesi sayesinde Türkçeyi yabancı dil olarak seçen Afgan öğrencilere dil eğitimi verilmektedir. Verilen Türkçe eğitimi sonucunda dereceye giren öğrencileri Türkiye'ye düzenlenen gezilere gönderilmesinin yanında, harp okulu sonrasında ihtisas eğitimlerini Türkiye'de yapmaları talep etmeleri durumunda öncelik verilmektedir. Bu sayede Afgan ordusunda Türkçe'nin en çok kullanılan bir dil olmasını sağlamak amaçlanmaktadır (Patan, 2010:69).

Afganistan genelinde bugüne kadar 41 ilk ve ortaokulun bakım, onarım ve inşası tamamlanmıştır. TSK tarafından gerekli eğitim yardımcı malzemeleri desteği de sağlandıktan sonra eğitim ve öğretime açılmıştır. TSK tarafından hizmete sokulan bu okullar sayesinde yaklaşık olarak 56.000 öğrenciye eğitim görme imkânı sunulmuştur. TSK, eğitim alanındaki projeleri kapsamında Afgan kız çocukları için bir lise ile kadın gelişim merkezleri açmıştır.

Afganistan'da TSK'nın haricinde Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'da eğitim alanında aktif görevler üstlenmiştir. TİKA, 2005-2014 yılları arasında eğitim alanında toplamda 236 projeyi tamamlamış ve Afgan halkının hizmetine sunmuştur. Afganistan'ın farklı bölgelerinde inşa ettiği 83 yeni okul TİKA'nın gerçekleştirdiği projeler arasında yer almaktadır. Açılan bu okullarda eğitim ve öğretim ile ilgili tüm malzemeler TİKA tarafından temin edilmiş olup, 100.000 öğrenciye doğrudan eğitim imkânı sunulmuştur. TİKA, Afganistan'da çalışmalara başladığı 2004 yılından itibaren düzenlemiş olduğu eğitim, sağlık, tarım alanlarında kamu ve özel sektör temsilcilerinin yanı sıra hakim, savcı, doktor, mühendis ve İdari Uzmanı kapasite geliştirme ve uzmanlık eğitim programlarında yılda ortalama 580 kişiye eğitimler vermiştir (TİKA, 2014:4-6).

TSK ve TİKA'nın Afganistan'da eğitim alanında yapmış olduğu yatırım ve destekler sayesinde Afganistan genelinde Türkçe en çok konuşulan ikinci dil olmuştur. TİKA, bu durumun daha da yaygınlaşmasına katkı sağlamak amacıyla Kabil Üniversitesi'nde eğitimlerine devam etmekte olan Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü için Selçuklu Türk mimarisi özelliklerini yansıtan toplamda 2390 metrekare kapalı alana sahip hizmet binası inşa etmiştir. Yapılan bu binanın tüm tefrişatı, çevre düzenlemesi, asfalt bağlantı yolları ile otoparkı da TİKA tarafından hizmete sunulmuştur. Ayrıca TİKA, 185 öğrencinin eğitim gördüğü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde görev yapan akademik personele 2005-2013 yılları arasında maaş desteği de sağlamıştır (TİKA, 2014:8).

ISAF bünyesinde Türkiye tarafından 2006 yılında oluşturulan ve kullanılmakta olan Vardak PRT görev süresinin bitmesi nedeniyle buradaki bina ve konuş alanı TİKA tarafından Vardak Hamid Karzai Lisesi'ne dönüştürülmüştür. Binanın lise olarak kullanıma hazırlanması için gerekli tüm araç ve gereçler TİKA tarafından temin edilmiş 300 Afgan öğrencinin eğitim görebileceği alan haline getirilmiştir. Vardak Hamid Karzai Lisesi Afganistan'da lise seviyesinde Türkçe eğitiminin verildiği ilk ve tek devlet okulu olma özelliğine sahiptir (TİKA, 2014:28).

TSK, Afganistan'da göreve başladığı günden itibaren günümüze kadar Afgan halkının eğitimi için tüm imkânlarını seferber etmiştir. Afganistan'ın geleceğini şekillendirecek olan gençlerin daha iyi ve çağın gereklerine uygun şartlarda eğitim

almasını kendisine ilke edinmiş olan TSK, yapmış olduğu katkılar ve eğitim yardımcı malzemeleri desteğiyle bir kez daha Afgan halkının gözünde ayrı bir yere sahip olmuştur. TSK, Atatürk'ün *“Eğitimidir ki, bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır; ya da esaret ve sefaletle terk eder.”* sözünden feyz almaktadır. Modern, bağımsız bir Afganistan'ın var olabilmesi için 2014-2017 yılları arasında toplamda 60 milyon ABD doları yardımda bulunarak eğitim alanındaki desteğini sürdürmeye devam edeceğini beyan etmiştir.

3.7. TSK’NİN SAĞLIK ALANINDAN SAĞLADIĞI KATKILAR

Başkent Kabil’de konuşlu bulunan 2015 yılına kadar Türk Silahlı Kuvvetleri’ne ait Doğan Kışlası içerisinde yer alan Kabil Atatürk Askeri Hastanesi’nde görev yapan Türk doktorlar tarafından Afgan halkının muayene ve tedavi ihtiyaçları ücretsiz olarak karşılanmıştır. Bu hastanede Türk Silahlı Kuvvetleri son 13 yıl içerisinde yaklaşık olarak 250.000 Afgan’ın tedavisini gerçekleştirmiştir (NTV, 2015). Ayrıca Kabil’deki hastanede tedavisi mümkün olmayan hastalar Türkiye’ye getirilerek tedavi edilip, tedavisinin tamamlanmasından sonra ise tekrar Afganistan’a geri gönderilmektedir. Türkiye ile Afganistan arasında yapılan sağlık alanında iş birliği antlaşması ile Türkiye, Afganistan’a imkânları dâhilinde ilaç, tıbbi malzeme ve cihaz yardımıyla bulunmakta ve Afgan sağlık personelinin eğitimi için gerekli çalışmalar yapmaktadır. İlerleyen süreçte anlaşma ile Türk- Afgan sağlık haftaları, sünnet etkinlikleri ve sağlık turizmi gibi faaliyetler düzenlenmiş ve Afganistan’ın sağlık alanındaki kalitesi arttırılmaya çalışılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2008). Afgan doktorlar ve diğer sağlık çalışanları Afgan halkına daha iyi ve kaliteli hizmet verebilmek için kısa süreli olarak Türkiye’ye gelerek sağlık bakanlığının açmış olduğu kurslarda eğitimler almıştır. Afganistan genelinde Afgan halkının tedavi ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla TSK tarafından dördü hastane, altısı sağlık kliniği, ikisi seyyar klinik olmak üzere toplamda 17 adet hastane ve kliniğin bakım onarım ve inşası tamamlanıp hizmete açılmıştır. Ayrıca Kabil Atatürk Askeri Hastanesi ve Faryab Türk- Afgan Dostluk Hastanesi ile Seydabad Kliniği’ndeki muayene hizmetleri Türkiye tarafından yapılmaktadır (Patan, 2010:68). 2011 yılında TİKA tarafından yeniden tadilatından geçirilen hastane Kabil’deki en kapsamlı ve en büyük çocuk hastanesi olma özelliğini kazanmıştır. TİKA, ameliyathane, havalandırma

ve oksijen sistemi ile yoğun bakım odalarına oksijen sistemini kurmuş ve hastanenin bütün kalorifer sistemi yenilemiştir (TİKA, 2014:12). Türkiye, Afganistan'a sağlık alanında yapmış olduğu yatırımlar ve vermiş olduğu eğitimler ile Afganistan'ın sağlık alanında modernleşmesi için önemli katkılar sağlamıştır.

3.8. TSK'NİN DİĞER ALANLARDA SAĞLADIĞI KATKILAR

Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan ordusunun eğitimi ile danışmanlık yapılması için Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timleri (HYİT-OMLT) oluşturmuştur. Bu amaçla oluşturulan bu timlerle ilgili olarak Afgan 201'nci Kolordusu bünyesinde bulunan 15 kişilik HYİT, Kabil Karargâh Güvenlik ve Destek Tugayı Karargâhında 16 kişilik bir HYİT, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Taburunda 8 kişilik bir HYİT, Savunma Bakanlığı Muhafız Taburunda 8 kişilik bir HYİT, Merkez Tümeni 1. Tug. Kh. 16 kişilik bir HYİT olmak üzere 5 ayrı Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timi (HYİT-OMLT) görevlendirmiştir (Patan, 2010:70).

Türkiye, görev aldığı ISAF gücüne personel desteğinin yanında maddi olarak da katkılar sağlamıştır. Bu kapsamda Türkiye, Afgan Ulusal Ordusu Emanet fonuna (ANA) 1,5 milyon Euro, Helikopter Emanet fonuna 2 milyon ABD Doları ve NATO-Rusya konseyi bünyesinde oluşturulan Afganistan Helikopter Bakım Emanet fonuna 50.000 Dolar yardımda bulunmuştur. 20-21 Mayıs 2012 tarihlerinde ABD'nin Chicago şehrinde düzenlenen ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün katıldığı NATO zirvesinde Türkiye, Afgan Milli Güvenlik Güçlerinin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2014 yılından sonraki üç yıl için yıllık 20 milyon ABD Doları katkı sağlayacağını açıklamıştır. Türkiye'nin yapacağı yardım, NATO zirvesi öncesinde ve sonrasında NATO müttefikleri arasında açıklanan yardım miktarları arasında 6. sırada bulunmaktadır (Türesin, 2013:2).

Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan genelinde büyük sorunlara neden olan yollarla ilgili olarak 2 adet köprü inşaatına ilave olarak bir köprülü kavşak ve başkent Kabil'in iç kesimlerindeki yolları yeniden inşa etmiş, bakım ve onarımlarını yapmıştır. Ayrıca Afgan halkının haberleşme ve dünyadaki gelişmeleri takip edebilmesi için Afgan radyo ve televizyon personeline de eğitimler vermiştir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, modernleşme ve demokratikleşme yolunda büyük atılımların gerçekleştiği Afganistan'da gerçekleştirilen seçim dönemlerinde güvenliğin sağlanması konusunda da yardımcı olmaktadır. TSK, 20 Ağustos 2009 tarihinde gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde Kuzey Bölge Komutanlığında görevine devam etmek şartı ile 17 Temmuz 2009 tarihinden itibaren Mezar-ı Şerif ilinde seçim destek birliği görevlendirmiştir. Zor şartlar altında geçen seçim döneminde başarı ile görevini yapan birliğimiz, bölgede bulunduğu süre boyunca Ramazan ayı ve bayramı süresince Afgan halka gıda yardımında bulunmuştur. Seçim destek birliği, görevin tamamlanmasından sonra, Cevizcan BİT'in askeri koluna tertip edilmiştir.

Türkiye, TSK ve diğer devlet kurumları ile birlikte fakir ve cahil Afgan halkına meslek edindirme kursları açmış, gıda, giyecek, temel ihtiyaç maddeleri ve kırtasiye yardımlarını düzenli olarak gerçekleştirmiştir. Afgan Polis teşkilatının kurulması ve eğitilmesi görevini de üstlenmiş olan Türkiye, Afganistan'ın kendi kendine yetebilecek seviyeye ulaşması için en büyük katkıyı sağlayan ülkelerden birisi olmuştur. Son dönemde imzalanan anlaşma ve protokoller ile birlikte TSK'ya ilave olarak ticari amaçlı şirketlerin de bölgeye yatırımları artmıştır. Türk şirketlerinin Afganistan'a yaptığı yatırımlar ise diğer ülke yatırımları arasında ilk sırada yer almaktadır.

26 Şubat 2015 tarihinde başkent Kabil'de bulunan Türk Büyükelçiliği'ne ait araçları hedef alan intihar saldırısı gerçekleştirilmiş ve saldırının sorumluluğunu Taliban üstlenmiştir. Türk büyükelçiliğinin yakınındaki İran Büyükelçiliği önünde bombalı araçla gerçekleştirilen saldırı sonucunda ise bir askerimiz şehit olurken bir askerimiz de yararlanmıştır. Olayın ardından Afganistan'ın güney kesiminde halen daha etkinliğini sürdürmekte olan Taliban örgütünün sözcüsü Zabihullah Mücahit bir açıklama yapmıştır. Yapılan açıklamada bombalı saldırı ile ilgili olarak Türk Büyükelçiliğinin bulunduğu sokaktan geçen ABD araçlarının hedef alındığını, Türk askerine yönelik kasıtlı bir saldırı gerçekleştirme gibi bir durumunu söz konusu olmadığını, yanlışlıkla Türk askerinin saldırı gördüğünü ve Taliban'ın Türklere karşı bir düşmanlığı olmadığını belirtmiştir (CNNTÜRK, 2015).

13-14 Mayıs 2015 tarihlerinde Antalya'da NATO dışişleri bakanları toplantısı düzenlenmiştir. NATO müttefiki 28 ülke ile Afganistan Kararlı Destek Misyonuna (RSM) destek veren ülke dışişleri bakanlarının da yer aldığı toplantının Afganistan ile

ilgili oturumuna katılan Başbakan Ahmet Davutoğlu katılımcılara bir konuşma gerçekleştirmiştir. Davutoğlu konuşmasında, Türkiye'nin Afganistan'da faaliyetlerini sürdüren Yüksek Hazırlık Düzeyinde Ortak Görev Gücü'ne 2021 yılında çerçeve ülke olarak katılmayı teklif etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin 2015-2017 yılları arasında Afganistan Ulusal Güvenlik ve Savunma Kuvvetleri'ne 60 milyon ABD doları yardım yapılacağını da ifade etmiştir (Al Jazeera, 2015).

Türkiye, 4-5 Ekim 2016 tarihlerinde Avrupa Birliği ve Afganistan hükümeti tarafından Brüksel'de 75 ülke ve 25 uluslararası örgüt ile ajansların da aralarında bulunduğu Afganistan Konferansı gerçekleştirilmiştir. Yapılan konferansta AB'yi Konsey Başkanı Donald Tusk, Türkiye adına Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Afganistan'ı ise Devlet Başkanı Eşraf Gani ile İcra Kurulu Başkanı Abdullah Abdullah temsil etmiştir. AB Konseyi Başkanı Donald Tusk konferans sonucunda Afganistan'a 15.2 milyar ABD doları (13,6 milyar Euro) finans yardımı yapılacağını ve bu yardımları 2020'ye kadar devam edileceğini ifade etmiştir. Almanya gelecek dört yıl için 1,7 milyar Euro tutarında yardımda bulunurken, Avrupa Birliği ise 5 milyar Euro yardım ile en fazla katkıyı sağlamıştır. Ayrıca Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye'nin 2018 ve 2020 yılları arasındaki iki yıllık dönemde Afganistan'a 150 milyon ABD doları yardım yapılacağını ifade etmiştir (M.DW, 2016).

Afganistan'ın en yoğun ve önemli havaalanı olan Kabil Uluslararası Hamid Karzai Havaalanı'na askeri ve sivil alanlarda dahil olmak üzere günlük olarak ortalama 250 uçağa ve 3500 yolcuya hizmet vermektedir. Afganistan için özel öneme sahip bu havaalanının güvenliğinin sağlanması ve koruması görevi TSK tarafından gerçekleştirilmiştir. Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı'nda 57 ülkeden askeri personelle iş birliği içerisinde çalışan TSK, herhangi bir olumsuz durumla karşılaşmadan görevine burada devam etmektedir. Hamid Karzai Havaalanının Uluslararası nitelikte bir havaalanı olması nedeniyle burada görev yapan 28 NATO üyesi ülke ile 29 diğer ülke askeri personelin TSK'nın görevi esnasındaki başarısı ve disiplinin en iyi gözlemlendiği yerlerden birisidir (AA, 2015).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile Afganistan İslam Cumhuriyeti arasında yapılan anlaşma doğrultusunda, ilk Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Program Koordinasyon Ofisi (PKO), 2004 yılında Kabil'de açılmıştır. 2007 yılında ise projelerin yoğun olarak yürütüldüğü Mezar-ı Şerif'te ikinci PKO açılmıştır. PKO, Afganistan'da

eğitim, sağlık, tarım, alt yapı, su ve kanalizasyon, acil insani yardım, kültürel iş birliği ve iletişim alanlarında teknik yardım projelerinin yanında kurumsal ve idari altyapılarının desteklenmesi amacıyla kapasite geliştirme programlarını hayata geçirmiştir. Afganistan'da 2004 yılından bugüne kadar 794 proje PKO tarafından gerçekleştirilmiştir. Eğitim, ulaşım ve sağlık alanlarındaki proje ve çalışmalar, TİKA tarafından en çok destek verilen alanlardır. TİKA, Afganistan'ın yeniden yapılandırılması amacıyla 18 km asfalt yol ile 3 köprü ve Afganistan'ın ilk ve tek köprülü kavşağı olan Kabil Mirvais köprülü kavşağını Afgan halkının hizmetine sunmuştur. TİKA, başkent Kabil'in şehir içi yollarının düzenlemesi ve iyileştirilmesi amacıyla 2012 yılı Aralık ayında Puli Sokhta-Darulaman Sarayı arasında yol yapımına başlamıştır. 2014 yılının Ağustos ayında, 4406 metre uzunluğunda ve 60 metre genişliğinde emniyet şeritleri hariç 6 şeritli olarak yapılan yol Afgan halkının hizmetine açılmıştır. 25600 çiçek ve 7060 ağacın dikilmesi ile peyzaj çalışması da TİKA tarafından yapılan Afganistan'ın en modern yolu olma özelliğine sahiptir. Yapılan bu yol ile Kabil'in ticari ve sosyal cazibe merkezinin bu bölgeye doğru gelişmesi sağlanmıştır. Buna ilave olarak bölgenin sosyoekonomik yapısının değişmesine önemli katkılar sağlamıştır (TİKA, 2014:10).

26 Ekim 2015'te Afganistan'ın Badahşan bölgesinde ve Pakistan sınırına yakın bölgede meydana gelen 7.7 büyüklüğünde deprem sonucunda 115 Afgan hayatını kaybetmiş, 580 kişi ise yaralanmıştır. Deprem sonrasında yapılan incelemelerde 7630 ev kullanılamaz hale gelmiştir. Türkiye, Afganistan Halk Sağlık Bakanlığı'nın TİKA'dan talebi doğrultusunda depremden zarar gören 700 Afgan ailesinin ihtiyacı olan 200 adet çadır, 400 adet battaniye ve 56 ton gıda malzemesinden oluşan yardım paketleri hazırlanmıştır. Hazırlanan yardım paketleri Afganistan'ın doğusunda depremden etkilenen Kunar, Nangarhar ve Lağman kentlerinde yaşayan Afgan ailelerine TİKA tarafından dağıtılmıştır. TİKA, deprem sonrası Afganistan'da gerçekleştirdiği yardım projesi ile deprem bölgelerine giderek doğrudan en büyük yardımları yapan kurum olmuştur (TİKA, 2014).

TİKA, 2011 yılında gerçekleştirilen intihar saldırısı sonucunda hayatını kaybeden Afganistan'ın önde gelen liderlerinden olan eski AIC Barış Konseyi Başkanı ve Cumhurbaşkanı Burhanettin Rabbani'nin anıt mezarı yolu ve park alanı düzenlemesini gerçekleştirmiştir. Afganistan Yüksek Barış Konseyi ve Kabil Belediyesi

öncülüğünde TİKA, iş birliği yaparak Kabil Vezir Akbar Han semti Vezir Akbar Han Tepe'sinin üzerinde bulunan anıt mezarı ulaşım için kullanılan yaklaşık 600 metrelik alanın aydınlatmasını ve yolun asfaltlanmasını sağlamıştır. Ayrıca TİKA bu alanda 50 araç kapasiteli park yerinin inşasını da gerçekleştirmiş ve hizmete açmıştır (TİKA, 2014:20).

Afganistan ile Türkiye arasında ilk diplomatik ilişkiler 01 Mart 1921 tarihinde başlamıştır. Türkiye ve Afganistan arasında imzalanan antlaşmayla 24 Aralık 2010 tarihi Türk-Afgan dostluk günü olarak belirlenmiştir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı tarafından Türk-Afgan dostluğunun sürekli canlı kalmasını sağlamak amacıyla başkent Kabil'in Pağman ilçesinde Türk-Afgan Dostluk parkı oluşturulmuştur. 01 Mart 2011 yılından itibaren her yıl dostluk gününde fidan dikmek suretiyle çeşitli kutlamalar yapılmaktadır. TİKA tarafından 16 Mayıs 2016 tarihinde, Türk-Afgan Dostluk Parkı'na modern sulama sistemi kurulmuş ve törenle hizmete açılmıştır. Her yıl yapılan kutlamalarda TİKA tarafından parka 1000'in üzerinde çam ağacı dikilmektedir (Haberler, 2016).

SONUÇ

Soğuk savaşın sona ermesi ile yeniden şekillenen dünya düzeni ve savaş sonucu ortaya çıkan manzaraların tekrar yaşanmaması için uluslararası ortak güvenlik kavramı doğrultusunda, NATO ve BM gibi uluslararası örgütler öncülüğünde birtakım anlaşmalar imzalanmış ve devletlerin güven ortamı içinde varlıklarını sürdürmelerine olanak sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Dünyada yaşanan uluslararası anlaşmazlık ve çatışmalar Barışı Destekleme Harekâtlarını da beraberinde getirmiştir. Uluslararası alanda etkin rol oynayan NATO ve BM gibi örgütler tarafından düzenlenen Barışı Destekleme Harekâtları ile dünya üzerinde uzun süreli istikrar ortamını sağlama, çatışmaları önleme ve bununla birlikte barışın korunması da amaçlanmıştır. Ancak, uluslararası barışın ve güvenliğin korunması bununla birlikte barış ortamının yeniden tesisi için düzenlenen Barışı Destekleme Harekâtlarının, bazı devletlerin ulusal çıkarlarına yönelik kazanımlar elde etmesi için de bir araç olarak kullanıldığı gerçeği inkar edilemeyecek niteliktedir. Bunun en somut örneği, Amerika'nın dünyanın birçok yerinde yürütülen Barışı Destekleme Harekâtlarında ulusal çıkarlarını her şeyin üzerinde tutması ve uluslararası örgütlerin de Amerikan çıkarları doğrultusunda kararlar almasıdır. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla gerçekleştirilen Barışı Destekleme Harekâtlarına katılan devletler, görev yaptıkları coğrafyayı incelemenin yanı sıra beraber görev yapmış oldukları devletlerin askeri gücünü ve kabiliyetlerini yakından tanıma imkânı elde etmiştir. Ayrıca ordular, askeri tecrübeler konusunda bilgi paylaşımında bulunma fırsatına da sahip olmuştur.

11 Eylül 2001'de Amerika'da gerçekleştirilen terör saldırıları sonucunda ABD ile diğer bütün devletler güvenliklerini sağlamak için birçok yeni güvenlik stratejisi geliştirmiştir. Bu alanda almış oldukları güvenlik önlemleri başta ABD olmak üzere birçok ülkenin temel hak ve özgürlüklerini kısıtlamış, terör odaklarına karşı savaş ilan etmelerine yol açmıştır. Bunun sonucunda, terör yuvası haline gelen ve El-Kaide örgütünün üssü konumundaki Afganistan'a, 7 Ekim 2001 tarihinde Amerika ve İngiltere güçlerini birleştirerek Sonsuz Özgürlük Operasyonu düzenlemiştir. Bu operasyon sonucunda, El-Kaide örgütünün en büyük destekçisi olan Taliban rejimi sona ermiştir. Bu olaylar, Afganistan için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Taliban rejiminden sonra Afganistan'ın devlet yapısının yeniden oluşturulabilmesi amacıyla birçok

konferanslar yapılmış ve buna yönelik olarak da anlaşmalar imzalanmıştır. Alınan kararlar doğrultusunda uluslararası toplumlar, Afganistan'a yatırımlar yapmayı ve Afgan halkının temel ihtiyaçlarının karşılayabilmesi için ekonomik ve personel desteğinde bulunacaklarını taahhüt etmiştir. Ancak 2001 yılından itibaren yaşanan gelişmeler Afganistan'da barışın ve istikrarın sadece askeri yöntemlerle oluşturulmasının imkânsız olduğunu gözler önüne sermektedir. Güvenlik sorunu ile ortaya çıkan sosyo-ekonomik güvenlik problemi Afganistan'ın yeniden yapılanmasında önemli bir engel teşkil etmektedir. Özellikle son dönemde Afganistan'ın yeniden inşa sürecinin başarısını, uygulanan askeri yöntemlerden ziyade sivil çözümler ile tüm grupları kapsayacak nitelikteki görüşmeler önemli ölçüde etkilemiştir. Yapılan konferanslar ve görüşmeler sonucu alınan kararlar ülkelerin ve uluslararası örgütlerin Afganistan'a daha da fazla destek vermesini sağlamıştır.

NATO gibi uluslararası alanda etkin rol oynayan örgütün bir üyesi olan Türkiye, NATO üyeliğinin yüklemiş olduğu görev ve sorumlulukları güvenlik politikasının temel esaslarını oluşturması açısından ön planda tutmuştur. NATO'ya üye olduğu andan itibaren kendisine verilen tüm görevleri ve yükümlülükleri yerine getirmiş olan Türkiye, uluslararası güvenliğin sağlanması hususunda barış ve istikrara katkıda bulunmaya, gelişen kriz ve çatışma durumlarına yönelik önleyici tedbirler almayı kendisine ilke edinmiştir. 21. yüzyılda yeni tehdit ve risklerin yoğunlaştığı Kafkaslar, Balkanlar ve Orta Doğu coğrafyası üçgeninde yer alan Türkiye'nin, gerek zengin yeraltı kaynakları gerekse önemli ticaret yollarındaki jeostratejik ve ekstratejik konumu nedeniyle dünya üzerindeki önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Türkiye, bu özel konumu sebebiyle bu bölgede bir güç ve denge unsuru olmuştur. Coğrafyasında barış ve güvenliğin tesisine katkıda bulunan, stratejik ve güvenlik üreten bir ülke konumundadır. Uluslararası topluluklar, Türkiye'nin bu konumu nedeniyle gerçekleştirilen Barış Destekleme Harekâtlarında Türkiye ile yakın iş birliği içerisinde stratejik ortaklıklar kurmuştur. Bu sayede Türkiye, barışı destekleme harekâtlarında aranan ve vazgeçilemez bir ülkesi konumuna gelmiştir.

Uluslararası barışın korunması veya yeniden tesisinde aktif rol alan Türk Silahlı Kuvvetleri, savunma ve dış güvenlik politikası gereği bulunduğu coğrafyada veya coğrafya dışında ortaya çıkan çatışma durumlarına barışçıl, kalıcı ve adil yollara

başvurarak çözüm elde edilmesine yönelik yapılan her türlü iş birliğinde yer almaktadır. Özellikle Türk Silahlı Kuvvetleri, yürütmüş olduğu barışı destekleme harekâtlarında uluslararası ve yasal mevzuata uygunluğu, diğer devletlerin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlıklarına saygılı olmanın yanında, insan hakları ve özgürlüklerine dikkat ederek barışın korunmasına katkıda bulunmaktadır. Bu kapsamda, birçok Barışı Destekleme Harekâtına katılan Türk Silahlı Kuvvetleri, küresel bir güç olarak tesis edilen barış gücü kuvvetlerinde almış olduğu görevlerde sahip olduğu tecrübeleri sayesinde barış ve istikrarın sağlanmasında dünya çapında büyük hizmetler vermiş ve vermeye de devam etmektedir. Barışı Destekleme Harekâtına ilk defa 1950 yılında Kore Savaşı ile katılan Türk Silahlı Kuvvetleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan kriz ortamı, küreselleşme, terörizm, göç, bölgesel gelir eşitsizlikleri, etnik unsurlar arasındaki çatışmalar doğrultusunda ülkelerin değişen güvenlik yapıları nedeniyle, 1988 yılından bu yana İran, Kuveyt, Somali, Bosna-Hersek, Gürcistan, Arnavutluk, Kosova, İsrail (El Halil), Doğu Timor, Lübnan ve Afganistan gibi ülkelerde barış ve istikrar ortamına katkıda bulunmak için BM, AGİT ve NATO'nun liderliğinde gözlemcilik göreviyle Barışı Destekleme Harekâtına katılmaya devam etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, dünya geneline giderek yayılan harekâtları desteklemekte ve bu harekâtlara aktif katılım sağlamaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri katılmış olduğu ve liderliğini üstlendiği Barışı Destekleme Harekâtlarında sahip olduğu bilgi, donanım, harekâtlardaki etkinliği, tarafsızlığı ve sevk idaredesin ki başarıları nedeniyle görev yaptığı bölge ülkeleri ile diğer ülkeler tarafından takdir edilmektedir.

Türkiye, Afganistan'ın güvenliğinin sağlanması için 16 Şubat 2002 tarihinde İngiltere liderliğinde başlayan Uluslararası Güvenlik Yardım Harekâtı (ISAF) kapsamında yürütülen operasyona katkıda bulunmaya başlamıştır. Afganistan müdahalesi sonucunda başlatılan Uluslararası Güvenlik Yardım Harekâtı liderliği 11 Ağustos 2003 tarihinde alınan Askeri Komite kararı sonucunda NATO tarafından üstlenilmiştir. NATO açısından liderliğini üstlenmiş olduğu bu harekât, şartları ve harekâtın gelişim aşamaları bakımından NATO'nun kuruluşundan bu yana katıldığı en önemli harekât olarak nitelendirilmektedir. Bu karar ile Türk Silahlı Kuvvetleri, NATO liderliğinde gerçekleştirilen Barışı Destekleme ve Koruma Harekâtına aktif olarak katılım sağlayan bir ordu olmuştur. T.C. Anayasası'nın 92. maddesine istinaden Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 10 Ekim 2001 tarihinde çıkarılan karar doğrultusunda

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Afganistan'a gönderilmesine onay verilmiştir. Türkiye, nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu Afganistan'da gerçekleştirilecek olan yeniden yapılandırılma harekâtı ile ilgili olarak, çok ciddi ekonomik kriz yaşamasına rağmen, ISAF harekâtı süresince görevin ifasına yönelik, alınacak gerekli tedbirlerin tüm masraflarının harekâtın içerisinde yer alan katılımcı ülkeler tarafından karşılanacak olması durumuna karşın harekâta katılma kararı almıştır.

Türk Silahlı Kuvvetleri katılmış olduğu tüm görevlerde Afganistan'da bulunan bütün unsurlara eşit mesafede yaklaşarak, Afgan yönetimini desteklemek, Afganistan milli ordusunu eğitmek ve Afganistan'ın güvenliğinin, istikrarının ve yeniden yapılanmasını sağlama hususlarında yardımcı olabilmeyi kendisine ilke edinmiştir. Türkiye, Afganistan'ın kendisine sınır komşusu olmamasına rağmen; Afganistan'da meydana gelen ve ilerleyen süreçte ortaya çıkabilecek durumların domino etkisi yaratarak kendisini ve bulunduğu coğrafyayı etkileyebileceği düşüncesiyle Afganistan'da barışın, güvenliğin ve istikrar ortamının tesisi ile ilgili görevlerde büyük çaba sarf etmiştir. Ancak, Türkiye'nin komşusu olduğu Orta Doğu coğrafyasında yaşanan karışıklıklar ile birlikte Afganistan'daki istikrarsız ortamın ve kaosun kendisine zarar vereceği endişesi halen daha devam etmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtı kapsamında 2001 yılından bugüne kadar görev yaptığı Afganistan'da askeri alanda güvenliğin sağlanması yönünde alınan tedbirlerin yanı sıra, Afgan halkının her bakımdan desteklenmesi, Afganistan'ın yeniden inşası ile bütün askeri, sivil kurumların tesisi ve idamesinin son derece önemli olduğunu savunmuştur. Bu kapsamda Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan'a siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda önemli katkılar yaparak kapsamlı çalışmalarda yer almış olup, Afganistan'ın yeniden inşasında görev almaya devam etmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri, ISAF harekâtı boyunca yaklaşık olarak 1600 personeli ile Afganistan'da barışın tesisi ve Afganistan'ın yeniden yapılandırılmasında etkin olarak çalışmalar yapmıştır. TSK, milli kısıtlamaları gereğince hiçbir şekilde sorumluluk sahası dışında görev almamış, mayın temizleme, terörle ve uyuşturucu ile mücadele faaliyetleri gibi alanlarda görevlere katılmamıştır. Afganistan genelinde altı bölge komutanlığı olan ISAF kuvveti bünyesinde görev alan 50 ülkeden 130.000 askeri

personel arasında Türk askeri, Afgan halkına yaklaşımı ve özellikle de Müslüman olması nedeniyle oldukça sevilmiş ve takdir edilmiştir.

2001 yılından günümüze kadar ISAF gücüne destek sağlayan Türk Silahlı kuvvetleri, iki kez ISAF gücü liderliğini üstlenmiştir. Türkiye, tugay seviyesindeki birlikleri ile ISAF ve Kabil Bölge Komutanlığı karargâhlarında görevlendirilen personel, Kabil Bölge Komutanlığına tahsisli iki Tabur Görev Kuvveti, beş Harekât Yönlendirme ve İrtibat Timi, bir helikopter desteği ve destek unsurları, Vardak ilinde görevli Bölgesel İmar Timi, Mezar-ı Şerif bölgesinde görevli bir Seçim Destek Birliği ve Afganistan eğitim kurumlarında görevlendirilmiş olan öğretmen ve danışman personeli ile ISAF gücünü desteklemektedir. Türkiye, bugüne kadar Afganistan'a yaklaşık olarak 277 milyon dolar yardımda bulunmuştur. Ayrıca 4-5 Ekim 2016 tarihlerinde gerçekleştirilen Afganistan Konferansı'nda Türkiye, 2018 ve 2020 yılları arasındaki iki yıllık dönemde Afganistan'a 150 milyon dolarlık yardım yapılacağını açıklamıştır. TSK tarafından Afganistan'ın güvenliğinin sağlanmasının yanında çağın gerisinde kalmış eğitimsiz Afgan halkının eğitimi için Afganistan'ın çeşitli şehirlerindeki 41 okulun inşası, bakım ve onarımı yapılmış ve eğitime yardımcı malzeme desteği sağlanmıştır. TSK açmış olduğu meslek edindirme kursları sayesinde, işsiz Afgan halkının mesleki eğitimlerine büyük teşviklerde bulunmuş olup Afgan halkının eğitimi için yaklaşık olarak 5 milyon dolar harcama yapmıştır. TSK'nın bugüne kadar Afganistan genelinde 4 hastane, 6 sağlık kliniği, 2 seyyar kliniğin tamirini ve yeniden inşasını gerçekleştirmiştir. Ayrıca şehirlerin altyapısının oluşturulması, kamu kurum ve kuruluş binalarının inşası gibi projeler Türk Silahlı Kuvvetleri ile Bölgesel İmar Timleri tarafından ortak olarak gerçekleştirilmiştir. TSK ve BİT'ler, Afgan halkının temel gereksinimlerini belirlemiş ve ihtiyaçlarını karşılamıştır. Türkiye ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2002 yılından itibaren Afganistan'a yönelik olarak gerçekleştirmiş olduğu projeler giderek artmaya devam etmektedir. Bu durum Türkiye'nin Afganistan'ın yeniden inşası sürecinde isabetli projeler gerçekleştirdiğinin bir kanıtı niteliğindedir. Özellikle de Türkiye'nin eğitim, sağlık, tarım, güvenlik, bayındırlık, kültür, yönetim, su ve enerji gibi alanlarda yapmış olduğu yatırımlar devlet inşasında önceliği ve önemi kurumsallaşmaya verdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan’da istikrar ve barış ortamının tesisine yönelik askeri, ekonomik, sosyal, kültürel ve eğitim projelerine devam ettirmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Afganistan’da yürüttüğü projeleri, Afgan yerel yönetimleriyle sivil-asker iş birliği içerisinde gerçekleştirerek Afganistan’ın yeniden yapılanması sürecine önemli katkılar sağlamaktadır. Afganistan’ın çok eski dostu ve kardeş ülkesi durumunda olan Türkiye’ye karşı Afgan halkı, Afganistan’ın yeniden yapılanmasına yönelik göstermiş olduğu çaba ve gayretlerden ötürü büyük bir minnettarlık duygusu beslemektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri, Afganistan’ın bir an önce kendi iç dinamikleri ile kendisine yetebilecek bir ülke olabilmesini sağlayabilmek için imkânlar dâhilinde her alanda destek olmaya devam etmektedir. Türkiye, Afganistan’a yapmış olduğu katkılarda ve ortaya çıkan sorunlarda NATO ve ABD ekseninin dışına çıkarak kendi politikasını izlemeyi tercih etmiştir. Bu ve buna benzer Barışı Destekleme Harekâtları, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin eğitim durumunu, disiplini, malzeme ve teçhizatı ile birlikte emir komuta yapısının dünya kamuoyuna tanıtılmasına da büyük katkı sağlamıştır. ISAF harekâtına katılan diğer ülke silahlı kuvvetleriyle iş birliği içerisinde çalışma imkânı; TSK personeline birçok yönden olumlu katkı sağlamıştır. Bu türdeki Barışı Destekleme Harekâtları, hareketlere katılan TSK personelinin dünyaya bakış açısının ve ufkunun genişlemesine katkı sağlamışının yanı sıra diğer ülke ordularının geçmişini, silah sistemlerini, imkan ve kabiliyetini daha yakından tanımalarını sağlamaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri bu tür Barışı Destekleme Harekâtları ile komuta kontrol ve muhabere sistemlerini deneme fırsatı bularak diğer ülke ordularındaki sistemler ile kendi sistemlerini mukayese etme fırsatını da elde etmektedir. Türkiye’nin dünya üzerindeki jeostratejik konumu nedeniyle terör ve terör olayları ile mücadele edilmesine yönelik uluslararası alanda gerçekleştirilen her türlü faaliyette iş birliği içerisinde çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye, uluslararası örgütler ve devletler ile iş birliği içerisinde yürüttüğü çalışmalarında, 30 yılı aşkın süredir PKK terör örgütüne karşı sürdürmekte olduğu mücadelesinde uluslararası kamuoyundan ihtiyaç duyduğu desteği elde etmeyi ve PKK terör örgütü ile mücadelesindeki haklılığını açıklamayı amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

“Afganistan Ülke Profili” (1999), *Avrasya Dosyası*, C: 4, Sayı: 3-4, ss. 128-140.

Akkaya, Bülent (2012), “Türkiye’nin NATO Üyeliği ve Kore Savaşı”, [Elektronik Sürüm], *Akademik Bakış Dergisi*, Şubat, S:28, ss. 1-20.

Akkurt, Mehmet (2005), *Afganistan’ın Yapılanmasında Siyasi ve Ekonomik Stratejiler*, IQ Yayıncılık: İstanbul.

Alper Soner, Arap Erdal ve Değirmencioğlu Burcu (2014), “Unutulan Savaş Kore Savaşı”, [Elektronik Sürüm], *Hukuk Gündemi Dergisi*, S:1 ss. 74-83.

Aral, Berdal (1999), *Uluslararası Hukukta Meşru Müdafaa Hakkı*, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Aral, Berdal (2007), “Asimetrik Saldırı Savaşları, Siyaset ve Uluslararası Hukuk”, [Elektronik Sürüm], *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, C: 4, S: 14, ss. 39-83.

Armaoğlu, Fahir (1998), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Genişletilmiş 12. Basım, Alkım Yayınları: Ankara.

Ataöv, Türkkaya (2004), *11 Eylül: Terörle Savaş mı Bahane mi?*, Alkım Yayınevi: İstanbul.

Atay, Mehmet (1999), “Avrasya’nın Balkanları, Afganistan’da İç Çatışma Dinamikleri”, *Avrasya Dosyası*, C: 4, ss. 10-25.

Avar, Banu (2010), *Hangi Dünya Düzeni*, Remzi Kitabevi: İstanbul.

Aydınğün, İsmail ve Özdemir, Ali Murat (2012), *11 Eylül Küresel Felakete Yerel Yorumlar*, Tan Kitabevi: Ankara.

Bal, İhsan ve Özeren, Süleyman (2009), “Uzakdoğu’dan Yedi Kıtaya Terörle Mücadele”, *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK)*: Ankara.

Balcı, Ali (2004), “Afganistan: Ulus Devlet ve Kabilecilik Arasında”, Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman (Ed.); *Dünya Çatışmaları Çatışma Bölgeleri ve Konuları*, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım: Ankara, ss. 285-308.

Başeren, Sertaç H. (2001), ‘Uluslararası Hukuk Açısından Amerika Birleşik Devletleri’nde Gerçekleştirilen Terörist Saldırıları ve Yol Açtığı Gelişmeler Üzerine Bir Değerlendirme’, *Vecdi Aral’a Armağan, Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, ss: 69-80.

Başeren, Sertaç Hami (2003), *Uluslararası Hukukta Devletlerin Münferiden Kuvvet Kullanmalarının Sınırları*, Ankara Basım Evi: Ankara.

Beg, Rauf (2001), *Adı Afganistan’dı Talibanların Eline Nasıl Düştü?*, Turan Kültür Vakfı: İstanbul.

Bilbilik, Erol (2004), *İç Yüzü ve Perde Arkasıyla NATO-İstanbul Zirvesi ve Geniş Orta Doğu Stratejisi*, Otopsi Yayınları: İstanbul.

Babow, Shira (2012), “The Water-Energy Nexus in the Amu Darya River Basin: The Need for Sustainable Solutions to a Regional Problem”, Global Energy Network Institute (GENI), September.

Bonhomme, Brian ve Boivin, Cathleen (2010), *Milestone Documents in World History*, Salem Press: Hackensack.

Bostanoğlu, Burcu (1999), *Türk-ABD İlişkilerinin Politikası*, İmge Yayınları: Ankara.

Bozkurt, Enver (2003), *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, Nobel Yayın: Ankara.

Bulut, Mehmet (2010), “Türk Askeri Afganistan’da Barışın Teminatı”, *Savunma ve Havacılık Dergisi*, S:136, ss. 97-98.

Burke, Jason (28 Ekim 2001), “The Making of the World’s Most Wanted Man: Part 1, [Elektronik Sürüm], *The Guardian*.

Burns, John ve Levine, Steve (31 Aralık 1996), “How Afghans Stern Rulers Took Hold”, [Elektronik Sürüm], *New York Times*.

Büyükbaş, Murat (2006), *Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a Müdahalesi ve Afganistan'da Oluşturulan Yeni Yönetim Yapısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi: Isparta.

Caniklioğlu, Meltem Dikmen (2007), “Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye'nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler”, [Elektronik Sürüm], *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 9, S: 2 ss. 29-97.

Castillo, Del Graciana (2010), “Peace Through Reconstruction: An Effective Strategy for Afghanistan The Brown Journal of World Affairs”, [Elektronik Sürüm], *The Brown Journal of World Affairs*, C: 16, S: 2, ss. 195-211.

Clark, Wesley K. (2004), *Modern Savaşları Kazanmak Terörizm ve Amerikan İmparatorluğu*, (Çev. Attila Berkeoğlu), İstanbul: Truva Yayınları, (2003).

Çakmak, Haydar (2004), *Uluslararası Krizler ve Türk Silahlı Kuvvetleri*, Platin Yayıncılık: Ankara.

Caşın, Mehmet Hakkı (2008), “*Uluslararası Terörizm*”, Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.

Çeçen, Anıl (1999), “Afganistan'ın Öne Çıkışı”, *Avrasya Dosyası*, S: 4, ss. 111-118.

Çevik, Mehmet Emin (2013), “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı”, [Elektronik Sürüm], *HUKAB Dergi*, C:5.

Çınarlı, Özgür (2009), *Afganistan'daki İç Savaş ve Dış Müdahale (1989-2001)*,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Çınarlı, Öznur (2012), “Afganistan'ın Etnik Yapısı”, *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 4, S: 1, ss. 73-84.

Davutoğlu, Ahmet (2003), *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*, Küre Yayıncılık: İstanbul.

Davutoğlu, Ahmet (2014), *Küresel Bunalım*, Küre Yayınları: İstanbul.

Demirel, Emin (2002), *Taliban, El-Kaide-Ladin ve Paylaşılamayan Ülke Afganistan*, IQ Yayıncılık: İstanbul.

Demirer, Temel ve diğerleri (2004), *11 Eylül'den Afganistan'a ABD İmparatorluğu*, Ütopya Yayınevi: Ankara.

Denizli, Ali (2005), “Kore Harbinde Türk Birlikleri”, *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Nisan, S: 12, ss. 3-8.

Durak, Gökhan (2015), “Türk ve Dünya Basınında Kore Savaşı ve Türkiye”, [Elektronik Sürüm], *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Şubat, C:8, S:36, ss. 323-339.

Duran, Hasan (2001), “Birleşmiş Milletler ve Müdahale”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C: 6, S: 2, ss. 131-142.

Ece, Ali ve diğerleri (2001), *11 Eylül Bir Saldırının Yankıları*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

Efegil, Ertan (2000), “Washington'un Hazar Havzası Politikası ve Türkiye”, *Avrasya Dosyası*, C: 6, ss. 187-202.

Efegil, Ertan ve Albayrakoğlu, Pakin Esra (2015), *Türkiye'nin Yakın Havzasındaki Devlet-içi Terör Çatışmaları Analizleri*, Gündoğan Yayınları: İstanbul.

Ekrem, Nuraniye (2002), "Ekonomik Yardım ve Stratejik Amaç: Çin'in Afganistan'a Yönelik Politikası", *Stratejik Analiz Dergisi*, C:2, S:23, ss.86-93.

Esmer, Cüneyt (2005), “Yeniden Ayağa Kalkmaya Çalışan Ülke: Afganistan”, *TİKA Avrasya Bülteni*, S: 32-33, ss. 34-39.

Esposito, John (2003), *Kutsal Olmayan Savaş* (Çev. Nuray Yılmaz – Ertan Yılmaz), Oğlak Yayıncılık: İstanbul.

Fisk, Robert (3 Ekim 2001), “Just Who Are Our Allies in Afghanistan”, [Elektronik Sürüm], *The Independent*.

Foster, Erin ve Larner Wiebke (2011), “Afghan Ethnic Groups: A Brief Investigation”, *Civil Military Fusion Centre*, August.

Fuller, Graham (2004), *Siyasi İslam'ın Geleceği* (Çev. Mustafa Acar), Timaş Yayınları: İstanbul.

Geyikli, Yemliha (2014), “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma Sorunu: BM, NATO, Bush Doktrini”, [Elektronik Sürüm], *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi*: İstanbul.

Gouhari, Saeeda (6 November 2013), “*Mining in Afghanistan*”, Heinrich Böll Stiftung.

Gökırmak, Mert (2011), “Afganistan: Bölgesel Rekabet ve Yeni Açılımlar”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C: 7, ss. 7-42.

Gözen, Ramazan (2004), *Uluslararası İlişkiler Sonrası Çoğulculuk, Küreselleşme ve 11 Eylül*, Alfa Yayınları: İstanbul.

Güler, Merve (2012), “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Barışı Destekleme Harekâtlarına Katkısı”, *Silahlı Kuvvetleri Dergisi*, Temmuz, S: 413, ss. 4-13.

Güler, Mustafa (2004), “Afganistan”, *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Ocak, S: 9, ss. 20-26.

Dursun, Gülfem (1999), “Afganistan'ın Etnik Kimliği”, *Avrasya Dosyası*, C: 4, ss. 48-57.

Genelkurmay (1989), *Kore'de Türk Askeri*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları: Ankara.

Gündüz, Süleyman (2001), *Taliban, Ladin ve Amerika Kısacasında Afganistan: Afganistan, Taliban ve Ladin*, Birey Yayıncılık: İstanbul.

Gürbüz, Beyhan (2008), *Dini Motifli ve Uluslararası Bir Terör Örgütü olarak El-Kaide*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı: Ankara.

Halatçı, Ülkü (2006), “11 Eylül Terörist Saldırıları ve Afganistan Operasyonu’nun Bir Değerlendirilmesi, [Elektronik Sürüm], *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C: 2, S: 7, ss. 80-98.

Hashim, Ahmed S. (2001), “ The World According to Usama Bin Laden”, *Naval War College Review*, Autumn, S:4, ss.19.

Haytoğlu, Ercan (2002), “Kore Savaşı ve Denizli Kore Şehitleri ile Gazileri”, [Elektronik Sürüm], *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:11, ss. 76-115.

Hoshmand, Andrea L. (2005), “Provincial Reconstruction Teams in Afghansitan”, [Elektronik Sürüm], *International Security and Economic Policy Project Course*.

İlhan, Suat (1995), “Jeopolitik Gelişmeler ve Türk Dünyası”, *Avrasya Etüdları*, C: 2, S: 3, ss. 23-37.

İşcan, İsmail Hakkı (2004), “Uluslararası İlişkilerde Klasik Jeopolitik Teoriler ve Çağdaş Yansımalar”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, C: 1, S:2, ss. 47-79.

Jacob, Jijo (5 Eylül 2011), “ Who will get the 50 million dolars reward for netting Bin Laden? ” *International Business Time*.

Kara Kuvvetleri Dergisi (2008), “Türkiye’nin Kore Savaşına Katılışı ve Savaşın Türkiye için Önemi”, *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Ocak, S:23, ss. 4-6.

Karagül, İbrahim (2005), *Hristiyan Siyonistler- Kutsal Savaş ve İslam Dünyası Yüzyüllük Kuşatma*, Fide Yayınları: İstanbul.

Katzman, Kenneth (2013), “Afghanistan: Post-Taliban Governance Security, and U.S. Policy”, [Elektronik Sürüm], *Congressional Research Service*.

Kaya, İbrahim (2005), *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, USAK Yayınları: Ankara.

Keskin, Funda (1998), *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: Ankara.

Keskin, Funda (2002), “BM ve Kuvvet Kullanımı”, *Avrasya Dosyası BM Özel Sayısı*, İlkbahar, C: 8, S: 1, ss. 149-174.

Keskin, Funda (2003), “1990 Sonrası Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Türkiye’nin Katkısı”, *Avrasya Dosyası*, C: 9, S:4, ss. 237-255.

Kirişçi, Kemal (2000), İki Bloklı Sistemde Türkiye’nin İzlediği Politika ve Sonuçları, *21.yy İlk Çeyreğinde Türkiye’nin Genel Vizyonu, Politikası ve Stratejisi Sempozyumu*, 07-08 Aralık 1999, Harp Akademileri Komutanlığı: İstanbul.

K.K.K (Haziran 2014), *Afganistan Bilgi Broşürü* Kara Kuvvetleri Basımevi: Ankara.

Koheni, Marcelo, G (2007), *ABD’nin Soğuk Savaşın Bitişinden Sonra Kuvvet Kullanılması ve Bunun Hukuka Etkisi, ABD Hegemonyası ve Uluslararası Hukukun Temelleri*, (Çev. Erdem Denk), Siyasal Bilimler Yayım Dağıtım: Ankara.

Lafraie, N. (2009), “NATO in Afghanistan: Perilous Mission, Dire Ramifications”, *International Politics*, C:46, S:5, ss. 550-572.

Landsford, Tom (2012), *9/11 and the Wars in Afghanistan and Iraq*, ABC-Clio: USA.

Oğan, Gökçen ve Mengi, Ergun (2008), “NATO’nun Afganistan Görevi ve Türkiye’nin Katkılarına Dair Bir Değerlendirme”, *Stratejik Analiz*, C: 9, S: 98, ss. 65-66.

Oğuz, Esedullah (2001), *Hedef Ülke Afganistan*, Doğan Yayıncılık: İstanbul.

Oran, Baskın (2003), *Türk Dış Politikası*, İletişim Yayınları: İstanbul.

Önal, Hilal (2010), “ABD’nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C: 6, S: 23, ss. 43-71.

Örgün, Faruk (2001), *Küresel Terör*, Okumuş Adam Yayıncılık ve Eğitim Hizmetleri: İstanbul.

Örnek, Serdar (2012), “Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu”, *Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S: 1, ss. 107-134.

Özaylar, Murat (2005), “Kore Savaşında Türk Askerlerinin Esaret Hayatı”, *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Ekim, S: 14, ss.29-33.

Özcan, Mustafa (2002), *Büyük Oyun 2: Taliban Sonrası Afganistan, Afganistan Üzerine Araştırmalar* (Der. Ali Ahmetoğlu), TATAV Yayınları: İstanbul.

Özer, Sanem, Oğuz, Ceren.U, Atvur, Senem (2010), NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinden Değerlendirilmesi, *Akdeniz İİBF Dergisi*, S:19, ss. 257-285.

Özkan, Ayşe (2002), "Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu", *Avrasya Dosyası*, C: 8, S: 1, ss. 238-257.

Palmer, Diego (2005), "Dönüşüm sürecinde Afganistan Sorunu", [Elektronik Sürüm], *NATO Dergisi*, S: 2.

Patan, Selim (2010), "Afganistan Türk Görev Kuvveti Komutanlığı", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, Nisan, S: 404, ss. 64-71.

Pazarcı, Hüseyin (2000), *Uluslararası Hukuk Dersleri IV*, Turhan Kitapevi: Ankara.

Polat, İrfan (2006), *11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletlerinin Afganistan Müdahalesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Isparta.

Raşid, Ahmet (2001), *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*, Everest-Mozaik Yayınları: İstanbul.

Rençber, Sercan (2008), "Irak'a Yönelik Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuk Açısından Geçerliliği", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C: 4, S: 13, ss. 55-75

Sander, Oral (2016), *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi: İstanbul.

Saray, Mehmet (1997), *Afganistan ve Türkler*, Asam Yayınları: Ankara.

Sasaoğlu, Dicle (2014), "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", [Elektronik Sürüm], *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi(BİLGESAM)*, S. 1176, ss. 1-8.

Saydam, Mehmet (2010), "ABD'nin Uluslararası Hukuk Çıkmazı: Afganistan Müdahalesi", *Orta Doğu Analiz Dergisi*, C: 2, S: 19-20, ss. 68-76.

Simsir, Bilal (2002), *Atatürk ve Afganistan*, Birinci Basım, ASAM Yayınları: Ankara.

Stemmet, Andre (2003), “International Law and the Use of Force: Some Post 9/11 Perspectives”, *RUSI Journal*, C:148, S:5, ss. 24-32.

Taflıoğlu, Serkan (1999), “İslami Direniş'den Taliban'a”, *Avrasya Dosyası*, C: 4, S: 3-4, ss. 26-47.

Taşdemir, Fatma (2005), *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Ülkeleri Dışında Münferiden Kuvvet Başvurma Yetkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

Taşdemir, Fatma (2006), *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvuru Yetkisi*, USAK Yayınları: Ankara.

Taşdemir, Fatma (2006a), “Uluslararası Anarşiye Giden Yol: Uluslararası Hukuk Açısından Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C: 2, S: 5, ss. 75-89.

Theophyle (2011), “Osama Bin Laden Biographical Notes” (2011), *Theophyle Politeia*, C:5, S:12, ss.536-553.

TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) (2014), *Afganistan Proje ve Faaliyetler*, TİKA Yayınları: Ankara.

Topal, Ahmet (2005), *Uluslararası Terörizm ve Terörist Eylemlere Karşı Kuvvet Kullanımı*, Beta Yayınları: İstanbul.

Torba, Ertuğrul (2008), “Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yurt Dışı Görevlerinin Ulusal Çıkarlar Açısından Değerlendirilmesi”, *Kara Kuvvetleri Dergisi*, Nisan 2008, S:24, ss. 34-41.

Tosun, Fatih (2009), “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Karışma Kavramlarının Değişen Anlamı”, [Elektronik Sürüm], *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C: 5, S: 9, ss. 89-116.

Türesin, Elif (2013), “Afganistan'a Güvenlik ve Kalkınma Yardımlarımız”, Dışişleri Bakanlığı Bilgilendirme Notu: Ankara.

Türk, Hikmet Sami (2012), *Terörizmle Mücadelenin Hukuki Boyutları*, Yetkin Yayınları: Ankara.

Türkman, Sayim (2014), “Kore Savaşı ve Türkiye’nin Nato’ya Girişi”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Şubat, S:14, ss.131-148.

Uysal, Hasan (1996), *Adı Afganistan*, Öteki Yayınevi: Ankara.

United Nations Environment Programme (UNEP) ve Food and Agriculture Organization (FAO) (2003). *Afghanistan Wakhan Mission Technical Report*, UNEP and FAO: Geneva.

Ülger, İrfan Kaya (1999), “Taliban: Afganistan’da “Pax American”ın İslamcı Militanı”, *Avrasya Dosyası*, C: 5, ss. 94-110.

Vatandaş, Aydoğan ve Aydın, Mustafa (2004), *11 Eylül Senaryosu Kod Adı: Kılıçbalığı*, Kara Kutu Yayıncılık: İstanbul.

Whelan, Richard (2006), *El-Kaidecilik İslam’a Tehdit, Dünya’ya Tehdit* (Çev. Hüseyin Bağcı – Bayram Sinkaya – Pınar Arıkan), Ankara: Platin Yayınları, (2005).

Yalçınkaya, Haldun (2009), “NATO Peacekeeping in Afghanistan: Expanding the Role to Counterinsurgency or Limiting it to Security Assistance”, *Defence Against Terrorism Review (Terörizmle Mücadele Dergisi)*, S: 2, N: 2, ss. 59-81

Yaman, Didem (2005), “11 Eylül Sonrasında ABD: Algılamalar, Psikolojik Yansımalar ve Yasal Düzenlemeler”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C: 1, S. 1-2, ss. 117-142.

İNTERNET KAYNAKLARI

AA (2015), “Afganistan’ın Canevi Türk Ordusuna Emanet”,
<http://aa.com.tr/tr/dunya/afganistanin-canevi-turk-ordusuna-emanet/70528>, [Erişim: 02 Mart 2016].

Akademikperspektif (2013), “Türkiye’nin Afganistan’a Desteği Devam Edecek”,
<http://akademikperspektif.com/2013/05/15/afganistan-etnik-yapi-uzerine-bir-degerlendirme/>, [Erişim: 04 Ocak 2016].

Al Jazeera (2014), “Afganistan’da Sivil Ölümleri Artıyor”,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/afganistanda-sivil-olumleri-artiyor> [Erişim: 10 Mart 2016].

Al Jazeera (2015), “Afganistan’a 60 Milyon Dolar Yardım”,
<http://www.aljazeera.com.tr/haber/afganistana-60-milyon-dolar-yardim> [Erişim: 15 Haziran 2016].

Ankara Barosu (2014), “Unutulan Savaş Kore Savaşı”,
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/hgdmakale/2014-1/19.pdf> [Erişim: 20 Mart 2016].

Bağdaş, Fatih Şükrü (2014), “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Yeri: Afganistan Örneği”,
http://www.turkcede.org/images/makaleler_pdf/YTO/yabancilara-turkce-ogretiminde-turk-silahli-kuvvetlerinin-yeri-afganistan-ornegi.pdf [Erişim: 01 Haziran 2016].

Bigglook (2001), “Rumsfeld ve Blair’den Destek Arayışları”,
<http://www.bigglook.com/war/4.asp> [Erişim: 22 Mart 2016].

Bigglook (2001a), “Operasyonun Dünyadaki Yankıları”,
<http://www.bigglook.com/war/9.asp> [Erişim: 22 Mart 2016].

Bigglook (2001b), “Dakika Dakika Operasyon”, <http://www.bigglook.com/war/6.asp> [Erişim: 22 Mart 2016].

Bigglook (2001c), “Operasyon İle İlgili Liderlerin İlk Açıklamaları”,
<http://www.bigglook.com/war/7.asp> [Erişim: 22 Mart 2016].

Chossudovsky, Michel (2010), “The War is Worth Waging: Afghanistan’s Vast Reserves of Minerals and Natural Gas”, <http://www.globalresearch.ca/the-war-is-worth-waging-afghanistan-s-vast-reserves-of-minerals-and-natural-gas/19769>, [Erişim: 01 Ocak 2016].

CIA (2016), “The World Factbook”,
<https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/af.html>
[Erişim: 01 Ocak 2016].

Carl L. Stephanie (2004), “Roads Promote Stronger Infrastructure in Afghanistan”,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2004/08/mil-040813-afps01.htm>,
[Erişim: 01 Haziran 2016].

CNN (2013), “September 11, 2001: Background and timeline of the attacks”,
<http://edition.cnn.com/2013/07/27/us/september-11-anniversary-fast-facts/> [Erişim: 10 Şubat 2016].

CNNTÜRK (2015), “Afganistan’daki Türk Büyükelçiliği çalışanlarına saldırı”,
<http://www.cnnurk.com/video/dunya/afganistanda-turk-buyukelciligi-calisanlarina-saldiri>, [Erişim: 30 Mart 2016].

Doğan, Salih (2010), “Türkiye’nin Afganistan’daki Varlığı ve Önemi”,
<http://www.salihdogan.com/2010/08/17/turkiyenin-afganistandaki-varligi-ve-onemi/>,
[Erişim 01 Haziran 2016].

Encyclopedia Britannica (2015), “Hindu Kush”,
<https://global.britannica.com/place/Hindu-Kush>, [Erişim 28 Aralık 2015].

Haberler (2016), “Tika’dan Türk-Afgan Dostluk Parkı’na Modern Sulama Sistemi”,
<http://www.haberler.com/tika-dan-turk-afgan-dostluk-parki-na-modern-sulama-8443768-haberi/> [Erişim: 15 Haziran 2016].

Hürriyet (2001), “Taliban’ın Ceza Yasaları”, <http://www.hurriyet.com.tr/talibanin-ceza-yasalari-38595>, [Erişim: 30 Ocak 2016].

Hürriyet (2001a), “Bush’tan Haçlı Seferi Yakıştırması”, <http://www.hurriyet.com.tr/bushtan-haclı-seferi-yakıştırması-16285>, [Erişim: 30 Ocak 2016].

İngiltere Savunma Bakanlığı (Ocak 2007), “Afghanistan Cultural Appreciation Booklet” https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/16870/afghanistan_cultural_appreciation_booklet.pdf, [Erişim: 01 Ocak 2016]

M.DW (2016), “Afganistan’a 15,2 Milyar Dolar Finans Yardımı”, <http://m.dw.com/tr/afganistana-152-milyar-dolar-finans-yard%C4%B1m%C4%B1-a-35968353> [Erişim: 15 Ekim 2016].

MFA (2001), “Afganistan’ın Siyasi Görünümü”, <http://www.mfa.gov.tr/afganistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> [Erişim: 18 Şubat 2016].

MGK (2009), “20 Ekim 2009 Tarihli Toplantı”, <http://www.mgk.gov.tr/index.php/20-ekim-2009-tarihli-toplantı> [Erişim: 20 Mart 2016].

Milliyet (2001), “NATO Savaşa Hazır”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/13/guncel/gun01a.html> [Erişim: 20 Şubat 2016].

Milliyet (2001a), “Bush’a Savaş Yetkisi Verildi”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/15/guncel/agun.html> [Erişim: 20 Mart 2016].

Milliyet (2001b), “Operasyon Son Anda Ertelendi”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/10/05/guncel/agun.html>, [Erişim: 18 Mart 2016].

Milliyet (2001c), “Savaş İlanı”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/16/guncel/gun03.html> [Erişim: 18 Mart 2016].

Milliyet (2001d), “ABD’ye İki Yeni Üs”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/16/guncel/gun02.html> [Erişim: 18 Mart 2016].

Milliyet (2001e), “Gökten Vuracaklar”, <http://www.milliyet.com.tr/2001/09/16/guncel/agun.html> [Erişim: 20 Mart 2016].

Milliyet (2001f), “İlk Hedef Mezar-ı Şerif!”,
<http://www.milliyet.com.tr/2001/11/02/dunya/adun.html> [Erişim: 18 Mart 2016].

Milliyet (2001g), “Beş Yıl Sonra Güneşi Gördü”,
<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/2001/11/21> [Erişim: 01 Şubat 2016].

Milliyet (2001h), “Üç Ülkeyi Vuracak”,
<http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arsiv/2001/11/26> [Erişim: 01 Şubat 2016].

Milliyet (2001ı), “Taliban Pes Etti”,
<http://www.milliyet.com.tr/2001/12/07/dunya/dun07.html> [Erişim: 21 Mart 2016].

NATO (2001), “Statement by the North Atlantic Council”,
<http://www.nato.int/docu/pr/2001/p01-124e.htm> [Erişim: 15 Şubat 2016].

NATO (1949), “Kuzey Atlantik Antlaşması”,
http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr [Erişim: 18 Mart 2015].

NATO (2016), “Afghanistan Resolute Support Mission”, <http://www.rs.nato.int/>
[Erişim: 01 Haziran 2016].

NATO (2016), “About RS”, <http://www.rs.nato.int/mission.html> [Erişim: 11 Mayıs 2016].

NATO (2016), “About RS”, <http://www.rs.nato.int/history.html> [Erişim: 11 Mayıs 2016].

NATO (2015), “ISAF’s Mission in Afghanistan (2001-2014)”,
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69366.htm [Erişim: 11 Mayıs 2016].

NATO (2016), “NATO and Afghanistan”,
http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_8189.htm [Erişim: 11 Mayıs 2016].

NATO (2007), “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan - how they arrived and where they are going”,
<http://www.nato.int/docu/review/2007/issue3/english/art2.html> [Erişim 01 Haziran 2016].

- NTV (2015), “TSK, Kabil’deki Doğan Kışlası’na Veda Etti”,
<http://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/tsk-kabildeki-dogan-kislasina-veda-etti,XzrzTN-88EGUXjwsF--4Kw/vPco04GJwE-zGLQkez8BTA> [Erişim: 01 Haziran 2016].
- NTV (2001), “ABD, sımra İncirlik ve Mersin’den de Sevkıyata Başladı”,
<http://arsiv.ntv.com.tr/news/205388.asp> [Erişim: 21 Mart 2016].
- NTV (2001a), “Taliban Dönemi Kandahar’da Kapandı”,
<http://arsiv.ntv.com.tr/news/123411.asp#BODY> [Erişim: 15 şubat 2016].
- NTV (2001b), “Taliban: Mezar-ı şerif düştü”, <http://arsiv.ntv.com.tr/news/117973.asp>,
[Erişim: 24 Mart 2016].
- Mahdum, Osman (2010), “Türkiye Afganistan’daki İkinci İl İmar Ekibi (PRT)’ni Törenle Açtı”, <http://osmanmahdum.blogspot.com.tr/2010/07/t-urkiye-afganistandaki-ikinci-il-imat.html>, [Erişim: 24 Mart 2016].
- Radikal (2001), “Amerika’ya Misket Tepkisi”,
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=18985> [Erişim: 25 Mart 2016].
- RS NATO (2016), “Resolute Support Mission (RSM): Key Facts and Figures”,
http://www.rs.nato.int/images/media/20160518_rsmplacemat.pdf [Erişim: 15 Mayıs 2016].
- Sağlık Bakanlığı (2008), “Afganistan Sağlık Alanında İş Birliği Faaliyetleri”,
<http://www.saglik.gov.tr/TR/belge/1-10697/afganistan-ile-saglik-alaninda-isbirligi-faaliyetleri-k-.html?vurgu=afganistan> [Erişim: 01 Haziran 2016].
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (1945), “Birleşmiş Milletler Antlaşması”
<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> [Erişim: 25 şubat 2016].
- TİKA (2007), “Afganistan Proje ve Faaliyetler”,
http://www.tika.gov.tr/upload/oldpublication/afganistan_tr.pdf [Erişim: 01 Haziran 2016].

TİKA (2015), “Afganistan’daki Depremzedelere TİKA Yardım Elini Uzattı”,
http://www.tika.gov.tr/tr/haber/afganistan'daki_depremezdelere_tika_yardim_elini_uzatti-20101 [Erişim: 01 Haziran 2016].

TSK (2016), “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Barışa Destekleme Harekâtlarına Katkıları”,
<http://www.tsk.tr/Uluslararasıİlişkiler/BarışıDestekleme> [Erişim: 15 Haziran 2016].

UN (2006), “United Nations Security Council Resolution 1707 (2006)”,
[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1707\(2006\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1707(2006)) [Erişim: 11 Mayıs 2016].

UN (2003), “United Nations Security Council Resolution 1510 (2003)”,
http://www.nato.int/isaf/topics/mandate/unscr/resolution_1510.pdf [Erişim: 11 Mayıs 2016].

UN (2001), “Agreement on Provisional Arrangements in Afghanistan Pending The Re-Establishment of Permanent Government Institutions”,
<http://www.un.org/News/dh/latest/afghan/afghan-agree.htm> [Erişim: 15 Şubat 2016].

UNSCR (2001), “United Nations Security Council Resolution 1368 (2001)”,
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement> [Erişim: 14 Şubat 2016].

UNSCR (2001), “United Nations Security Council Resolution 1373 (2001)”,
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement> [Erişim: 14 Şubat 2016].

USACAC (2011), “Afghanistan Provincial Reconstruction Team”,
<http://usacac.army.mil/sites/default/files/publications/11-16.pdf> [Erişim: 01 Haziran].

USAID (2006), “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan”
http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadg252.pdf [Erişim: 01 Haziran 2016].

U.S. Marine Corps Intelligence Activity (MCIA) (Mart 2012), “Baluch in Afghanistan”
<https://info.publicintelligence.net/MCIA-AfghanCultures/Baluch.pdf> [Erişim: 05 Ocak
2016].

ÖZGEÇMİŞ

Ekrem KILIÇASLAN; 1990 yılında Aydın ilinde doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Aydın'daki çeşitli okullarda tamamlamıştır. 2008 yılında Kara Harp Okulu'nda lisans eğitimine başlamış ve 2012 yılında Kara Harp Okulu'ndan mezun olmuştur. 2013 yılında Balıkesir Bakım Okulu ve Eğitim Merkezindeki almış olduğu birtakım kurs ve eğitimlerden sonra halen görev yapmakta olduğu Bilecik İli Bozüyük İlçesine atanmıştır. 2014 yılında Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başlamış olup İngilizce bilmektedir.